

T.C.

GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİNİN YURTİÇİ TASARRUFLAR
ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: TÜRKİYE İLE FARKLI GELİŞMİŞLİK
DÜZEYİNDEKİ ÜLKELER İÇİN KARŞILAŞTIRMALI BİR
ANALİZ**

Hazırlayan

Mehmet Tevfik ASİLTÜRK

İktisat Anabilim Dalı

İktisat Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Serap BARIŞ

TOKAT-2018

BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİNİN YURTIÇİ TASARRUFLAR ÜZERİNDEKİ
ETKİSİ: TÜRKİYE İLE FARKLI GELİŞMİŞLİK DÜZEYİNDEKİ ÜLKELER İÇİN
KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ

Tezin Kabul Ediliş Tarihi: 03.07.2018

Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı Soyadı)

Başkan: Doç. Dr. Düştü YAYAR

Üye: Doç. Dr. Kıvanç Halil ARIK

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Serap BAKUR

Üye :

Üye :

İmzası

D. Yayar

K. Halil Arık

S. Bakur

Bu tez, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun
..18../.06../2018.. tarih ve 28-06 sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul
edilmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi H. Baha ÖZTUNÇ
Enstitü Müdürü V.
Enstitü Müdürü:

BİLİMSEL ETİK SÖZLEŞMESİ

Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Dr. Öğr. Üyesi Serap BARIŞ danışmanlığında hazırlamış olduğum "Bireysel Emeklilik Sisteminin Yurtiçi Tasarruflar Üzerindeki Etkisi: Türkiye İle Farklı Gelişmişlik Düzeyindeki Ülkeler İçin Karşılaştırmalı Bir Analiz" adlı Yüksek Lisans tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

22/07/2018

Mehmet Tevfik ASILTÜRK

İTHAF

Kızlarım Dila ve Hüma'ya...

ÖNSÖZ

Bu çalışmamın başlangıcından tamamlanmasına kadar ki tüm aşamalarda katkısı çok büyük olan değerli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Serap BARIŞ'a çok teşekkür ederim.

ÖZET

Sosyal güvenlik sisteminin tamamlayıcısı olarak ortaya çıkan Bireysel Emeklilik Sistemi (BES), son elli yılda dünyada birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkede uygulanmaya başlamıştır. Sistem sosyal güvenlik sorunlarının giderilmesi amacıyla doğmuş olsa da uygulamada ülke ekonomilerinin makro düzeyde; yurtiçi tasarruf oranlarını etkilediği tespit edilmiştir. Özellikle gelişmekte olan ülkeler için son derece önemli bir ekonomik parametre olan yurtiçi tasarruflar, BES'in ekonomi politikası yapıcıları tarafından tasarruf artırıcı politika aracı olarak kullanılmasına neden olmuştur.

Bu kapsamda çalışmanın amacı BES'in yurtiçi tasarruf oranları üzerindeki etkisinin incelenmesidir. Bu amaç çerçevesinde bireysel emeklilik ve yurtiçi tasarruf oranları arasındaki ilişki teorik olarak incelenerek, sistemi uygulayan yedi tane gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeye ait yurtiçi tasarruf verileri söz konusu ülkelerin özel emeklilik sistemlerini uygulamaya başladıkları tarihten önce ve sonrası olarak karşılaştırılmıştır. Buna göre gelişmekte olan ülkelerde zorunlu emeklilik sistemi uygulayan ülkelerde yurtiçi tasarruf oranlarında artış görülmüştür. Gelişmiş ülkelerde ise; bazı ülkelerde düşüş bazı ülkelerde yükselme tespit edilmiştir. Ancak gelişmiş ülkelerdeki bireysel emeklilik fonlarının GSYH oranı %100'ün üzerinde olması BES'in tasarruflara ve sermaye piyasalarına etkisini göstermektedir. Ülkemizde de uygulanmaya başlayan zorunlu BES beklenen etkiyi gösterememiştir. Sistemden çıkışın zorlaştırılması ve mesleki BES gibi uygulamaların başlatılması tasarruf eğilimini artıracığı ve sisteme daha fazla derinlik kazandıracığı öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bireysel Emeklilik Sistemi, Yurtiçi Tasarruflar, Özel Emeklilik Sistemi.

ABSTRACT

The Individual Retirement System (IRS), which emerged as the complementary element for the social security system, has been implemented in many developing and developed countries in the world in the last 50 years. Although the system emerged to eliminate the problems of the social security, it was determined that it affected the world economies at the macro level and also affected the saving rates at the domestic level. Domestic savings are an extremely important economic parameter especially for developing countries and has caused that the IRS is being used as a policy tool to increase savings by economy policy makers.

In this respect, the purpose of the study is to examine the effects of IRS on the rate of the domestic savings. In this context, the relation between individual retirement and domestic savings rates was examined in a theoretical manner; and the domestic savings data of seven developed and developing countries that apply this system were compared for the periods before and after they started to apply their special retirement systems. In this respect, increases were detected in the domestic savings rates in the countries that apply compulsory retirement system in developing countries. In developed countries, on the other hand, decreases were determined in some countries and increases were detected in some other countries. However, the fact that the rate of the individual retirement funds in developed countries to the GNP being over 100% shows the effect of IRS on savings and capital markets. The compulsory IRS, which was applied in our country, has not shown its effect that was expected from it. It is foreseen that existing from the system being made difficult and starting the professional IRS will increase the inclination to savings and provide the system with a more insight.

Keywords: Individual Retirement System, Domestic Savings, Special Retirement System.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SÖZLEŞMESİ	i
İTHAF	ii
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
GRAFİKLER LİSTESİ	x
TABLolar LİSTESİ	xii
KISALTMALAR	xiii
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ: KAVRAMLAR, YAPI, İŞLEYİŞ	3
1.1. BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ KAVRAMI VE TANIMI	3
1.2. BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİNİN TARİHÇESİ	5
1.3. BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİNİN İŞLEYİŞİ	6
1.3.1. Bireysel Emeklilik Sistemine Katılma	8
1.3.1.1. Bireysel Emeklilik Sistemine Gönüllü Olarak Katılma	8
1.3.1.2. Bireysel Emeklilik Sistemine Otomatik Katılma	10
1.3.2. Bireysel Emeklilik Şirketleri	12
1.3.3. Bireysel Emeklilik Sözleşmesi	14
1.3.3.1. Sözleşmenin Taraflara Sağladığı Hak ve Yükümlülükler	16
1.3.3.1.1. Katkı Payı Ödeme ve Ödemeye Bir Süre Ara Verme	16
1.3.3.1.2. Katkı Payını Farklı Fonlar Arasında Paylaştırma	18
1.3.3.1.3. Emeklilik Planında Değişiklik Yapabilme	19
1.3.3.1.4. Emeklilik Şirketini Değişiklik Yapabilme	19
1.3.3.1.5. Giriş Aidatı, Yönetim ve Fon İşletme Gideri Kesintileri	21
1.3.3.1.6. Emekliliğe Hak Kazanmadan Sistemden Çıkış	24
1.3.3.1.7. Emekliliğe Hak Kazanma	26
1.3.3.1.8. Emeklilik Sözleşmesi İptali ve Ret	28
1.4. Bireysel Emeklilik Sisteminin Yapısı	29
1.4.1. T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı	29

1.4.2. Sermaye Piyasası Kurulu	30
1.4.3. Takasbank A.Ş	30
1.4.4. Emeklilik Şirketler	31
1.4.5. Emeklilik Gözetim Merkezi A.Ş.....	31
1.4.6 Bireysel Emeklilik Sistemine Devletin Sağladığı Avantajlar ve Teşvikler	31
1.4.7. Emeklilik Yatırım Fonları	34
BÖLÜM 2: YURTIÇİ TASARRUFLAR VE BİREYSEL EMEKLİLİK	
SİSTEMİ	36
2.1. TASARRUF KAVRAMI.....	36
2.1.1. Tasarrufun Tanımı ve Önemi	36
2.1.2. Tasarrufların Sınıflandırılması	39
2.1.2.1. Hanehalkı Tasarrufları	39
2.1.2.2. Şirket Tasarrufları	41
2.1.2.3. Kamu Tasarrufları	41
2.2. TASARRUFLARI BELİRLEYEN FAKTÖRLER	42
2.3. TASARRUF TEORİLERİ	44
2.4. BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ VE YURTIÇİ TASARRUFLAR	47
2.4.1. Bireysel Emeklilik Sisteminin Hanehalkı Tasarruflarına Etkisi	47
2.4.2. Bireysel Emeklilik Sisteminin Yurtiçi Tasarruflara Etkisi	50
2.5. BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ VE YURTIÇİ TASARRUF İLİŞKİSİNE DAİR LİTERATÜR.....	53
BÖLÜM 3: GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE YURTIÇİ TASARRUFLAR	
VE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ.....	58
3.1. TÜRKİYE'DE YURTIÇİ TASARRUFLAR VE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ	58
3.2. MACARİSTAN'DA YURTIÇİ TASARRUFLAR VE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ	64
3.3. ŞİLİ'DE YURTIÇİ TASARRUFLAR VE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ	65
3.4. POLONYA'DA YURTIÇİ TASARRUFLAR VE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ	68

3.5. ARJANTİN’DE YURTİÇİ TASARRUFLAR VE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ	70
3.6. MEKSİKA’DA YURTİÇİ TASARRUFLAR VE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ	72
3.7. KOLOMBİYA’DA YURTİÇİ TASARRUFLAR VE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ	74
3.8. BÖLÜMÜN GENEL DEĞERLENDİRMESİ.....	76
BÖLÜM 4: GELİŞMİŞ ÜLKELERDE YURTİÇİ TASARRUFLAR VE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİNİN.....	78
4.1. İNGİLTERE’DE YURTİÇİ TASARRUFLAR VE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ	78
4.2. HOLLANDA’DA YURTİÇİ TASARRUFLAR VE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ	80
4.3. ABD’DE YURTİÇİ TASARRUFLAR VE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ	83
4.4. ALMANYA’DA YURTİÇİ TASARRUFLAR VE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ	87
4.5. FRANSA’DA YURTİÇİ TASARRUFLAR VE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ	89
4.6. İTALYA’DA YURTİÇİ TASARRUFLAR VE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ	91
4.7. KANADA’DA YURTİÇİ TASARRUFLAR VE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ	93
4.8. BÖLÜMÜN GENEL DEĞERLENDİRMESİ.....	95
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	97
KAYNAKLAR.....	100
ÖZGEÇMİŞ.....	113

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1. Bireysel Emeklilik Sisteminin Tarafları	7
Şekil 1.2. Çalışanın Otomatik Katılım Kapsamında Sisteme Girişi ve Genel İş Akışı	11
Şekil 1.3. Sözleşmenin Tarafları ve Türleri	14
Şekil 3.1: OECD ve OECD Dışı Ülkelerin Emeklilik Fonlarının GSYH'ye Oranı (2015)	77
Şekil 4.1: İngiltere Özel Emeklilik Sistemi.....	79

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1.1. Sözleşmelerin Yürürlüğe Giriş Yılına Göre Dağılımı	15
Grafik 1.2. Sistemde Geçirdikleri Süreye (Kıdem) Göre Sözleşmelerin Dağılımı ...	15
Grafik 1.3. Katkı Paylarının Ödeme Dönemleri	17
Grafik 1.4. Şirketler Arası Aktarım Yapan Emeklilik Sözleşmelerin Dağılımı	20
Grafik 1.5. Şirketler Arası Aktarımı Gerçekleşen Sözleşmelerin Mevcut Şirkette Geçirdikleri Süreye Göre Dağılım	20
Grafik 1.6. Kendi İsteğiyle Sonlanan Sözleşmelerin Sistemde Kaldığı Aya Göre Dağılımı.....	25
Grafik 1.7. Sonlanan Sözleşmelerin Katılımcılarının Yaş Aralıklarına Göre Dağılımı	25
Grafik 1.8. Emeklilik Hakkı Kullanan Katılımcı Sayısının Tarihsel Değişimi	26
Grafik 1.9. Emekli Olan Katılımcıların Ödedikleri Katkı Payı Tutarı ve Kazandıkları Net Getiri (TL)	27
Grafik 1.10. Emekli Olan Katılımcıların Sisteminde Geçirdikleri Süreye Göre Dağılımı.....	27
Grafik 1.11. Emekli Olan Katılımcının İllere Göre Dağılımı	28
Grafik 1.12. Cayma Hakkı Kullanım Oranı	29
Grafik 1.13. Cayma Hakkı Kullanıldığı Tarihteki Sözleşmelerin Kıdemi.....	29
Grafik 1.14. BES'e Giriş Yılına Göre Katılımcılara Ödenen Devlet Katkısı Tutarının Oransal Dağılımı	34
Grafik 1.14. OECD Ülkelerindeki Emeklilik Fonlarının Seviyesi ve Yıllık Büyüme Oranları	35
Grafik 3.1: Gayri Safi Yurtiçi Tasarruflar (GSYH'nin yüzdesi)	63
Grafik 3.2: Gayri Safi Yurtiçi Tasarruflar (GSYH'nin Yüzdesi)	65
Grafik 3.3: Gayri safi yurtiçi tasarruflar (GSYH'nin yüzdesi)	67
Grafik 3.4: Gayri Safi Yurtiçi Tasarruflar (GSYH'nin Yüzdesi)	70
Grafik 3.5: Gayri safi yurtiçi tasarruflar (GSYH'nin yüzdesi)	72
Grafik 3.6: Gayri Safi Yurtiçi Tasarruflar (GSYH'nin Yüzdesi)	74
Grafik 3.7: Gayri safi yurtiçi tasarruflar (GSYH'nin yüzdesi)	75
Grafik 4.1: Gayri safi yurtiçi tasarruflar (GSYH'nin yüzdesi)	80
Grafik 4.2: Gayri Safi Yurtiçi Tasarruflar (GSYH'nin Yüzdesi)	83

Grafik 4.3: ABD Emeklilik Varlıklarının Yıllara Göre Gelişimi	86
Grafik 4.4: Gayri Safi Yurtiçi Tasarruflar (GSYH'nin Yüzdesi)	86
Grafik 4.5: Gayri Safi Yurtiçi Tasarruflar (GSYH'nin Yüzdesi)	89
Grafik 4.6: Gayri Safi Yurtiçi Tasarruflar (GSYH'nin Yüzdesi)	91
Grafik 4.7: Gayri Safi Yurtiçi Tasarruflar (GSYH'nin Yüzdesi)	92
Grafik 4.8: Gayri Safi Yurtiçi Tasarruflar (GSYH'nin Yüzdesi)	94
Grafik 4.9: OECD bölgesi ülkelerine özel emeklilik fon büyüklüğü, 2006-2016 (Trilyon ABD doları)	96

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.1. Yıllara Göre Katılımcı ve Katkı Payı Miktarları	9
Tablo 1.2. Otomatik Katılım Uygulamaya Başlama Tarihleri	12
Tablo 1.3. Emeklilik Şirketlerinin Katılımcı Sayıları ve Fon Büyüklükleri	13
Tablo 1.4. Kesintilerle ilgili Sınırlamalar	22
Tablo 1.5. Devlet katkısı hak ediş oranları	33
Tablo 1.6. Yıllara Göre Yapılan Stopaj Kesintileri.....	33
Tablo 2.1: Hanehalkı finansal varlıkları (2008-2017).....	49
Tablo 3.1: Yurtiçi Tasarrufların ve Sabit Sermaye Yatırımlarının GSYH İçindeki Payı (1975-2014) (%).....	59
Tablo 3.2: Türkiye’de Özel Kesim Tasarruf ve Özel Kesim Yatırım Dengesi (% GSYH).....	60
Tablo 3.3: Hanehalkı Kullanılabilir Gelir İçindeki Tasarruf Oranı, 2009-2015	60
Tablo 3.4: Türkiye’de Kamu Kesim Tasarruf ve Kamu Kesimi Yatırım Dengesi (% GSYH).....	62
Tablo 3.5:Polonya Yeni Prim Sisteminin Yapısı	68
Tablo 3.6: Yeni Sistem Yaş Grupları.....	69
Tablo 3.7: Seçilmiş Gelişmekte Olan Ülkelerde Emeklilik Reformu Öncesi ve Sonrası Tasarruf Oranları	76
Tablo 4.1: İngiltere Kamu Emeklilik Sistemi	78
Tablo 4.2: IRA’ların Karşılaştırması.....	85
Tablo 4.3: Almanya’da Özel Emeklilik Sistemi	87
Tablo 4.4: Fransa’da Mesleki Emeklilik Sistemi	90
Tablo 4.5: Seçilmiş Gelişmiş Ülkelerde Emeklilik Reformu Öncesi ve Sonrası Tasarruf Oranları	95

KISALTMALAR

BES	Bireysel Emeklilik Sistemi
SPK	Sermaye Piyasası Kurulu
HM	Hazine Müsteşarlığı
EGM	Emeklilik Gözetim Merkezi
GOÜ	Gelişmekte Olan Ülke
TCMB	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
GSYH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu

GİRİŞ

Yurtiçi tasarruflar, ülkeler için çok önemli bir ekonomik parametredir. Gelirin tüketilmeyen kısmı olarak tanımlanan tasarruf, ülkedeki sermaye birikiminin temelini oluşturmaktadır. Üretim faktörlerinden biri olan sermayenin büyüklüğü, yatırımların büyüklüğünü, yabancı sermayeye bağımlılık oranını ve ülkenin cari işlemler dengesini belirleyen ekonomik bir değerdir.

Gelişmekte Olan Ülkeler (GOÜ) yatırımları finanse etmek ve sürdürülebilir büyümeyi gerçekleştirmek için yurtiçi tasarruf oranlarının artırmaya çalışmaktadır. Ülkelerin ekonomi politikası yapıcılarının yurtiçi tasarruf oranlarını artırmak için farklı yöntem ve uygulamaları zaman içinde hayata geçirmiştir. Yurtiçi tasarruf oranının artırılması konusunda sosyal güvenlik sisteminin de reforma tabi tutularak, sistemin bireylerin tasarruf eğilimini artıracak şekilde düzenlenmesinin önemi ortaya çıkmıştır. İnsanların yaşam süresinde meydana gelen artış ile emeklilik döneminin uzun süre devam edeceği gerçeğini doğurmuş, emeklilerin refah kaybına karşı korunması ve bağımlı nüfusun sosyal güvenlik sistemi üzerinde oluşturduğu kırılganlığın etkisini azaltma hususu önem kazanmıştır.

BES'in mikro ve makro etkileri, ülkelerin mevcut sosyal güvenlik sistemine ek olarak gönüllü ve/veya zorunlu katılıma tabi özel emeklilik sistemini uygulamaya teşvik etmiştir. Sistemin mikro etkileri olarak kısaca, bireylerin aktif çalışma dönemlerinde yapacakları tasarruflar ile emeklilik dönemlerinde refah kaybını uğramalarının engellenmesi şeklinde belirtilebilir. Makro etkileri ise sistemde toplanan tasarruflar sosyal güvenlik sistemine aktarılarak uzun vadeli ve farklı fonlarda değerlendirilerek ülkeye uzun vadeli kaynak sağlaması şeklindedir. İşte söz konusu makro etkiler, ülkeler tarafından yurtiçi tasarrufları artırma konusunda politika aracı olarak kullanılmaktadır.

Türkiye'de 2001 yılında çıkarılan 4632 sayılı Bireysel Emeklilik ve Yatırım Sistemi Kanununun birinci maddesinde "sistemin sosyal güvenlik sisteminin tamamlayıcısı olduğu, insanların ek gelir sağlayarak emeklilik dönemlerinde refah düzeylerini artırması ve toplanan tasarrufları yatırımlara yönlendirilerek ekonomik kalkınma ve istihdama katkı sağlaması amacıyla oluşturulmuştur." şeklinde sistemin amacı belirtilmiştir.

Bu bilgiler çerçevesinde çalışmanın amacı; sosyal güvenlik sistemlerinde reform yaparak sistemlerine gönüllü ve/veya zorunlu katılım esasına göre çalışan özel emeklilik sistemini dahil eden gelişmiş ve gelişmekte olan seçilmiş ülkelerin reform tarihinden önceki ve sonraki yurtiçi tasarruf oranları karşılaştırılarak BES'in mevcut literatür ışığında yurtiçi tasarruf oranlarına etkisini incelemektir.

Çalışmamız dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, BES kavramı, tanımı, tarihsel gelişimi ve Türkiye'de sistemin işleyişi ayrıntısıyla ele alınmıştır. Ayrıca sisteme katılma şekilleri, sistemden çıkış işlemleri, katılımcıların ödediği katılım fonları ile söz konusu fonların değerlendirme şekilleri ve sistemin denetimi ayrıntısıyla açıklanmaktadır.

İkinci bölümde, tasarruf kavramı, tasarruf teorileri ve tasarrufları belirleyen faktörler ile BES'in tasarruflar üzerindeki etkileri açıklanmaktadır. Bunlara ek olarak BES'in ile yurtiçi tasarruf oranları arasındaki ilişkiye dair ulusal ve uluslararası literatür taraması yapılmaktadır.

Üçüncü bölümde içlerinde Türkiye'nin de yer aldığı seçili yedi adet gelişmekte olan ülke ve dördüncü bölümde yedi adet gelişmiş ülkeye ait özel emeklilik sistemleri ile söz konusu ülkelerin yurtiçi tasarruf oranları ve BES'in yurtiçi tasarruf oranlarına etkisi incelenmektedir.

BÖLÜM 1: BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ: KAVRAMLAR, YAPI, İŞLEYİŞ

1.1. BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ KAVRAMI VE TANIMI

İnsanlara devletin sağlamakla zorunlu olduğu sosyal güvenliğin yetersizliği, emeklilik dönemlerinde yaşanan gelir düşüşleri gibi nedenlerle mevcut gelire ilave ek emeklilik geliri elde etme gerekliliği ortaya çıkarmıştır. Sosyal güvenlik sisteminde yaşanan bu sorunlar nedeniyle BES, problemlerin giderilmesi adına 20. yüzyılın son dönemlerinde bulunan çözüm yöntemlerinden bir tanesidir (Yalçın, 2016: 23).

Hane halkları elde ettikleri gelirlerin bir kısmını tasarruf etme gayeleri; mevcut refah seviyelerini yitirme korkusuyla gelecekteki yaşamları için teminat oluşturmaktır. BES, bir çeşit tasarruf aracıdır. Kişilerin aktif olarak çalıştığı dönemdeki gelirlerinin bir kısmını tasarrufa aktararak, emekli oldukları dönemde söz konusu tasarrufları ve bu tasarruflar sayesinde kazandıkları devlet katkısı, fon getirileri vb. birikimleri kullanabilme imkânı vermektedir. Bu sebeple BES, devlet tarafından hâlihazırda uygulanan sosyal güvenlik sisteminin tamamlayıcısı olarak kişilerin refah düzeyini korumak için ek bir gelir kaynağı oluşturan tasarruf sistemidir (Elbil, 2015: 40).

Devletler, tasarruf sahiplerinin emeklilik sistemine girişiyle, mevcut zorunlu sosyal güvenlik sisteminden kaynaklanan sorumlulukların bir bölümünü çalışanın kendi sorumluluğuna bırakabilmektedir. Yani sosyal güvenlik sisteminden yeteri kadar gelir elde edemediğini düşünen çalışanlara, gönüllü ve/veya kısmen zorunlu olarak katılabilecekleri BES'e yönlendirerek mevcut gelirlerini artırabilme imkânı sunmaktadır (Güneş, 2015: 26).

BES'in makro ekonomiye katkıları da oldukça fazladır. Sistem toplam yurtiçi tasarrufları artırarak, alt yapı yatırımlarına kaynak oluşturur, uzun süreli yatırımların finansmanında uzun vadeli kaynak sağlar ve söz konusu yatırımlar ile yeni iş ve istihdam olanaklarının ortaya çıkarmasına imkan vermektedir. Ülkedeki finans ve mali sektöre uzun vadeli fon aktararak sermaye piyasalarının daha sağlıklı işlemesine, fiyat istikrarı ve pozitif büyümeye olumlu katkı gibi ekonomik sonuçları, sistemin önemini göstermektedir (Arslan, 2006: 110).

Emeklilik Gözetim Merkezi tarafından yayınlanan 2016 yılı Bireysel Emeklilik Gelişim Raporunda sistem, "ulusal tasarruf oranlarımızın artırılması ve bu yolla

ekonomimize ve sermaye piyasalarımıza uzun vadeli fonların kazandırılması, dış finansmana duyulan ihtiyacın azaltılması noktasında üzerinde hassasiyetle durduğumuz bir uygulamadır” şeklinde ifade edilmiştir.

Topalhan (2010) BES’İ “Mevcut sosyal güvenlik sisteminin tamamlayıcısı niteliğinde, devletin kontrolünde özel emeklilik şirketleri tarafından bireylerin emekliliğe yönelik tasarruflarının yatırıma yönlendirilmesi ile emeklilik döneminde ek bir gelir sağlanarak refah düzeylerinin yükseltilmesi, ekonomiye uzun vadeli kaynak yaratarak istihdamın artırılması ve ekonomik kalkınmaya katkıda bulunulması amacıyla, gönüllü katılıma dayalı ve belirlenmiş katkı esasına göre oluşturulan sisteme, BES denir.” şeklinde tanımlamıştır.

Konuyu toparlayacak olursak BES’in, kişisel tasarrufların artırılması ile hane halklarına, toplam yurtiçi tasarruflara ve ülke ekonomisine yaptığı katkıları şöyle sıralayabiliriz (Kızılgöçer, 2014: 22):

- Kişilerin emeklilik dönemlerinde refah düzeylerinin yükselmesine,
- Gelecekte emeklilerin yaşam standartlarının düzelmesine,
- Bireylerin tasarrufa yönlendirerek gelecek endişesinin azaltılması,
- Yatırımlara uzun vadeli kaynak sağlanarak yatırım devamlılığının oluşturmasına,
- Sosyal güvenlik sisteminde yaşanan sorunların kısmen azaltılmasına,
- Ülke ekonomisinde yurtiçi tasarrufları artırarak kalkınmaya katkı sağlanmasına,
- Devletin sosyal güvenlik sistemi açıklarının azaltılmasına,
- Finansal sektörde işlem gören uzun vadeli fonların artmasıyla mali sektörün daha istikrarlı ve sağlıklı işlemesine,
- Fiyat istikrarını sağlamak ve büyüme oranlarına olumlu katkı sağlanmasına,
- Mali piyasalardaki dalgalanmaların ve spekülasyonların giderilmesine
- Sermaye piyasalarına derinleşme imkânı verir.

1.2. BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİNİN TARİHÇESİ

BES'in dünyada ilk uygulanması, 1862 tarihinde Avustralya'da hayata geçirilmiştir. Daha sonra, 1875 yılında Amerika Birleşik Devletleri' deki bazı kamu personelleri tarafından yardımlaşma amaçlı kurulan American Express Co adlı sandık olmuştur. 1902 tarihinde İngiltere'de çıkarılan hayat sigortası poliçesi ise emeklilik aylığı imkânı veren ilk plandır (Altay, 2013: 25).

1929 Büyük Dünya Buhranı sonunda ortaya çıkan çok büyük ekonomik sorunlar bireylerin tasarruflarını yok etmiş, kişilerde gelecek kaygısı ortaya çıkarmıştır. Devletin sosyal güvenlik sisteminde yaşanan sıkıntılar ve yetersizlikler, çalışanlar ile sosyal güvenliğin paylaşılması gerektiği görüşü ortaya çıkarmıştır (Şentürk, 2001: 38).

Dünyada BES için en ciddi adım Şili Devleti tarafından 1980 tarihinde onaylanan "Emeklilik Fonları Kanunu" ile atılmıştır. Böylece dağıtım modeline dayalı emeklilik sistemi fonlama modeline dayalı BES'e döndürülmüştür. Şili'deki uygulamanın başarı kazanmasının ardından BES Peru, Arjantin ve Meksika'da uygulamaya konulmuştur.

Türkiye'de ise BES'le ilgili çalışmalar oldukça yeni olup 90'lı yılların sonlarında başlamıştır. Bu kapsamda, 1999 yılında Bireysel Emeklilik Komisyonu kurularak "Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu'nun" taslağı hazırlanmıştır. 4632 sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu, 07.04.2001 tarihinde onaylanarak 24366 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanmış ve yürürlüğe girmiştir. Ayrıca BES'i tamamlayıcı nitelikte olan vergi mevzuatıyla ilgili değişiklikler yapılmıştır. Bireysel emeklilik şirketleri sözleşme yapmaya 2003 yılı Ekim ayında başlamıştır (Yalçın, 2016: 25).

BES'i teşvik etmek amacıyla, sistemde köklü değişiklikleri içeren kanun 29 Haziran 2012 tarih ve 28338 sayılı Resmi Gazete 'de yayımlanmıştır. Kanuna göre vergi avantajı uygulaması kaldırılarak %25 devlet katkısı sistemi uygulanmaya başlamıştır.

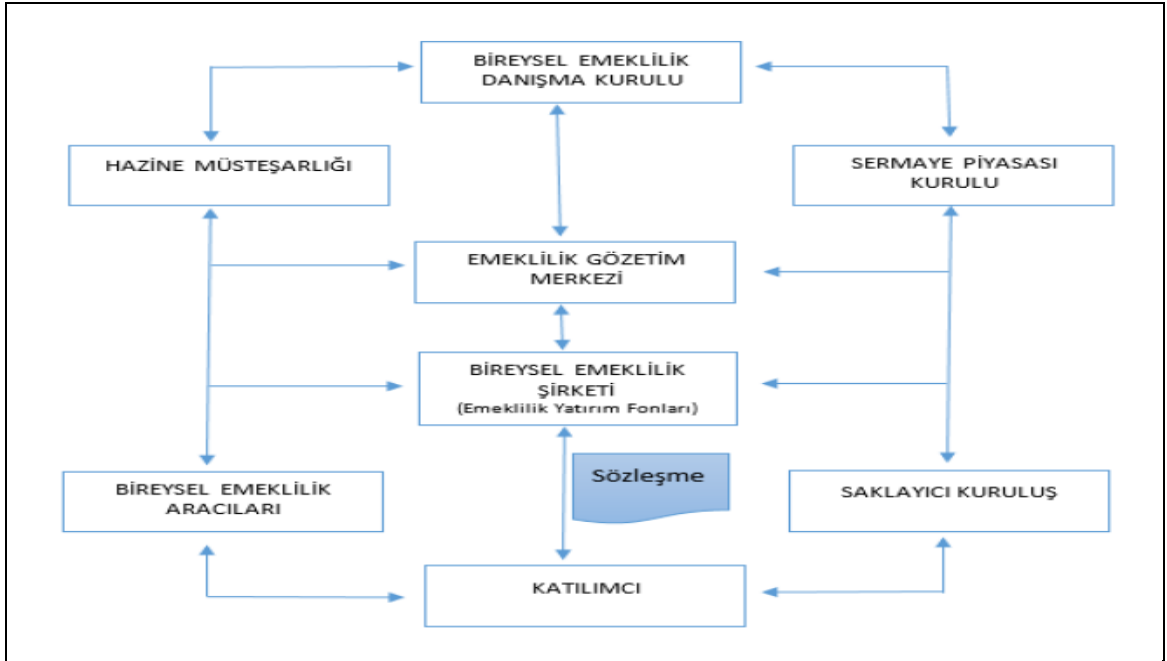
10 Ağustos 2016 tarih ve 6740 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan ve 01.01.2017 tarihinde uygulanmaya başlayan Kanun ile işverenlerin çalışanlarını otomatik olarak BES'e dahil etmeleri zorunlu hale gelmiştir (<http://www.egm.org.tr>). Söz konusu değişikliklerle ilgili bilgiler ilerleyen bölümler de ayrıntısıyla aktarılacaktır.

1.3. BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİNİN İŞLEYİŞİ

BES'in işleyişi, 4632 sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu ve bu kanuna bağlı çeşitli yönetmeliklerle düzenlenmiştir. Söz konusu mevcut düzenlemelere bakıldığında, bu sistemin katılımcılar ve emeklilik şirketleri açısından işleyiş yapısıyla ilgili bir çerçevenin oluşturulduğu görülmektedir. 4632 sayılı kanunda; sözleşme sahipleri ile bireysel emeklilik şirketleri arasındaki her türlü hukuki ilişki, emeklilik şirketlerine bağlı aracı kuruluşlar ile katılımcılardan sağlanan katkı paylarının sermaye piyasalarında nasıl değerlendirileceği ve emeklilik yatırım fonlarıyla ilgili düzenlemeler de bulunmaktadır (Solmaz, 2016: 22).

BES'in ana unsurları sözleşme sahibi yani katılımcı ve emeklilik şirkettir (Topalhan, 2010: 127). Bireylerin, BES'e katılması için öncelikle kanunen medeni haklarını kullanma ehliyetine sahip olması gerekmektedir. Tasarruf sahibi sisteme bireysel olarak katılabilir ayrıca BES'e grup olarak da katılmak mümkündür. Grup emeklilik sözleşmesi yapılabilmesi için, asgari on kişiyi veya on kişiden daha az olan bir işyerinde, tüzel kişiliği bulunan bir meslek kuruluşunda, dernekte veya diğer kuruluşlarda ise grupta çalışanların yahut üye olanların tamamını kapsayacak şekilde de düzenlenebilmektedir (Bacak, 2005: 163).

Şekil 1.1 de görülen BES'in taraflarıyla ilgili tanımlar şöyledir: BES'e katılmak isteyen katılımcı; emeklilik sözleşmesine kendi adına imzalayan gerçek kişiyi, emeklilik şirketi; sözleşme sahiplerinden katkı paylarını toplayarak ilgili fonlara aktaran, gerekli faaliyet izini ve ruhsatı almış şirketi, bireysel emeklilik fonu; toplanan katkı paylarının sermaye piyasalarında değerlendirildiği araçları, Portföy Yöneticisi; söz konusu fonları yöneten kişileri, Kurul; emeklilik fonlarının ilgili yasalara uygunluğunu denetleyen Sermaye Piyasası Kurulunu (SPK), Hazine Müsteşarlığı; emeklilik şirketlerine faaliyet ruhsatı vermeye yetkili kurumu, Emeklilik Gözetim Merkezi (EGM); Hazine Müsteşarlığı ve BES şirketleri arasındaki ilişkiyi sağlayan ve BES şirketlerinden ve Hazine Müsteşarlığından gelen kişiler ile oluşturulan kurumu ifade eder. Takasbank'ın sistemdeki rolü ise fon portföylerinin saklanmasıdır (Büyükkara ve Balcı, 2014: 5).

Şekil 1.1. Bireysel Emeklilik Sisteminin Tarafları

Kaynak: (Uğur, 2004: 130)

BES'e katılmak isteyen kişi, emeklilik planını, katkı paylarından yapılacak kesintileri, birikimlerin değerlendirileceği fonların vb. bilgiler bulunduğu emeklilik sözleşmesini imzalar, 60 gün içinde cayma hakkını kullanmaz ve şirkette söz konusu sözleşmeyi reddedilmez ise katkı payı şirket hesabına aktarıldıktan sonra ikin iş günü içinde emeklilik sistemine katılmış olur (Germir, 2015: 87).

BES'e otomatik katılım, 01.01.2017 tarihinde 6740 sayılı Kanununun yürürlüğe girmesi ile kademeli olarak işyerlerinde uygulanmaya başlamıştır. Kanuna göre 45 yaşını doldurmamış çalışanlar kademeli olarak sisteme dâhil edilmeye başlanmıştır (2016/26 Sayılı Başbakanlık Genelgesi).

Katılımcının ilk ve en önemli sorumluluğu, sözleşme ile belirlenen katkı payının bireysel emeklilik hesabına düzenli ödemektir. Sözleşme sahibi emekliliğe hak kazanmadan önce katkı payı ödemelerine ara verebilir. Katılımcı, birikimlerini emeklilik planlarında belirtilen fonlar arasında paylaşırabilir. Ayrıca katılımcının emekliliğe hak kazanmadan isteği doğrultusunda sistemden şu üç durumda ayrılabilir; katılımcının kendi isteğiyle, katılımcının sürekli iş görmemezlik hali söz konusu olursa ve katılımcının vefatı halinde emekliliğe hak kazanmadan ayrılmış olur (Uyar, 2012: 76).

1 Ocak 2013 tarihinde yürürlüğe giren 6327 sayılı Kanun ile BES'de değişiklik yapılmıştır. Buna göre, işveren tarafından ödenen katkı payları hariç sözleşme sahibi

adına emeklilik hesabına yatırılan katkı paylarının %25'i kadar devlet katkısı uygulanmaya başlamıştır. Emeklilik şirketleri tarafından EGM'ye iletilen katkı payı bilgileri esas alınarak devlet katkısı tutarları hesaplanmaktadır. Devlet katkısı, katkı payı hesaplarından ayrı olarak izlenir ve Hazine Müsteşarlığı tarafından tespit edilen sermaye piyasası araçlarında yatırıma aktarılır. Buna göre devlet katkısının katılımcıya ödenebilecek maksimum yıllık tutarı, yıllık brüt asgari ücretin %25'i ile sınırlandırılmıştır. 2018 yılında alınabilecek toplam devlet katkısı miktarı 6.088,5 TL'dir. Ayrıca üç yıl veya daha erken emeklilik sistemden çıkan katılımcı devlet katkısından faydalanamazken; üçüncü yılını tamamlayan %15'lik, altı yıl sistemde kalan % 35'lik, on yıl sistemde kalan ise devlet katkısının %60'lık kısmını alabilecektir. BES'ten emeklilik hakkı kazanarak ayrılanlar ile ölüm veya iş görmemezlik nedeniyle ayrılanlar devlet katkısının tamamını alabilecektir (Günay ve Güneş, 2015: 251).

1.3.1. Bireysel Emeklilik Sistemine Katılma

1.3.1.1. Bireysel Emeklilik Sistemine Gönüllü Olarak Katılma

4632 sayılı kanununun 4. maddesinde sisteme katılımı ile ilgili olarak, ayırt etme gücüne sahip (mümeyyiz), reşit olan ve kısıtlı (mahcur) olmayan bütün gerçek kişiler herhangi bir emeklilik şirketi ile emeklilik sözleşmesi imzalayarak BES'e katılabilirler. Söz konusu emeklilik sözleşmesi, emeklilik şirketlerinde hesabın açılması, katkı paylarının ödenmesi, ödenen katkı paylarının tercih edilen fonlarda ne şekilde yatırıma yönlendirileceğini ve birikimlerin sözleşme sahiplerine veya varislerine ödenmesi hususundaki işlemler ile katılımcı ve şirketin karşılıklı diğer hak ve sorumluluklarını belirtir. Bireysel emeklilik sözleşmesi, sisteme katılmak isteyen kişi ile bireysel emeklilik şirketi arasında yapılabileceği gibi katılımcı adına çalıştığı kuruluş tarafından grup emeklilik sözleşmesi olarak da düzenlenebilir. Bireysel emeklilik sözleşmesinde yer alması istenen konular Hazine Müsteşarlığı tarafından belirlenmektedir.

Bireysel emeklilik sözleşmesine taraf olanlar, emeklilik sözleşmesi sahibi gerçek kişi ile bireysel emeklilik şirkettir. Katılımcının bireysel emeklilik sözleşmesini imzalanmadan önce bireysel emeklilik şirketi; emeklilik sistemine katılmak istediğinde bulunan katılımcının emekliliğe yönelik beklenti ve isteklerine, kişinin ortalama gelir seviyesine, sosyal güvenliğinin olup olmadığına ve risk getiri görüntüsüne göre formundaki bilgilere uygun olarak katılımcıya bir teklif sunmaktadır. Ayrıca bireysel

emeklilik şirketi, katılımcının sisteme katılmadan önce karar vermesine yardımcı olmak için BES, bireysel emeklilik şirketi, bireysel emeklilik planı hakkında gerekli bilgileri içeren ve emeklilik planı, emeklilik yatırım fonları gibi konularda hazırlanan tanıtım kılavuzunu katılımcıya vermektedir (Elkatmış, 2012: 26). BES'e katılmak isteyen kişi emeklilik sözleşmesi teklifini kabul etmesi durumunda, emeklilik sözleşmesi teklif formunu imzalaması gerekmektedir

Bireysel emeklilik sözleşmeleri, katılımcı adına bir meslek kuruluşu ile grup emeklilik sözleşmesi yapılması şeklinde olabilmektedir. Grup emeklilik sözleşmeleri yapılabilmesi için sözleşmenin en az on kişi kapsayacak şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Ancak on kişiden az kişinin istihdam eden bir işyerinde, tüzel olan bir meslek kuruluşunda, dernekte veya diğer kuruluş ya da grupta istihdam edilenlerin veya üye olanların bütününe kapsayacak biçimde düzenlenen bireysel emeklilik sözleşmeleri de grup emeklilik sözleşmesi kapsamına girmektedir. Grup emeklilik sözleşmesine bağlı her bir katılımcıya ait emeklilik hesapları bireysel emeklilik hesaplarında izlenir. Grup emeklilik sözleşmesi yapıldıktan sonra isteyen yeni katılımcılar mevcut grup emeklilik sözleşmesine dahil edilebilirler. Söz konusu kişilerin BES'e giriş tarihi o katılımcı için ödenen katkı paylarının veya giriş aidatının bir kısmının veya tamamının bireysel emeklilik şirketi hesaplarına yattığı tarih olarak kabul edilir.

Tablo 1.1. Yıllara Göre Katılımcı ve Katkı Payı Miktarları

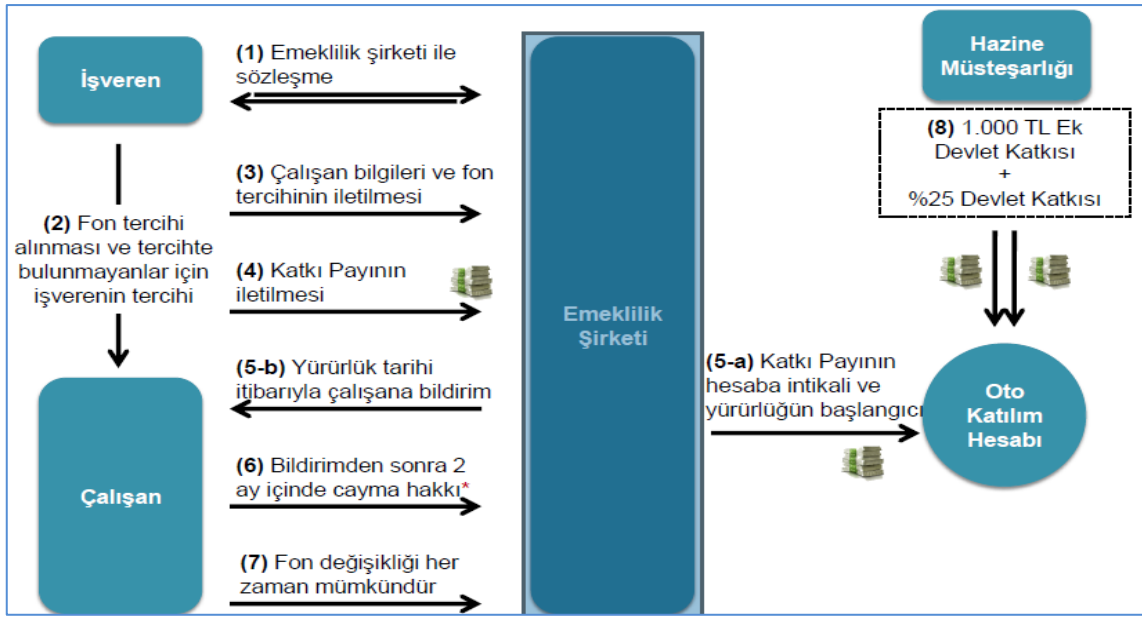
Tarih	Katılımcı Sayısı	Toplam Katkı Payı (TL)
31.12.2003	15.245	5.866.764
31.12.2004	314.257	288.325.706
31.12.2005	672.696	1.117.233.826
31.12.2006	1.073.650	2.592.508.977
31.12.2007	1.457.704	3.917.061.211
31.12.2008	1.745.354	5.467.695.761
31.12.2009	1.987.940	7.102.007.561
31.12.2010	2.281.478	9.515.230.234
31.12.2011	2.641.843	12.393.688.644
31.12.2012	3.128.130	16.177.757.755
31.12.2013	4.153.055	21.921.860.114
31.12.2014	5.092.871	28.346.503.495
31.12.2015	6.038.432	37.119.095.559
31.12.2016	6.625.759	44.351.386.577
08.09.2017	6.829.997	48.928.799.808
09.02.2018	6.927.719	68.760.694.589

Kaynak: EGM Verilerinden Yazar Tarafından Oluşturulmuştur.

1.3.1.2. Bireysel Emeklilik Sistemine Otomatik Katılma

6740 sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanununda değişiklik yapılmasına dair kanun 10.08.2016 tarihinde kabul edilmiş ve bu kanuna göre 4632 sayılı kanuna ek maddeler eklenmiştir. 6740 sayılı kanunun ek madde 2'ye göre; Türk vatandaşı veya Türk Vatandaşlığı Kanununun 28 inci maddesi kapsamında olup kırk beş yaşını bitirmemiş olan kişiler 6740 sayılı Kanunun hükümlerine göre hazırlanmış bir bireysel emeklilik sözleşmesiyle bireysel emeklilik planına katılırlar. İşveren, kırk beş yaşından küçük çalışanına Hazine Müsteşarlığı tarafından uygun görülen ve kamuoyuna duyurulan emeklilik şirketlerinden biriyle emeklilik planına dahil edebilirler. Kesilecek olan katkı payları çalışanın prime esas kazancının %3'ü kadardır. Katkı payları iki katına kadar çıkarma veya %1'e kadar düşürme yetkisi Bakanlar Kurulundadır. Çalışan işverene başvurarak sözleşmede belirtilen katkı payından daha yüksek katkı payı ödemeyi talep edebilir. Katkı payları, çalışanın ücretinin ödendiği günü takip eden ilk iş günü işveren tarafından emeklilik şirketine aktarılır. Aktarım süresinde yaşanan gecikme ve olası zarardan işveren sorumludur. Çalışanlar, otomatik katılım kapsamında emeklilik planına dâhil olduğunun kendilerine tebliğ edildiği tarihi takip eden iki ay içinde sözleşmeden cayabilir. Çalışanların cayması hâlinde, ücretlerinden kesilen katkı payları ve varsa katkı paylarından elde edilen yatırım gelirleri ile beraber on iş günü içinde çalışana iade edilmek zorundadır. Bireysel emeklilik şirketi, cayma süresince kesilen katkı paylarının değer kaybetmeyecek şekilde fonları yönetmekle sorumludur. Cayma hakkını kullanmayarak sistemde kalan çalışan müsteşarlıkça belirlenen durumlarda katkı payı ödemesine ara verilmesini talep edebilir. Otomatik katılım kapsamında bir emeklilik sözleşmesi bulunan çalışanın işyerinin değişmesi durumunda, yeni işyerinde bir sözleşme yaparsa mevcut sözleşmesindeki birikimlerini ve emekliliğe hak kazanma süresini yeni işyerindeki sözleşmeye aktarabilir. Ayrıca çalışan yeni işyerinde emeklilik planı yaptırmayarak eski işyerindeki emeklilik planına katkı payı ödemeye devam edebilir. Çalışan emeklilik sözleşmesi ile ilgili talebini, işyeri değişikliğini izleyen ayın sonuna kadar bireysel emeklilik şirketine bildirmek zorundadır. Otomatik katılım kapsamında devletin sisteme uyguladığı mevcut teşviklerin yanında bu sisteme özel yeni teşviklerde söz konusudur. Buna göre otomatik katılım kapsamında sisteme katılanlar %25 devlet katkısından yararlanabilirler. Çalışanın cayma hakkını kullanmayarak sistem içinde

kalması hâlinde, bir defa olmak üzere devlet katkısının ödeme koşuluna tabi olmak şartıyla, 1000 Türk Lirası tutarında ilave devlet katkısı ödenmektedir. Otomatik katılım ile sisteme girerek emeklilik hakkının kullanan çalışan, bireysel emeklilik hesabında bulunan katkı paylarını minimum 10 yıl süreli bir yıllık gelir sigortası sözleşmesi şeklinde almayı tercih ederse, birikiminin %5'i karşılığı ek devlet katkısı ödemesi yapılacaktır.

Şekil 1.2. de otomatik katılım sistemin genel iş akışı gösterilmiş olup işverenler söz konusu akışa göre sisteme çalışanlarını dahil edeceklerdir. 09.02.2018 tarihi itibarıyla otomatik katılımlı BES'e 3.838.983 kişi dahil olmuş ve 2.081.985.665 TL katkı payı toplanmıştır.

01.01.2017 tarihinde kademeli olarak uygulanmaya başlayan otomatik katılımı Sayın Başbakan Yardımcısı Mehmet Şimşek'in açıklamalarına göre, şuana kadar cayma hakkını kullananların sayısı toplam dahil olanların yüzde altmışı civarındadır. Buna rağmen sistemde şuana kadar iki milyar Türk Lirasının üzerinde katkı payı toplanmıştır.

Otomatik katılım kamu ve özel kurumlarda farklı tarihlerde uygulanmaya başlayacaktır.

Tablo 1.2. Otomatik Katılım Uygulamaya Başlama Tarihleri

1000 ve üzeri çalışanı olan özel sektör şirketleri	1 Ocak 2017
250 ve 999 arası çalışanı olan özel sektör şirketleri ve kamu kuruluşları(genel ve özel bütçeli idareler)	1 Nisan 2017
100-249 arası çalışanı olan özel sektör şirketleri	1 Temmuz 2017
50-99 arası çalışanı olan özel sektör şirketleri, Mahalli idareler ve KİT'ler(Kamu İktisadi Teşebbüsler)	1 Ocak 2018
10-49 arası çalışanı olan özel sektör şirketleri	1 Temmuz 2018
5-9 arası çalışanı olan özel sektör şirketleri	1 Ocak 2019

Kaynak: <https://assets.kpmg.com>

1.3.2. Bireysel Emeklilik Şirketleri

Bireysel emeklilik şirketleri 4632 sayılı kanunda belirtilen şartlara uygun olarak kurulan ve BES'de çalışmak üzere Hazine Müsteşarlığından faaliyet izni almış şirketlerdir. Kanuna göre; kurulacak olan şirketin ticaret unvanında emeklilik ibaresinin konulması bir zorunluluktur. Şirketin emeklilik dışında başka bir konuda da faaliyetinin bulunması durumunda her bir iş konusu hesapları ayrı ayrı tutulur.

Kurulacak emeklilik şirketinin, anonim şirket olması, faaliyetleri söz konusu kanuna uygun olmalı, sermayesi en az 20 milyon TL ve sermayenin ödenmiş kısmı en az 10 milyon TL olması ve geri kalanı ise 3 yıl içerisinde ödenmeyi taahhüt etmesi, hisse senetlerinin nakit karşılığı çıkarılması ve hepsinin nama yazılı olması, ana sözleşmesinin 4632 sayılı kanunun hükümlerine uygun olması, iş planı ve sistem tasarımı ile yapılabirlik raporlarının sunulması gerekmektedir. Kuruluş izni için gerekli sermaye tutarı, Türkiye İstatistik Kurumu Toptan Eşya Fiyat Endeksinin iki katının gerektirdiği miktar ve sınırları aşmamak üzere Hazine Müsteşarlığı tarafından artırılabilir (4632 Sayılı Kanunu, Madde 8.).

Şirketin kurucularının, tasfiyeye tabi tutulan bankerler, bankalar, sigorta şirketleri ile para ve sermaye piyasalarında faaliyeti bulunan diğer kuruluşlarda doğrudan ve dolaylı olarak %10 veya daha fazla oranda paya sahip olmaması, ilgili mevzuata göre faaliyetlerinin bütünü veya belirli kısım faaliyetleri itibariyle devamlı veya başvuru zamanından önceki bir yıl içinde bir ay veya daha fazla süreyle geçici olarak durdurulma kararı verilmemiş olması, iflas etmiş veya konkordato ilan etmemiş olması, kasten işlenen bir suçtan dolayı beş yıl veya daha fazla süreyle hapis cezasına veya devletin güvenliğine karşı işlenen suçlar, anayasal düzene karşı işlenen suçlar,

milli savunmaya karşı suçlar, devlet sırları ve casusluk, zimmet, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, güveni kötüye kullanma, hileli iflas, ihaleye fesat karıştırma, bilişim sistemini engelleme, bozma, verileri yok etme, banka veya kredi kartlarının kötüye kullanılması, suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerini aklama, terörün finansmanı, kaçakçılık, vergi kaçakçılığı veya haksız mal edinme suçlarından mahkûm olmaması ile emeklilik şirketi olmak için gerek maddi imkana ve saygınlığa sahip olunması gerekmektedir (4632 Sayılı Kanunu, Madde 8.).

Ülkemizde 30.04.2018 tarihi itibariyle faaliyet gösteren 18 tane bireysel emeklilik şirketi bulunmaktadır.

Tablo 1.3’de görüldüğü gibi 21.04.2017 tarihi itibariyle sistemde toplam 6.750.559 tane katılımcı bulunmaktadır. Katılımcıların emeklilik şirketleri arasındaki dağılımları incelendiğinde ilk sırada 1.174.354 katılımcı sayısı ile Garanti Emeklilik yer almaktadır.

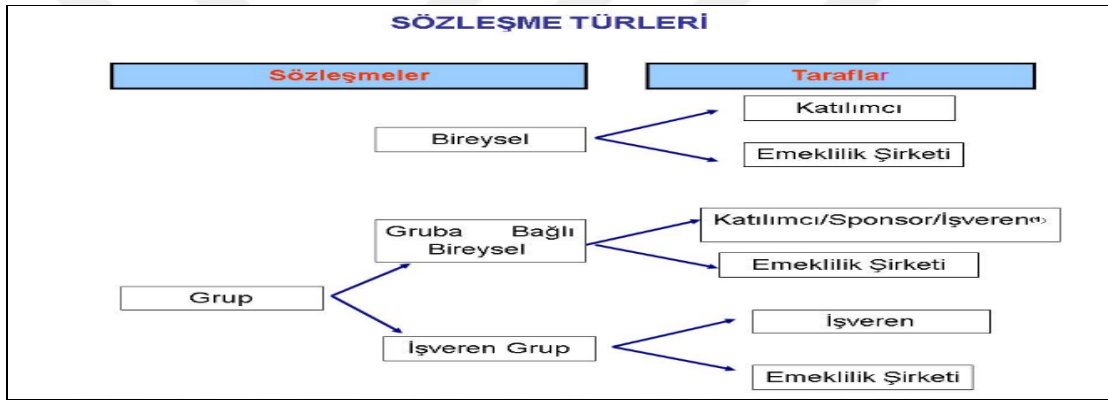
Tablo 1.3. Emeklilik Şirketlerinin Katılımcı Sayıları ve Fon Büyüklükleri

Emeklilik Şirketi	Katılımcı Sayısı	Katılımcıların Fon Tutarı (TL)	Devlet Katkısı Fon Tutarı (TL)	Katkı Payı Tutarı (TL)
Aegon Emeklilik ve Hayat	42.155	142.457.234	14.889.489	106.510.035
Allianz Hayat ve Emeklilik	115.462	1.976.461.900	252.782.009	1.513.701.845
Allianz Yaşam ve Emeklilik	779.630	8.046.134.328	898.064.347	6.079.030.405
Anadolu Hayat Emeklilik	1.122.103	10.758.383.770	1.631.082.623	8.538.331.859
Avivasa Emeklilik ve Hayat	883.174	11.489.985.706	1.503.189.050	9.068.002.363
Axa Hayat ve Emeklilik	34.164	244.646.560	49.165.429	212.371.213
Bereket Emeklilik ve Hayat	119.261	320.229.629	71.262.310	268.940.542
BNP Paribas Cardif Emeklilik	185.373	1.647.604.744	219.567.681	1.331.599.881
Cigna Fin. Emeklilik ve Hayat	117.225	599.674.946	110.225.683	509.694.248
Fiba Emeklilik ve Hayat	38.011	268.830.119	37.939.319	225.241.793
Garanti Emeklilik ve Hayat	1.174.354	8.981.302.187	1.282.496.692	7.094.271.478
Groupama Emeklilik	60.184	830.661.865	88.225.703	610.249.812
Halk Hayat ve Emeklilik	458.487	2.188.861.378	395.485.781	1.933.745.718
Katılım Emeklilik ve Hayat	167.307	617.348.876	118.078.183	570.220.585
Metlife Emeklilik ve Hayat	179.806	1.115.704.913	184.693.960	959.553.866
NN Hayat ve Emeklilik	265.926	2.215.412.379	302.767.975	1.740.965.061
Vakıf Emeklilik	470.360	4.546.955.048	594.244.401	3.702.131.886
Ziraat Hayat ve Emeklilik	537.577	2.284.355.794	431.203.010	2.000.650.097
Sektör Toplamı	6.750.559	58.275.011.378	8.185.363.645	46.465.212.687

Kaynak: EGM Verilerinden Yazar Tarafından Oluşturulmuştur.

1.3.3. Bireysel Emeklilik Sözleşmesi

BES'e katılmak için şirket ile emeklilik sözleşmesi imzalanır. Emeklilik sözleşmesi, şirkette emeklilik hesabı açılması, hesaba katkı payı yatırılması, yatırılan katkı paylarının istenilen fonlarda yatırıma yönlendirilmesi ve emeklilik hesabında biriken paraların hak sahiplerine geri ödenmesine dair esas ve usuller ile tarafların diğer hak ve sorumluluklarının düzenleyen sözleşmedir. Emeklilik sözleşmesi, bireyler adına bir kurum ile grup emeklilik sözleşmesi şeklinde de yapılabilmektedir. Emeklilik sözleşmesinde bulunan kurallar ve sözleşmeye ilişkin esas ve usuller Kurulun görüşünün alınması ile Hazine Müsteşarlığı tarafından belirlenmektedir (4632 Sayılı Kanun, Madde 5). Şekil 1.3'de sözleşme türleri gösterilmiştir.

Şekil 1.3. Sözleşmenin Tarafları ve Türleri

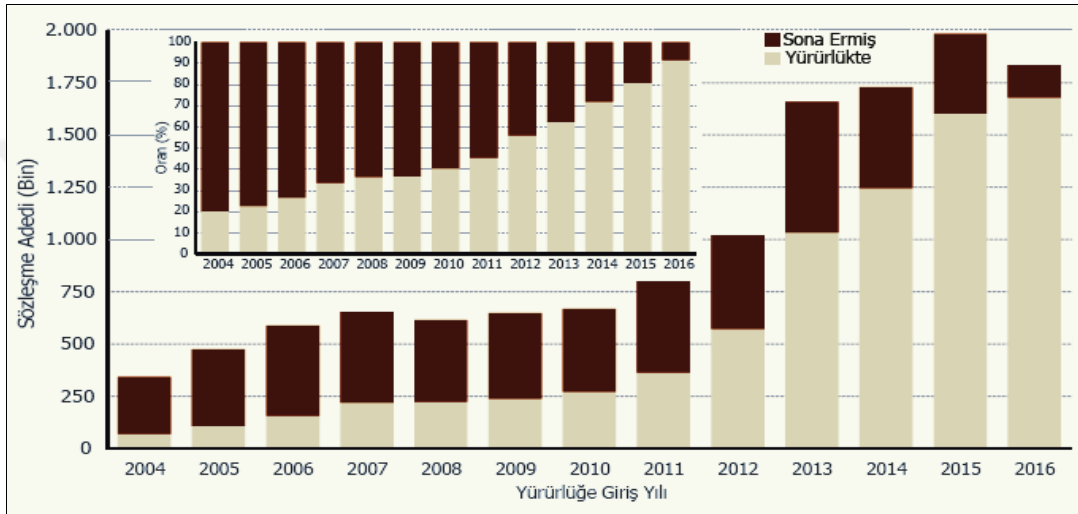
Kaynak: <https://araci.egm.org.tr>

Bireysel emeklilik sözleşmesi katılımcı tarafından imzalanarak yürürlüğe girdikten sonra, sözleşmeden kaynaklanan haklar kural olarak katılımcının kendisi tarafından kullanılır. Ancak grup emeklilik sözleşmesi yapıldığı durumda sözleşmeden doğan hakları grup kurucusu ya da katılımcı hesabına katkı ödeyen kişi tarafından kullanılması kararlaştırılabilmektedir (Topalhan, 2010:179).

Bireysel emeklilik sözleşmesi, katkı payı olarak ödenen ilk tutarın şirketin hesaplarına nakden yatırıldığı tarihte yürürlüğe girer. Emeklilik gelir sözleşmeleri, Kanunun ilgili maddesi kapsamında yapılan aktarımlarla oluşturulan sözleşmeler ve başka emeklilik şirketinden aktarımla oluşturulan sözleşmeler ile hak kazanılan birikim transferi ile kurulan sözleşmeler hariç olarak katılımcı, müsteşarlıkça belirlenen belgelerin imzalanmasını takip eden iki ay içinde sözleşmeden cayma hakkı bulunmaktadır. Cayma bildirimini şirkete ulaşmasını izleyen ilk iş günü verilen ödeme

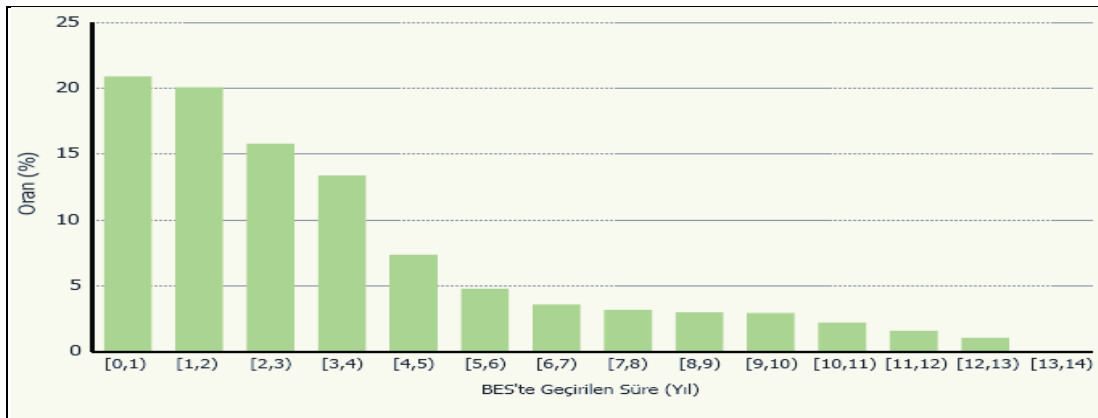
talimatları sonlandırılır ve katılımcının emeklilik hesabında bulunan birikim on iş günü içinde ilgili katılımcıya iade edilir (www.egm.org.tr).

Emeklilik sözleşmesi sahibinin vefat etmesi durumunda Medeni Kanun ilgili hükümleri çerçevesinde, sözleşme sahibinin belirlediği ve isimleri emeklilik sözleşmesinde belirtilmiş olan kişiler veya herhangi bir kişinin belirtilmediği durumda yasal mirasçılardır (Yalçın, 2016: 44).

Grafik 1.1. Sözleşmelerin Yürürlüğe Giriş Yılına Göre Dağılımı
Kaynak: (EGM, 2016: 16)

Sözleşme adetlerinin yıllara göre dağılımı grafik 1.1’de görülmektedir. 2013 yılına kadar sözleşme adetlerinde meydana gelen artış ve/veya azalışlar küçük aralıklarla gerçekleşmiş, 2013 yılı ve daha sonraki yıllar da artış daha belirgin ve yüksektir. Bu durumun en önemli nedeni, 2013 yılında yasalaşan ve %25 devlet katkısı olarak bilinen BES teşvik sisteminin bir sonucudur.

Grafik 1.2. Sistemde Geçirdikleri Süreye (Kıdem) Göre Sözleşmelerin Dağılımı
Kaynak: (EGM, 2016: 16)

Grafik 1.2’de sistemde geçirilen süreye göre sözleşme dağılımları gösterilmiştir. Sözleşmeler 2016 yılı sonu itibarı emeklilik sistemindeki ortalama kıdemi 3,4 yıldır.

1.3.3.1. Sözleşmenin Taraflara Sağladığı Hak ve Yükümlülükler

Bireysel emeklilik sözleşmesinin taraflarının hak ve yükümlülükleri genel anlamda katkı payına yönelik birikimler ile ilgili ve emekliliğe hak kazanmayla ilgili hak ve yükümlülüklerdir. Söz konusu hak ve yükümlülükler ayrıca başlıklar halinde tek tek aşağıda incelenecektir.

4632 sayılı Kanununun 5. maddesinde tarafların hak ve yükümlülükleri, aşağıdaki şekilde belirtilmiştir;

“Emeklilik sözleşmesinde belirtilen esaslar dahilinde, şirket nezdinde katılımcı adına açılan bireysel emeklilik hesabına katkı yapılır. Şirket, katkı paylarını, en geç şirkete intikalini takip eden ikinci iş gününde yatırıma yönlendirmek zorundadır. Katılımcı, emeklilik sözleşmesinde yer alan şartlar çerçevesinde, katkı payını birden fazla fon arasında paylaşabilir. Katılımcı, bireysel emeklilik hesabındaki birikimlerinin başka bir emeklilik şirketine aktarılmasını talep edebilir. Aktarım talebinde bulunulması halinde şirket, bildirim ulaşmasından itibaren en geç on iş günü içinde talebi yerine getirmekle ve birikimlerle birlikte hesaba ilişkin bilgi ve belgeleri aktarmakla yükümlüdür. Başka bir şirkete aktarım talebinde bulunulabilmesi için şirkette en az bir yıl süreyle kalınmış olması gereklidir. Müsteşarlık, bu süreyi üç yılı aşmamak üzere yeniden belirlemeye yetkilidir. Aktarıma, aktarım talebine ve şirkette kalınması gereken süreye ilişkin esas ve usuller Kurulun görüşü alınarak Müsteşarlık tarafından belirlenir.

Bu maddede öngörülen paylaşırma, aktarım ve yatırıma yönlendirme yükümlülüklerini belirlenen süreler içinde gereği gibi yerine getirmeyen şirket, fon birim pay fiyatı değişikliklerini dikkate alarak bu işlemde dolayı varsa katılımcının birikiminde oluşan parasal kaybı hesaplar ve katılımcının hesabına öder. Katılımcının hesabının bulunmadığı durumlarda ise ödeme doğrudan katılımcıya yapılır.

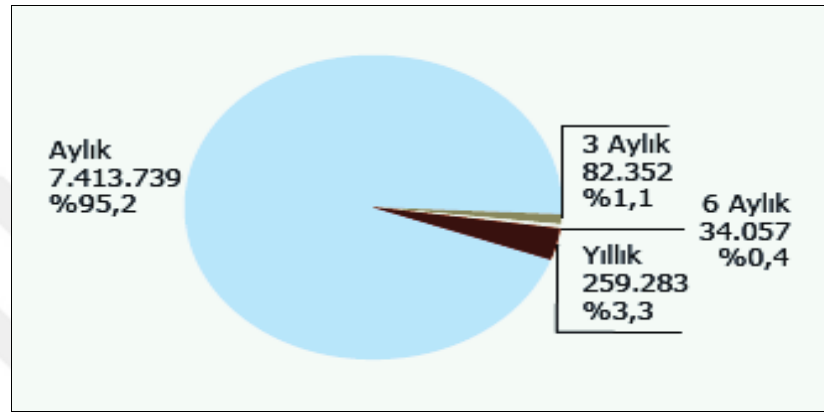
Grup emeklilik sözleşmesinin akdedilmesine taraf olan dernek, vakıf, tüzel kişiliği haiz bir meslek kuruluşu veya sair kuruluş yahut grup ile işverenler tarafından çalışanları veya üyeleri hesabına kısmen veya tamamen katkı payı ödenmesi halinde, bu katkılar ile getirileri bireysel emeklilik hesaplarında ayrı olarak takip edilir ve bu hesaplardaki birikimlere ilişkin hakların kullanımı ve yükümlülükler Müsteşarlıkça belirlenen esas ve usuller çerçevesince grup emeklilik sözleşmesinde belirlenir. Katılımcının bu birikimlere hak kazanma süresi her hâlde katılımcının grup emeklilik sözleşmesine giriş tarihinden itibaren yedi yılı aşamaz.”

1.3.3.1.1. Katkı Payı Ödeme ve Ödemeye Bir Süre Ara Verme

BES, katkı payı esasına göre çalışan bir sistemdir. 01.01.2017 yılına kadar sadece gönüllülük esasına dayalı olarak kurulan bu sistemde, ilgili tarihten sonra kamu ve özel sektör çalışanlarından kırk beş yaşından küçük bireyler otomatik olarak BES’e dahil edilmeye başlanmıştır. Katkı payları sisteme kendi isteğiyle ve/veya otomatik olarak dahil olan katılımcılar tarafından ödenmektedir. BES’e katılanların ödeyecekleri

katkı payı tutarı, tarafların düzenlediği bireysel emeklilik sözleşmelerinde tespit edilmekte ve bu emeklilik sözleşmeleri çerçevesinde ödemeler yapılmaktadır (Altay, 2013: 39).

Bireysel emeklilik hesabına yatırılacak olan katkı paylarının ödeme dönemleri katılımcıların kendi tercihine göre belirlenmektedir. Katılımcılar, katkı paylarını aylık, üç aylık, altı aylık ve yıllık olarak ödeyebilmektedir (Nefesoğlu, 2005: 73).

Grafik 1.3. Katkı Paylarının Ödeme Dönemleri

Kaynak: (EGM, 2016: 25)

Grafik 1.3'te mevcut katılımcıların katkı paylarını hangi dönemlerde ödedikleri görülmektedir. %95,2 ile katılımcıların tamamına yakını katkı paylarını aylık olarak ödememektedir.

Katkı payı ödemeleri katılımcı veya katılımcı adına katkı payı ödeyen kişi tarafından mevduat hesabına otomatik ödeme talimatı vererek, EFT, havale, kredi kartından ve banka gişelerinden vb. şekilde yapılabilmektedir (Nefesoğlu, 2005: 73). 2015 yılında yapılan katkı payı ödeme biçimleri grafik 1.4. de gösterilmiştir. Yatırılan katkı paylarının tutarı asgari bireysel emeklilik katkı payı tutarı altında kalmamak koşuluyla katılımcı tarafından artırma veya azaltma yapılabilmektedir (Algümüş, 2006: 21).

Emeklilik sözleşmesi süresi içinde katkı payı ödeme tutarları ve ödeme zamanları değiştirilebilir. Bireysel emeklilik sözleşmesinde ödeneceği belirtilen katkı paylarının zamanında ödenmesi esastır. Ancak, sözleşmenin süresi içinde katkı payı ödenmelerine ara verilebilir. Vadesinde yatırılmayan katkı payının ödeme zamanını takip eden üç ay içinde, herhangi bir ödeme yapılmaması halinde, ilgili emeklilik sözleşmesinde ödemeye ara verildiği kabul edilir (4632 Sayılı Kanun, Madde 14).

Ödemeye ara verme durumunda Yönetmeliğin 21. maddesine göre alınacak yönetim gider kesintisinin ve bir yıldan fazla ödemeye ara verme durumunda, bireysel emeklilik hesabına ilişkin olarak emeklilik gözetim merkezine şirket tarafından ödenen sabit giderlerin katılımcının bireysel emeklilik hesabındaki birikiminden tahsiline ilişkin esas ve usuller emeklilik planında belirtilir (4632 Sayılı Kanun, Madde 4).

Bir sözleşmenin 5. yılı tamamlandıktan sonra ilgili sözleşme kapsamında ara verme kesintisi dâhil yönetim gider kesintisi yapılamaz ve giriş aidatı tahsil edilemez. Yönetmeliğin, yürürlüğe girdiği tarihten önce tahakkuk etmiş şirket alacaklarını etkilemediğinden şirketin, 01.01.2016 öncesinde yer alan tahakkuk edilmiş ancak tahsil edilmemiş alacaklarına ilişkin hakları saklıdır. Sözleşmede geçirilen süre hesabında sözleşme bilgilerine ilişkin transfer verilerine göre ilk sözleşmenin sisteme giriş tarihinden itibaren ilgili sözleşmede geçirilen tüm süreler dikkate alınır (2015/50 Sayılı Genelge).

1.3.3.1.2. Katkı Payını Farklı Fonlar Arasında Paylaştırma

Katılımcılar, ödemiş olduğu katkı paylarını sözleşmede kararlaştırılan emeklilik planına göre istediği fonlar arasında paylaştırabilir. Şirket, sözleşme sahiplerinin katkı paylarının fonlar arasında paylaştırılması sırasında ortaya çıkması muhtemel zararları en aza indirmeye yönelik tedbirleri alır (Akın, 2008:124).

Emeklilik sözleşmesi yaptıran kişi, katkı payı dağılım miktarları veya oranlarını değiştirmesi, emeklilik plânının değiştirildiği anlamına gelmez. Katkı payının fonlar arasında dağılım ilişkin değişiklik yılda en fazla altı kez yapılabilir. Bireysel emeklilik sözleşmesi sahibi, istediği değişikliğe ilişkin talebini değişiklik tarihinden en az beş iş günü önce bireysel emeklilik şirketine yazılı olarak yapmalıdır. Şirkette, katılımcının değişiklik talep ettiği tarih itibarıyla katkı payı dağılım oranları veya miktarında değişikliği yapar (4632 Sayılı Kanun madde 8).

Katılımcı sözleşme imzalarken fon tercihinde bulunmaz ise katkı paylar standart fonlarda yatırıma aktarılır. Talep edilen fon değişikliği sözleşme sahibince iptal edilebilir. İptal edilen değişiklik talepleri için sözleşme sahibinin yılda altı olan fon dağılım değişikliği hakkından kullanılmış sayılmaz (4632 Sayılı Kanun madde 10).

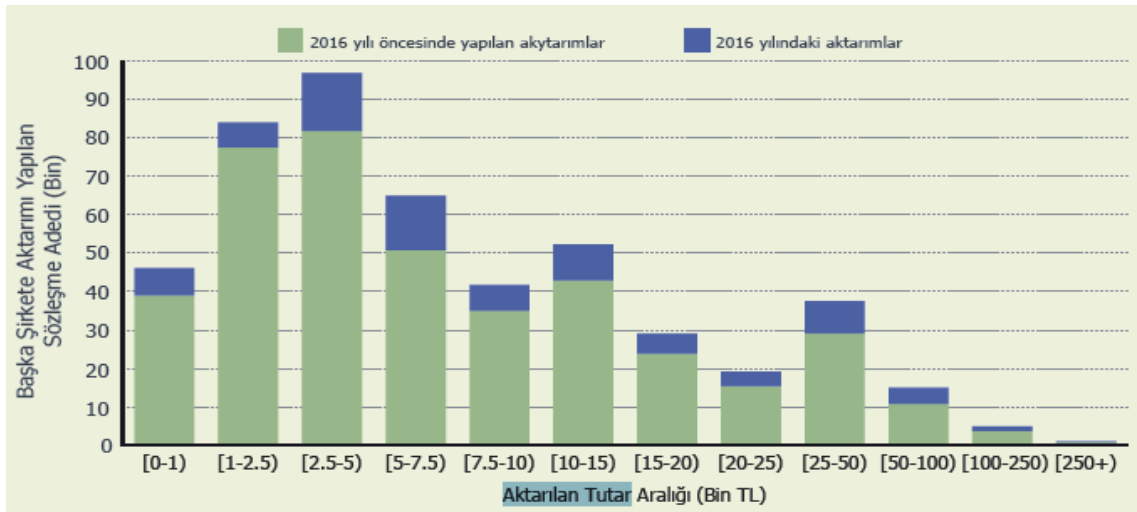
1.3.3.1.3. Emeklilik Planında Değişiklik Yapabilme

Bireysel emeklilik planı bir yılda en fazla dört kez değiştirilebilir. Emeklilik planındaki değişiklik isteği, emeklilik şirketine yazılı olarak, şirketin çağrı merkezinden veya şirketin internet sitesinde yapılabilir. Emeklilik şirketinin kabul etmesi durumunda yeni emeklilik planına, plan değişiklik talebinin şirkete ulaşmasını takip eden on iş günü içinde geçiş yapılır ve sözleşme sahibine gönderilir (4632 Sayılı Kanun madde 11).

1.3.3.1.4. Emeklilik Şirketini Değişiklik Yapabilme

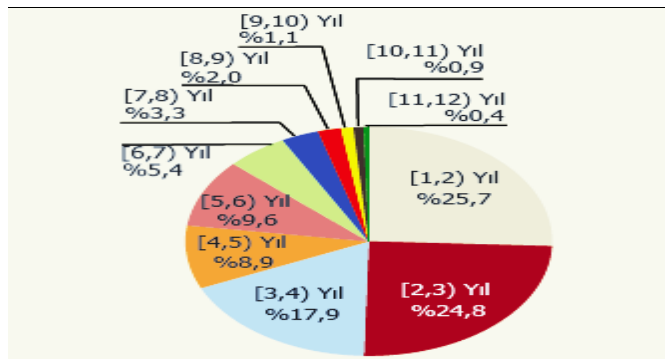
Katılımcının mevcut bireysel emeklilik şirketi değiştirmesi mümkündür. Ancak BES'e yeni katılan kişi emeklilik sözleşmesinin yürürlüğe girmesinden itibaren iki yıl içerisinde herhangi bir aktarım yapamaz. Yani yeni sözleşmelerde aktarım yapabilmek için iki yıl sözleşmenin yapıldığı şirkette kalınması gerekmektedir. Bir kez şirketler arasında aktarım yapıldığı takdirde tekrar ikinci kez yeni bir şirkete aktarım yapılmak isteniyorsa, aktarım yapılan şirkette bir yıl kalınması gerekmektedir. Bu bir yılın sonunda tekrar istenilen şirkete geçiş yapılabilir (<http://bireyselemliliksislemi.org>).

Emeklilik şirketi, aktarım talebinde bulunan katılımcıya beş iş günü içinde hesap özeti, aktarım bilgi formunu ve aktarım talep formunu göndermesi gerekmektedir. Talep sahibi, belgelerle birlikte geçmek istediği şirkete başvurur ve şirket katılımcıya bir plan sunar. Katılımcının planı kabul etmesi durumunda, aktarım talep formunu imzalayarak aktarım yapmak isteği şirkete gönderir. Söz konusu şirket formun kendisine ulaştığı tarihi izleyen iş günü aktarımı yapacak şirkete başvurur. Aktarımı yapacak emeklilik şirketi, talebin kendisine ulaştığı tarihten itibaren on iş günü içinde birikimi, devlet katkısı hesabına ilişkin tutarlarla birlikte aktarır. Bireysel emeklilik şirketine ödenen katkı payları kısmi olarak aktarılamaz, katkı paylarının tamamı aktarılabilir. Aktarımla kurulan yeni bireysel emeklilik sözleşmesi için herhangi bir giriş aidatı alınmaz. Ancak sözleşme sahibinin mevcut sözleşmesi kapsamında ertelenmiş giriş aidatı olması durumunda söz konusu aktarım işlemi sözleşmenin 5. yılından önce yapılıyorsa, sözleşmesinin bulunduğu şirket giriş aidatının ödenmemiş kısmını sözleşme sahibinin emeklilik hesabındaki katkı paylarının anapara kısmından tahsil eder. Anaparanın kesintiye yetmediği durumda, katılımcıdan giriş aidatı ayrıca tahsil edilir. Giriş aidatının tahsili tamamlana kadar şirket aktarım talebini yerine getiremeyebilir (<http://www.egm.org.tr>)

Grafik 1.4. Şirketler Arası Aktarım Yapan Emeklilik Sözleşmelerin Dağılımı
Kaynak: (EGM, 2016: 19)

Grafik 1.4'te 2016 sonu itibarı ile aktarım, birikim transferi veya hesap birleştirme sebebiyle başka şirkete birikim aktarımı yapılan sözleşmelerin, sözleşme başına aktarımı gerçekleştirilen tutarların aktarılan tutar aralıklarına göre dağılımı gösterilmektedir. Grafikte görüleceği gibi katılımcıların birikimleri arttıkça şirket değiştirme oranları azalmaktadır. Birikimlerin artışı sistemde kalınan süre ile doğru orantılı olduğuna göre bireyler şirkette ne kadar uzun süre kalırlar ise ayrılma oranlarının o kadar azaldığını söylemek mümkündür.

Grafik 1.5. Şirketler Arası Aktarımı Gerçekleşen Sözleşmelerin Mevcut Şirkette Geçirdikleri Süreye Göre Dağılımı
Kaynak: (EGM, 2016: 18)

Grafik 1.5'de 2016 sonu itibarı ile aktarım veya hesap birleştirme sebebiyle başka bir şirkete katkı payları aktarılan sözleşmelerin şirkette geçirdikleri süreye göre dağılımı gösterilmiştir. Şirketler arası geçiş en fazla %25,7 ile sisteme girildikten 1,2 yıl sonra görülmektedir. Sistemden en az çıkış ise %0,9 ile 10,11 yıl sistemde kaldıktan sonra gerçekleşmektedir.

1.3.3.1.5. Giriş Aidatı, Yönetim ve Fon İşletme Gideri Kesintileri

Bireysel emeklilik şirketleri, ihtiyaç duydukları fonu emeklilik sözleşmesinde belirtilen usul ve esaslar içerisinde giriş aidatı, fon işletim gideri ve yönetim gideri gibi kesintiler yaparak karşılamaktadır (Uyar, 2012: 76). Katılımcıların bireysel emeklilik hesaplarından kesilecek bütün kesintilerin ve giriş aidatlarının bireysel emeklilik sözleşmesinde ve yapılacak her türlü ilan ve reklamlarda halka açık olarak belirtilmesi zorunludur (Günay ve Güneş, 2015: 250). Ancak 01.01.2017 tarihi itibarıyla uygulanmaya başlayan BES'e otomatik katılım kapsamında sisteme katılanlardan emeklilik şirketlerince fon işletim gider kesintisi dışında başka bir kesinti yapılamaz (<http://www.egm.org.tr>).

Giriş Aidatı: Katılımcının, BES'e ilk defa katılması sırasında şirketler katılımcılardan giriş aidat almaktadır (Genç ve diğerleri, 2015: 56). Ancak söz konusu giriş aidatları işveren grup emeklilik sözleşmesinden alınmamaktadır (<http://www.egm.org.tr>).

01.01.2017 tarihinden önce giriş aidatı ile ilgili uygulama şu şekildedir; emeklilik sözleşmesi imzalandığında giriş aidatının peşin alınacak bölümü, geçerli aylık brüt asgari ücretin yüzde onunu aşmaması gerekmektedir. Katılımcıdan alınacak toplam giriş aidatı sözleşmenin imzalandığı tarihte uygulanan brüt asgari ücretin, sistemde üç yıldan kısa kalanlar için yüzde yetmiş beşini, sistemde üç yıl ile altı yıl arasında ayrılanlar için yüzde ellisini, sistemde altı yılını dolduran ancak on yıldan önce ayrılanlar için yüzde yirmi beşinden fazla uygulanmaz. Onuncu yılını bitirenlerden, ölüm, maluliyet veya emeklilik hakkını kazanarak sistemden ayrılırlarsa herhangi bir giriş aidatı talep edilemez (4632 Sayılı Kanun madde 20).

17.12.2016 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanmış olan 29921 sayılı yönetmelikte giriş aidatıyla ilgili yapılan değişiklikler şu şekilde düzenlenmiştir; giriş aidatı ve yönetim gider kesintisi bundan böyle birlikte tahsil edilecektir. Giriş aidatı bireysel emeklilik sözleşmesinin imzalandığı tarihinden itibaren her yıl için o yılın ilk altı ayında uygulanan brüt aylık asgari ücrete göre hesaplanır ve bu tutar aylık brüt asgari ücretin %8,5'idir. Zorunlu haller dışında (emekli olunması, vefat, maluliyet yahut şirketin tasfiyesi) ayrılmak zorunda kalınması haricinde, sistemde beş yılını tamamlamadan ayrılma durumunda, giriş aidatının sözleşmenin beşinci yılının sonuna

kadar olan tahsil edilmemiş bölümü, katılımcının emeklilik hesabındaki mevcut katkı paylarından tahsil edilir. Söz konusu tahsilat için hesaplama yapılırken, sistemden çıkış işleminin yapıldığı yılın ilk altı ayında uygulanan brüt asgari ücret dikkate alınır.

Bireysel emeklilik sözleşmesinin beşinci yılı tamamlandıktan sonra, ilgili sözleşme kapsamında ödemeye ara verme kesintisi dâhil olarak yönetim gider kesintisi yapılmayacak ve giriş aidatı tahsil edilmeyecektir (<https://www.anadoluhayat.com.tr>).

Tablo 1.4'te gösterilen 17.12.2016 tarihinde Resmi Gazete de yayınlanmış olan 29921 sayılı yönetmeliğe göre; emeklilik sözleşmesinin altıncı yılı ve sonrasında, tüm giderler için yapılabilecek kesintilerin toplam tutarı için ayrıca bir üst sınır belirlenmiştir. Buna göre; bireysel emeklilik sözleşmenin yürürlük tarihinden, bitiş tarihine kadar yapılacak kesintilerin toplam tutarı, bitiş tarihinde sözleşme kapsamında varsa devlet katkısı hesabında bulunan tutar üzerinden yönetmeliğe göre hesaplanacak tutarı geçemeyecektir. Devlet katkısı ile ilişkilendirilen kesintiye ilişkin üst sınır kontrolü 1 Ocak 2021 tarihinden itibaren uygulanacaktır.

Tablo 1.4. Kesintilerle ilgili Sınırlamalar

Sözleşme Yılı	Kesintilere İlişkin Üst Sınır
0-5 yıl için	Yönetim Gider Kesintisi ve Giriş Aidatının Toplam Tutarı İçin; Her Yıl İçin Aylık Bütüt Asgari Ücretin %8,5'ine Karşılık Gelen Maktu Tutar
6. yıl sonrası için	Toplam Kesinti Tutarı; Sözleşme Kapsamında Devlet Katkısı Hesabında Bulunan Tutarın Belli Bir Oranına Karşılık Gelen Tutar

Kaynak: 29921 sayılı yönetmelik Ek-2

Yönetim gideri kesintisi: Yönetim gider kesintisi, ödenen katkı payları üzerinden alınan bir masraf kesintisi olup, bireysel emeklilik şirketlerinin yönetim ve idari masraflarını karşılamaya yöneliktir (Yazıcı, 2015: 126). 29921 sayılı yönetmelik öncesi yönetim gider kesintisi bireysel emeklilik katılım hesabına yapılan ödemeler üzerinden tahsil edilen azami oranı %2 olarak belirlenmişti. Söz konusu değişiklik tablo 1.5. de gösterildiği üzere yönetim gider kesintisi ve giriş aidatı aynı kalem olarak katılımcılardan tahsil edilmeye başlanmıştır. Yönetim gider kesintisi katılımcıların ödemeye ara vermesi durumunda ara verme süresi boyunca sözleşme sahibinin birikiminden, ödemeye ara verilen her tam ay için ek yönetim gideri kesintisi alınabilmektedir (Kara ve Yıldız, 2016: 34).

2016 yılı sonu itibarı ile toplam yönetim gider kesintisi oranı %1,89 dir. 2016 yılı sonu toplam yönetim gider kesintisi oranı emeklilik sözleşmelerinde %2,26, gruba bağlı emeklilik sözleşmelerinde %0,75 ve işveren grup emeklilik sertifikalarında ise %0,20'dir. 01.01.2013 tarihinde uygulamaya konulan, BES hakkında yönetmelik ile yönetim gider kesintisinin oranı en fazla %2 olarak değiştirilmiştir. Söz konusu değişiklik sonrasında yönetim gider kesintilerinin 2013 yılı itibarıyla keskin bir şekilde azaldığı grafikte de görülmektedir (EGM Gelişim Raporu, 2015: 38).

Fon İşletim Gideri Kesintisi: Fonun finans piyasalarda işletimine yönelik bireysel emeklilik şirketleri tarafından kesilen tutardır (Elbil, 2015: 115). Bireysel emeklilik fon işletim gider kesintisi, net varlık üzerinden hesaplanmaktadır. Günlük en fazla yüz bin de on olarak alınmaktadır (Solmaz, 2016: 26). 2013 yılında yapılan yeni düzenleme ile fon grubu bazında yapılabilecek toplam fon gider kesintileri şöyledir (<http://www.egm.org.tr>):

- Para Piyasası Fonları ve Kıymetli Madenler Fonları için günlük en fazla yüz binde 3, yıllık azami 1,09
- Borçlanma Araçları Fonu, Standart Fon ve Endeks Fonun için günlük azami yüz binde 5,25, yıllık en fazla 1,91
- Hisse Senedi Fonu, Katılım Fonu Karma Fon, Fon Sepeti Fonu, Değişken Fon, Yaşam Döngüsü/Hedef Fon için günlük azami yüz binde 6,25, yıllık azami 2,28

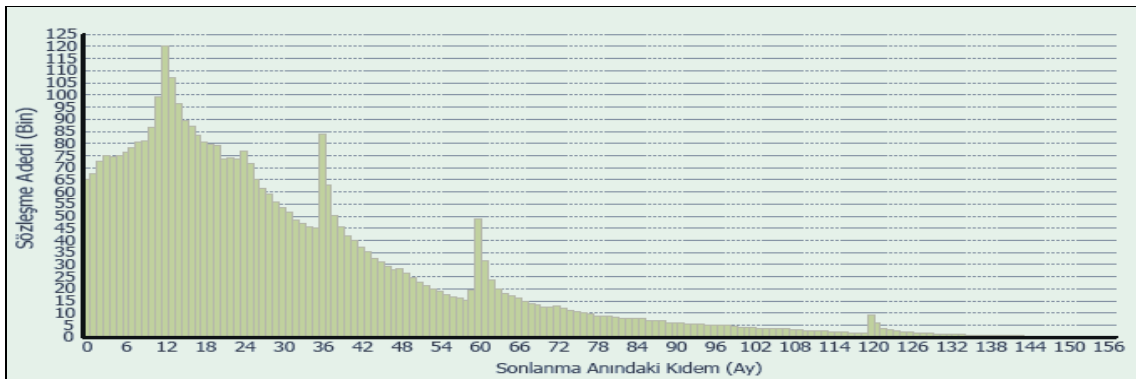
2013 yılında yapılan yeni düzenleme ile fon işletim kesintileri, 2012 yılında %2,28 olan oran, 2013 sonunda %1,81'e düşmüştür (Yazıcı, 2015: 129). Ancak 01.01.2017 tarihinde uygulanmaya başlayan otomatik katılım kapsamında çalışanlara sunulan tüm fonlar için en fazla yıllık fon işletim gider kesintisi oranı % 0,85 olarak uygulanacaktır (<http://www.egm.org.tr>)

Ayrıca 17 Aralık 2016 tarihli 29921 Sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan yeni yönetmelik ile altı yılını tamamlayan sözleşme sahiplerine, katkı paylarından yapılan fon toplam gider kesintisi belirli oranlarla iade edilecektir. Söz konusu iade işlemi her yılın sonu veya emeklilik sözleşmesinin sonlandırması durumunda sonlandırma tarihini takip eden beş iş günü içinde katılımcının bireysel emeklilik hesabına iade yapılır. İade işleminde yaşanacak gecikmeden doğan zararlar emeklilik şirketince karşılanmaktadır. Emeklilik hesabına yapılan iade tutarları sözleşme sahibinin fon dağılımlarına göre

fonlara aktarım yapılır. Yedinci ve on dördüncü yıllar arasındaki iade oranı her yıl için bir önceki yılda geçerli olan iade oranının 2,5 puan artırılması şeklinde uygulanır. On beşinci yıldan sonra sabit olarak %25 uygulanır. İade oranları tespit edilirken 01.01.2013 tarihinden itibaren sistemde geçirilen tüm süreler dikkate alınır. Söz konusu uygulama 01.01.2021 tarihinden itibaren başlayacak.

1.3.3.1.6. Emekliliğe Hak Kazanmadan Sistemden Çıkış

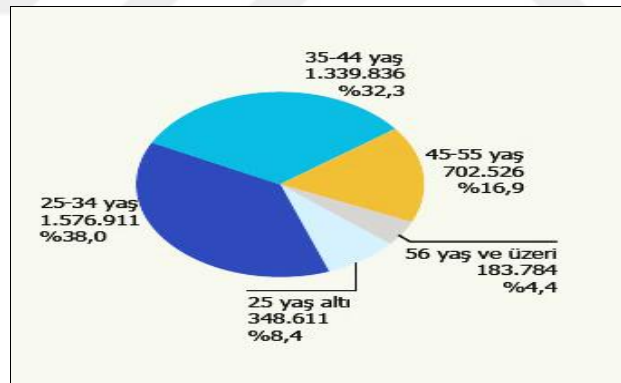
Bireysel emeklilik sistemden ayrılmak her zaman mümkündür. Ancak sistemden geçerli sebepler dışında (altmış günde sözleşmeden cayma, emeklilik, maluliyet ve vefat) çıkışta birikimlerden çeşitli oranlarda kesintiler yapılmaktadır. Söz konusu kesintiler 3 ana başlıkta sıralanabilir. Bunlar; stopaj kesintisi, giriş aidatı kesintisi ve devlet katkısında yapılan kesintilerdir. Stopaj Kesintisi, sözleşme sahibinin birikimlerinden sağladığı kazanç üzerinden yapılmaktadır. On yılı doldurmadan ayrılanlardan %15, on yılını doldurmuş ancak emeklilik hakkı kazanmadan %10 oranında stopaj kesintisi yapılır. Giriş aidatı kesintisi, yeni yönetmeliğe göre beş yılını doldurarak sistemden ayrılanlar için kesinti yapılmamaktadır. Ancak, beş yıllık sözleşme süresini tamamlamadan şirketten ayrılma durumunda giriş aidatının tahsil edilmemiş olan bölümü katılımcıdan tahsil edilir. Söz konusu tutar aidatın hesaplandığı yılın ilk altı ayındaki brüt asgari ücretin %8,5'dur. Hak kazanılan devlet katkısından yapılan kesinti; üç yılı doldurmadan sistemden çıkılması durumunda, emeklilik hesabındaki devlet katkısının tamamı kesintiye uğrar, 3-6 yıl arasında bireysel emeklilik sistemde kalarak sonrasında ayrılmak istenmesi durumunda hak edilen devlet katkı tutarının %85'i kesilir ve katılımcı %15'ini karşılık gelen tutarı alabilir. BES'te 6-10 yıl arasında kaldıktan sonra ayrılmak istenmesi halinde devlet katkısının %65'i kesintiye uğramaktadır. Katılımcı sisteminde emekliliğe hak kazanmadan 10 yılını doldurarak ayrılmak isterlerse devlet katkısı tutarı %40 oranında kesintiye uğramaktadır (<http://bireyselemekliliksislemi.org>).

Grafik 1.6. Kendi İsteğiyle Sonlanan Sözleşmelerin Sistemde Kaldığı Aya Göre Dağılımı

Kaynak: (EGM, 2016: 17)

Grafik 1.5’da 2016 yıl sonu itibariyle kendi isteğiyle emeklilik hariç sisteminden çıkış yaparak emeklilik sözleşmelerini sonlandıkları ay itibariyle sistemde kalma süreleri gösterilmiştir (EGM, 2015: 22). Grafik de görüldüğü gibi katılımcıların sisteme dahil olduğu ilk yıllarda ayrılma oranları yüksektir. Sistemdeki kaldığı süre itibariyle üçüncü, beşinci ve onuncu yıllarda çıkışta gözle görülür bir artış söz konusudur. Bu sürelerde sistemden çıkışın artma sebebi olarak hak edilmiş devlet katkısından belli oranlarda fayda sağlama düşüncesi olarak öngörülmektedir.

Grafik 1.7. Sonlanan Sözleşmelerin Katılımcılarının Yaş Aralıklarına Göre Dağılımı

Kaynak: (EGM, 2016: 24)

Grafik 1.7’de 2016 yılının sonuna kadar sistemden kendi isteğiyle emeklilik hariç ayrılanların yaş aralıklarına göre dağılımı gösterilmiştir. 2016 yılında sisteme katkı payı ödeyen ancak 2016 yılında sistemden ayrılanların oranı %11’dir. Sistemden çıkan katılımcıların yaş aralıklarını incelediğimizde, katılımcılardan 25 yaş ve altı için ayrılma oranı %27, 25-34 yaş aralığı için %13, 35-44 yaş aralığındaki için %10, 45-55 yaş aralığındaki katılımcılar için ise %9, 56 yaş ve üzerindeki katılımcılar için ise %8 olarak belirlenmiştir. Bu verilere göre katılımcıların yaşları büyüdükçe sistemden çıkış

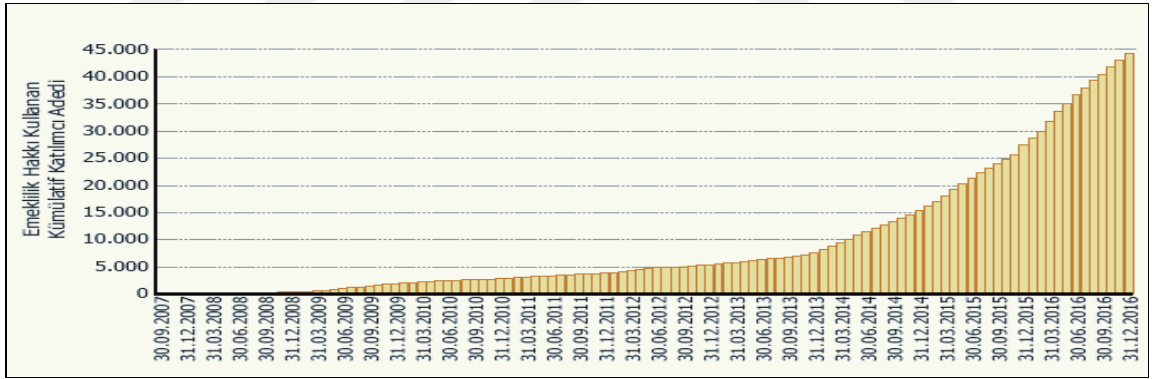
oranları düşmektedir. Yani gençlerin gelecek kaygısıyla yapıları tasarruflar orta yaş ve ileri yaş grubuna göre oldukça düşüktür.

2015 yılı içinde kendi isteğiyle emeklilik hariç sistemden çıkan katılımcıların ödedikleri aylık ortalama katkı paylarının sistemde geçirdikleri yıla göre gösterilmiştir. Grafik de de görüldüğü üzere ödenen katkı payı miktarı düşük olan katılımcıların sistemden ayrılış oranları yüksektir.

1.3.3.1.7. Emekliliğe Hak Kazanma

4632 sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu'nun 6. Maddesine göre emekliliğe hak kazanma şartları şöyle ifade edilmiştir;

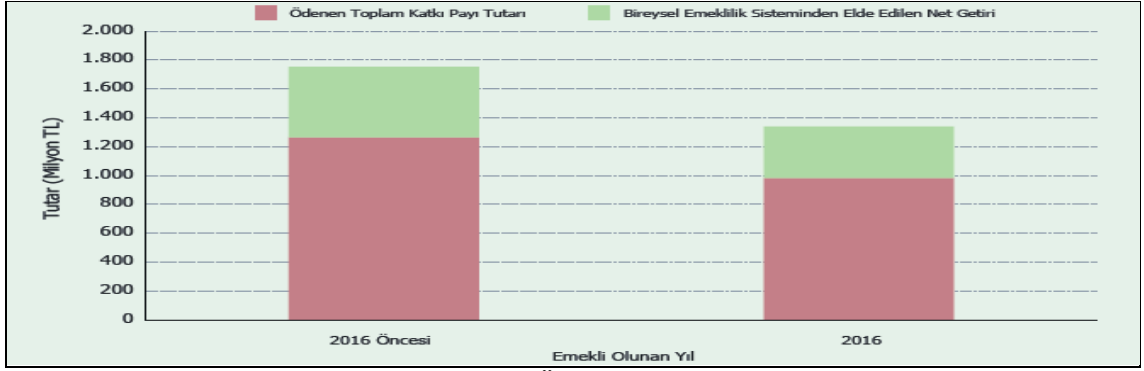
“Katılımcı, sisteme giriş tarihinden itibaren en az on yıl sistemde bulunmak koşulu ile elli altı yaşını tamamladıktan sonra emekli olmaya hak kazanır. Emekliliğe hak kazanan katılımcı, bireysel emeklilik hesabındaki birikimlerinin bir program dahilinde ödenmesini, tamamının defaten ödenmesini ya da yapacağı yıllık gelir sigortası sözleşmesi çerçevesinde kendisine maaş bağlanmasını talep edebilir. Katılımcının bu madde kapsamında birikimlerin ödenmesini talep etmesi veya başka bir şirket veya hayat sigorta şirketi ile yıllık gelir sigortası sözleşmesi yapması halinde şirket, katılımcının hesabındaki birikimleri bildirim ulaşmasından itibaren en geç on iş günü içinde katılımcıya öder veya ilgili şirkete aktarır.”

Grafik 1.8. Emeklilik Hakkı Kullanan Katılımcı Sayısının Tarihsel Değişimi

Kaynak: (EGM, 2016: 44)

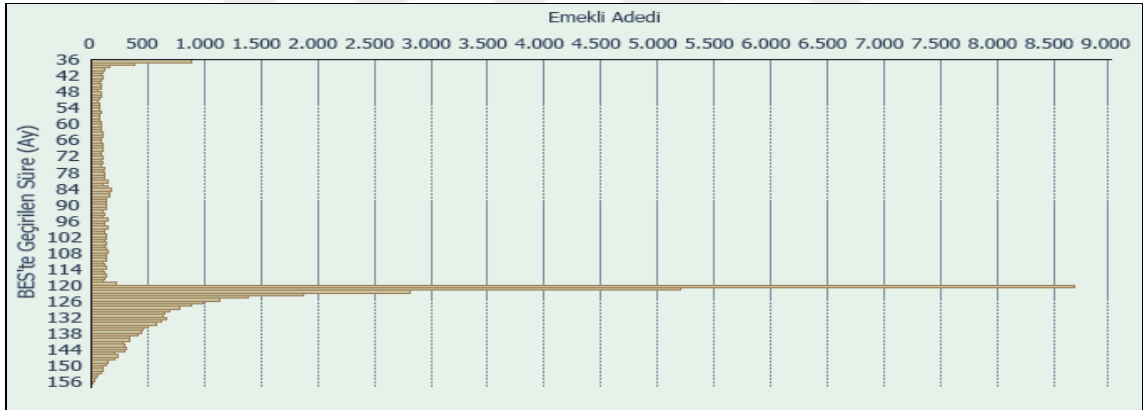
Grafik 1.8’de 2016 yılı bitimine kadar emeklilik hakkını kullanan sözleşme sahibi sayısının toplam değişimi gösterilmiştir. 2016 sonu itibarı ile 4.350 katılımcı sistemde emekli olmuştur.

Grafik 1.9. Emekli Olan Katılımcıların Ödedikleri Katkı Payı Tutarı ve Kazandıkları Net Getiri (TL)

Kaynak: (EGM, 2016: 45)

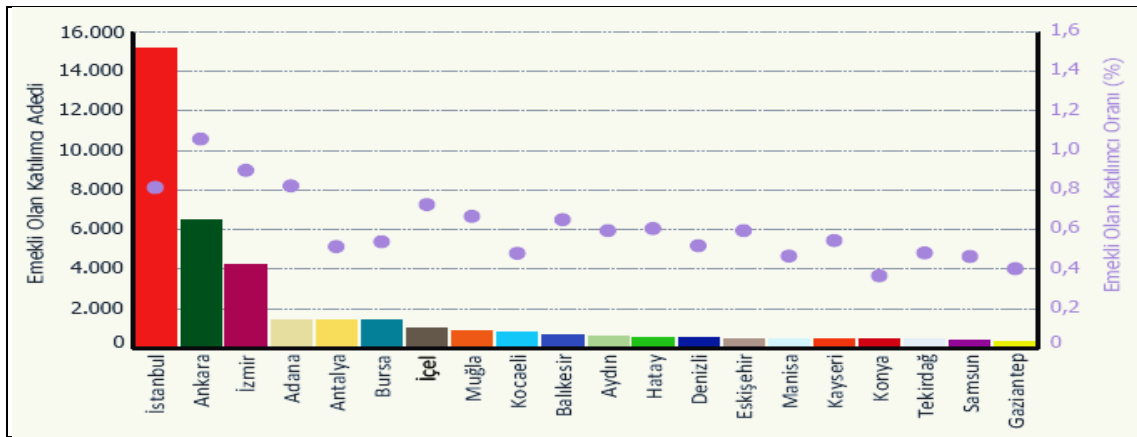
Grafik 1.9’da 2016 yılı sonu itibarıyla emekli olan katılımcıların, emekli olurken aldıkları toplam net gelir ve ödedikleri katkı payı gösterilmiştir. Katılımcıların ödediği tüm katkı payı 2.249 milyon TL tutardır. Sözleşme sahiplerine yapılan ödeme tutarlarına bakıldığında, ortalama birikimin 78.000 TL civarında olduğu, emeklilerin %75’inin 20.700 TL veya üzerinde emeklilik ödemesi almıştır.

Grafik 1.10. Emekli Olan Katılımcıların Sisteminde Geçirdikleri Süreye Göre Dağılımı

Kaynak: (EGM, 2016: 46)

Grafik 1.10’da emeklilik hakkını kullanarak sisteminden ayrılan sözleşme sahiplerinin BES’te geçirdikleri zamana göre dağılımı gösterilmiştir. Sistemde emeklilik hakkı sağlamak için en az otuz altı ay kalması gerekmektedir. Grafik de emekliliğe hak kazanmak için gerekli asgari süre olan 36 aydan başlayarak 156 aya kadar zaman aralığı gösterilmiştir. En fazla katılımcının sistemde kalarak emeklilik hakkını kullandığı süre 120 ay olarak görülmektedir.

Grafik 1.11. Emekli Olan Katılımcının İllere Göre Dağılımı

Kaynak: (EGM, 2016: 46)

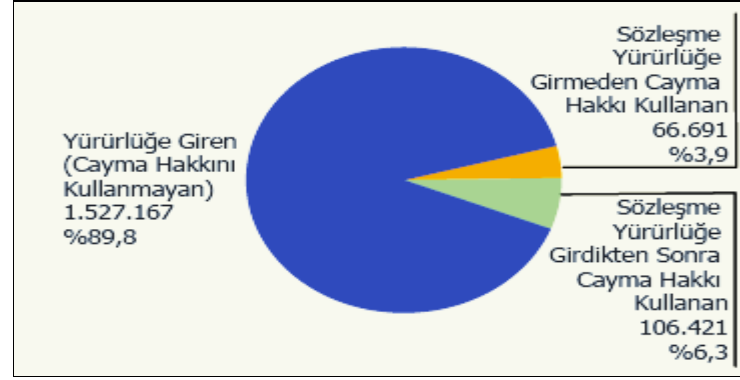
Grafik 1.11’de emekli olan katılımcıların illere göre dağılımı gösterilmiştir. Grafikte gösterilen 20 il Türkiye’de toplam emekli olan katılımcıların %86,5’lik kısmını göstermektedir. İstanbul, Ankara, İzmir’in toplam emekli olanların %58,4’dür. Söz konusu bu üç il ülkemizde en fazla nüfusa sahip ilk üç ildir.

1.3.3.1.8. Emeklilik Sözleşmesi İptali ve Ret

Bireysel emeklilik sözleşmelerinden cayma hakkındaki hususlar 09 Kasım 2012 tarihli 28462 sayılı BES Hakkında Yönetmeliğin 7’nci maddesinde şöyle düzenlenmiştir:

“Emeklilik sözleşmesi, şirket tarafından reddedilmediği takdirde, varsa blokaj süresinin tamamlanmasını müteakip, katkı payı olarak yapılan ilk ödemenin şirket hesaplarına nakden intikal ettiği tarihte yürürlüğe girer. Teklifin şirket tarafından reddedilmesi halinde, verilen ödeme talimatları iptal ettirilir ve varsa yapılan tüm ödemeler hiçbir kesinti yapılmadan beş iş günü içinde ödeyene iade edilir. Katılımcı, teklif formunun imzalanmasını veya teklifin onaylanmasını müteakip altmış gün içinde cayma hakkına sahiptir. Cayma halinde durum, katılımcı tarafından şirketin çağrı merkezine veya faksla yahut postayla şirkete bildirilir. Cayma bildiriminin şirkete ulaşmasını müteakip verilen ödeme talimatları iptal ettirilir ve yapılan tüm ödemeler, fon toplam gider kesintisi haricinde hiçbir kesinti yapılmadan, varsa yatırım gelirleriyle birlikte on iş günü içinde ödeyene iade edilir. Katılımcının sisteme giriş tarihi, yürürlükte bulunan sözleşmeleri arasında, sisteme giriş tarihi açısından en eski tarihteki sözleşme dikkate alınarak belirlenir. İşveren grup emeklilik sözleşmesinde, gruba sonradan dahil olan ve başka bir emeklilik sözleşmesi bulunmayan katılımcının sisteme giriş tarihi, ilgili grup emeklilik planına göre katılımcı ad ve hesabına katkı payı olarak yapılan ilk ödemenin şirket hesaplarına nakden intikal ettiği tarihtir.”

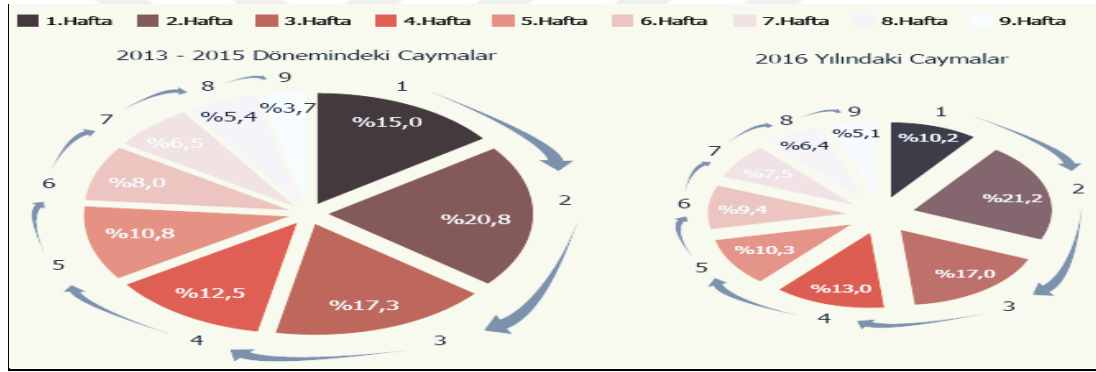
Bireysel emeklilik sözleşmesi teklifi, söz konu emeklilik sözleşmesi yürürlüğe girmeden önce bireysel emeklilik şirketi tarafından reddedilebilir. Bireysel emeklilik teklifinin şirket tarafından ret edilmesi durumunda, bütün ödemeler hiçbir kesinti yapılmadan beş iş günü içinde katılımcıya iade edilir (<http://www.egm.org.tr>).

Grafik 1.12. Cayma Hakkı Kullanım Oranı

Kaynak: (EGM, 2016: 18)

Grafik 1.12’de 2016 yılı sonuna kadar cayma hakkını kullanan bireysel ve gruba bağlı bireysel sözleşmeler gösterilmektedir. 2016 yılı sonu itibarıyla yaklaşık 942 bin sözleşme için cayma hakkı kullanılmıştır.

Grafik 1.13. Cayma Hakkı Kullanıldığı Tarihteki Sözleşmelerin Kıdemi

Kaynak: (EGM, 2016: 19)

Grafik 1.13’de cayma hakkını kullanan katılımcıların BES kıdemi gösterilmiştir. Görüldüğü üzere cayma hakkının en fazla kullanıldığı süre emeklilik sistemine dahil olunan tarihten sonraki ikinci haftadır.

1.4. Bireysel Emeklilik Sisteminin Yapısı

1.4.1. T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı

BES’e ait mevzuat düzenlemeleri Hazine Müsteşarlığı Sigortacılık Genel Müdürlüğü (SGM) tarafından yapılmaktadır. SGM’nin BES’le ilgili bazı görevleri şunlardır (EGM Gelişim Raporu, 2004: 24):

- Şirketlere emeklilik sektör faaliyet ruhsatı vermek,
- Katılımcılardan yapılacak kesintilerle (giriş aidatı, yönetim gider kesintisi, fon işletim kesintisi vs.) ilgili esasları ve değişiklikleri yapmak,

- Kamuoyuna yapılacak bilgilendirme, reklam gibi faaliyetlerin esasa ve usullerini belirlemek,
- BES’de faaliyet gösteren araclara ilişkin tüm düzenleme, denetleme ve faaliyetlerle ilgili usul ve esasları belirlemek,
- Emeklilik şirketlerinin hisse işlemleri ile ilgili esas ve usulleri belirlemek,
- Şirketlerin emeklilik ve sigortacılık işlemleri ile ilgili yılda bir defa denetim yapmak ve gerekli gördüğü hallerde olağanüstü denetimlerle raporlar hazırlamak ve raporları değerlendirmek,
- Emeklilik sisteminin bağımsız dış denetimle ilgili usul ve esasları belirlemek,
- İlgili kanuna göre şirketlere para ve idari cezaları uygulamak,
- Emeklilik şirketlerinin mali tablolarıyla ilgili usul ve esasları belirlemek,
- Şirketlerin öz sermayeleriyle ilgili sorumluluklarını kontrol ederek, altı aylık dönem sonları sermaye yükümlülük oranlarını tespit etmek

1.4.2. Sermaye Piyasası Kurulu

Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), BES’e yatırılan katkı paylarının yönlendirildiği yatırım fonları, portföy yönetim şirketleri ve saklayıcılara ilişkin düzenlemeler SPK yapmaktadır. Bireysel emeklilik sözleşmesinde bulunacak konular, sözleşmelerin aktarımı, aktarım talebine ve aktarım süresiyle ilgili hususlar, giriş aidatı, yönetim gider kesintisi ve fon işletim giderleri miktar ve oranlarıyla ilgili hususlar, emeklilik şirketi kuruluş izni ve faaliyet ruhsatı başvurularında istenecek bilgi ve belgelere, BES’de katılımcıya ve kamuya açıklanacak bilgiler ile açıklama dönemleri ve sürelerine ilişkin hususlar, ilan ve reklam gibi konuların usul ve esasları ile ilgili hususlar SPK’nın uygun görüşü alınarak müsteşarlıkça belirlenir. SPK’nın düzenleme fonksiyonunun yanında denetleme fonksiyonu da bulunmaktadır. Emeklilik yatırım fonlarıyla ilgili portföy yöneticileri ve saklayıcıları en az yılda bir defa denetler. Emeklilik şirketleri fonların üçer aylık ve yıllık bağımsız denetim raporlarını SPK’ya göndermek zorundadır (EGM Gelişim Raporu, 2015: 27).

1.4.3. Takasbank A.Ş

BES’e ödenen katkı paylarının yönlendirildiği yatırım fonlarının saklanması hizmeti Takasbank tarafından veya SPK’nın yetkilendireceği diğer kuruluşlarca yapılmaktadır. Söz konusu yatırım fonları eğer başka bir saklayıcı kuruluştaki saklanıyor

ise bunların değerleri konusunda gerekli bilgiler Takasbank'a verilmek zorundadır. Takasbank'ın BES'teki başlıca görevleri arasında fon adına yapılacak her türlü varlık işlemleri için gerekli koşulların sağlanması ve işlemlerin kontrolü, fon paylarının katılımcılar adına ayrı ayrı tutulması ve katılımcıların fon payları izleme imkanı sağlanması, fon portföyünün SPK'nın belirlediği usuller çerçevesinde kontrolü ve fondan yapılacak ödeme ve parasal aktarım işlemlerinin kontrolü, fon portföyündeki menkul kıymetlerle ilgili gerekli raporların hazırlanması, gerekli durumlarda raporların SPK ve Hazine Müsteşarlığına aktarılmasıdır (EGM Gelişim Raporu, 2004: 28).

1.4.4. Emeklilik Şirketler

Bireysel emeklilik şirketleri, 4632 sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu'na tabi olarak kurulan ve BES'de faaliyet göstermek üzere bu kanun ile kurulan emeklilik dalında ruhsat almış şirketlerdir (EGM Gelişim Raporu, 2004: 28). Ayrıca çalışmamızda daha önceki konularda emeklilik şirketleriyle ilgili ayrıntılı bilgi verilmiştir.

1.4.5. Emeklilik Gözetim Merkezi A.Ş

Emeklilik Gözetim Merkezi, 4632 sayılı kanun ve ilgili mevzuat çerçevesinde 10 Temmuz 2003 tarihinde kurulmuştur. Bireysel emeklilik görevleri sisteminin sağlam, açık ve etkin bir biçimde işlemlerini sağlamak, sisteme katılanların hak ve menfaatini korumak, Hazine Müsteşarlığı ve SPK karar almasına ihtiyaç duyduğu verileri ve aynı zamanda kamuoyuna daha sağlıklı bilgi aktarımı için gerekli verileri sağlamaktır. Emeklilik Gözetim Merkezinin yönetim kurulu, Emeklilik Şirketi Genel Müdürleri, Hazine Müsteşarlığı SGM Özel emeklilik Daire Başkanı ve Emeklilik Gözetim Merkezi genel müdüründen oluşmaktadır. Emeklilik Gözetim Merkezi bünyesinde, Sistem Geliştirme ve Bilgi Teknolojileri, İstatistik, Aktüerya ve Veri Yönetimi, İç Hizmetler, Dış İlişkiler ve Bilgilendirme olmak üzere dört birimi bulunmaktadır (EGM Gelişim Raporu, 2004: 25).

1.4.6 Bireysel Emeklilik Sistemine Devletin Sağladığı Avantajlar ve Teşvikler

BES, kamunun sağladığı sosyal sigorta sisteminin tamamlayıcısı olarak oluşturulmuş bir sistemdir. Böyle bir sistemin oluşmasında devlet hem ekonomik hem de sosyal güvenlik anlamında yarar sağlamaktadır. Bu sebeple devletler BES'i

destekleyerek teşvik etmektedir. Devlet teşviki olmadan, temel amacı ve çalışma prensibi uzun vadeli fon yönetimine dayanan bir emeklilik sisteminin ayakta kalması mümkün görünmemektedir (Büyükkara ve Balcı, 2014: 5).

BES'in uygulanmaya başladığı tarihten bu güne kadar iki farklı teşvik uygulamaya konulmuştur. BES'in başlangıcından 2012 yılının sonuna kadar uygulanan ve şu anda uygulanmayan teşvik sistemi şöyledir (Yazıcı, 2015: 98).;

- Memurlar ve diğer ücretle çalışanlar ilgili aydaki brüt ücretinin %10'unu aşmayan tutarda ödediği katkı paylarının gelir vergisi matrahlarından indirilmesi,
- Yıllık beyanname veren mükellefler ise yıllık gelirlerinin %10'unu ve yıllık brüt asgari ücret tutarını aşmamak şartıyla ödedikleri katkı paylarını indirim konusu yapabilirler,
- İşverenler ise yıllık brüt asgari ücret tutarını aşmayacak biçimde çalışanları için ödemiş oldukları katkı paylarını ticari kazancın tespitinde doğrudan gider yazabilirler.
- On yıldan daha az katkı payı ödeyerek BES'den ayrılan katılımcının toplam birikimi üzerinden %15 oranında kesinti uygulanır, on yılını dolduran ancak 56 yaşını doldurmadan emeklilik sistemden çıkan katılımcının birikimlerinden %10 kesinti yapılır.
- Emeklilik hakkını kazanarak emeklilik sistemden birikimlerinin tamamını alarak ayrılma durumunda birikimin %25'ine vergi muafiyeti uygulanır, kalan %75'i üzerinden %5 kesinti yapılır; diğer bir ifadeyle tüm birikimlerinden %3,75 oranında vergi kesilir,

Yukarıda ayrıntılarıyla açıklanmış olan ve 2003 yılında uygulamaya konulan teşvik sistemi 29.6.2012 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanan 6327 sayılı Kanunla, 4632 sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanununda ve çeşitli vergi kanunlarında değişiklik ile tümüyle yenilenmiştir. Yeni teşvik sisteminde, katkı payı ödeme aşamasında ödenen tutarların gelir vergisi matrahından indirimi uygulaması kaldırılarak, katılımcılar tarafından ödenen katkı paylarının %25'i tutarında devlet katkısı, katılımcıların bireysel emeklilik hesaplarına eklenmektedir. Yeni sistem olan

%25 devlet katkısı ödenmesi pek çok yönden eski sistemden çok daha kolay bir uygulamadır (Büyükkara ve Balcı, 2014: 8).

Tablo 1.5. Devlet katkısı hak ediş oranları

BES'te 1 Ocak 2013 Tarihinden Sonra Geçirilen Süre	Devlet Katkısı Hak Ediş Oranı (%)
3-6 yıl arası	15
6-10 yıl arası	35
10 yıl ve daha fazlası	60
Emeklilik, vefat veya maluliyet halinde	100

Kaynak: (4632 Sayılı Kanunu, Ek-3)

Tablo 1.5'de görüldüğü üzere %25 devlet katkısı sisteminde, katılımcının sistemde kaldığı süreye göre devlet katkısından yararlanma oranlarında değişmektedir. Katılımcıyı sistemde kalmak konusunda teşvik amaçlayan uygulama alınan sonuçlar ile başarılı olmuştur.

Tablo 1.6. Yıllara Göre Yapılan Stopaj Kesintileri

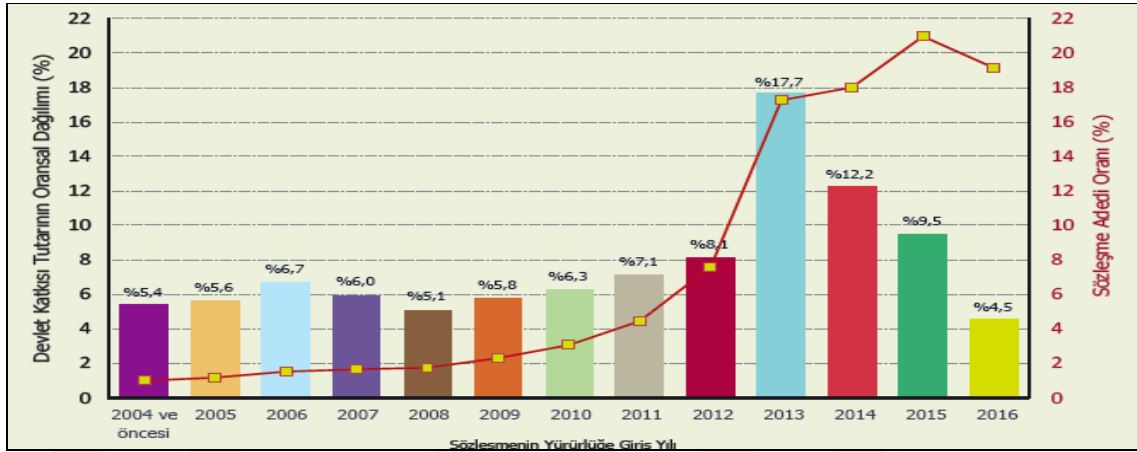
BES'ten Farklı Zamanlarda Ayrılma Durumunda	Birikimlerin Getirisinden Yapılan Stopaj Kesinti Oranları (%)
Sistemden emeklilik, maluliyet veya vefat sebebi ile ayrılanlar	5
Sistemde 10 yılını doldurmuş fakat 56 yaşından önce ayrılanlar	10
Sistemden 10 yılını doldurmadan ayrılanlar	15

Kaynak: (4632 Sayılı Kanunu, Ek-7).

Tablo 1.6'da BES'ten farklı zamanlarda ayrılan katılımcıların birikimlerinden yapılacak stopaj kesinti oranları gösterilmiştir. Sistemde ne kadar uzun süre kalınırsa stopaj oranları da o kadar azalmaktadır.

01.01.2017 tarihinde uygulanmaya başlayan otomatik katılım sistemi ile yeni teşvikler uygulamaya konmuştur. Söz konusu teşvikler, bu kapsamda emeklilik sistemine katılan çalışan cayma hakkını kullanmaz ise, bir defa olmak üzere devlet katkısı prensibinde ve şartlarında, 1000 Türk lirası tutarında ilave katkı almaktadır. Katılımcının emekliliği hak etmiş olması ve emeklilik hesabında bulunan birikimi

asgari on yıllık, yıllık gelir sigortası sözleşmesine bağlı olarak almayı seçen katılımcıya birikiminin %5'i kadar ek devlet katkısı ödenecektir (6740 Sayılı Kanun, Madde 1).

Grafik 1.14. BES'e Giriş Yılına Göre Katılımcılara Ödenen Devlet Katkısı Tutarının Oransal Dağılımı

Kaynak: (EGM, 2016: 54)

Grafik 1.14'de 2016 yılı sonu itibarı ile BES'e giriş yılına göre katılımcılara ödenen devlet katkısı tutarının oransal dağılımı gösterilmektedir. Devlet katkısının en az ödeme %4,5 ile 2016 yılında emeklilik sisteme katılan olduğu görülmektedir. En fazla devlet katkısı ödeme ise %17,7 ile 2013 yılında sisteme giriş yapan katılımcılar yapılmıştır.

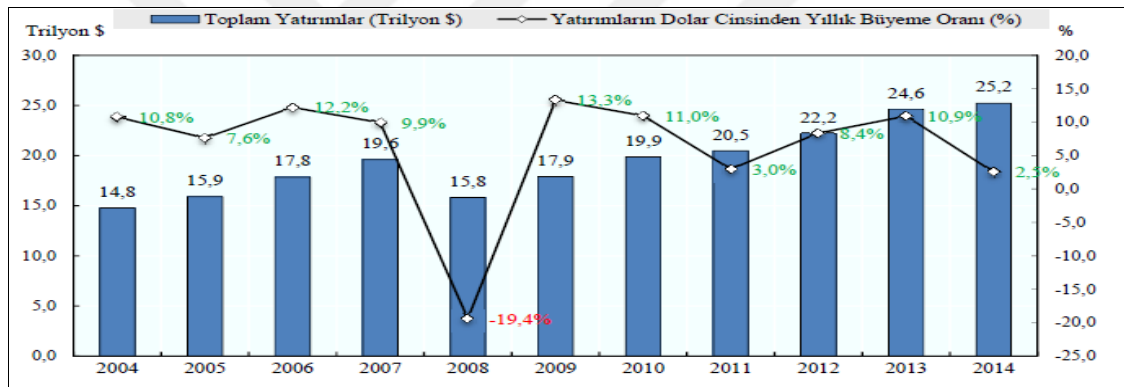
1.4.7. Emeklilik Yatırım Fonları

BES, katkı payları aracılığıyla toplanan yurt içi tasarrufları uzun vadeli fonlara aktararak sermaye piyasalarının derinleşmesi ve büyümesine katkı sağlamaktadır. Bu yönü ülkelerin BES'e verdiği değeri artırmış büyümesi ve gelişmesi için birçok destek avantajları sunulan bir sistem haline gelmiştir (Dalkılıç, 2013: 36). Ayrıca söz konusu fonlar katılımcıların tasarruflarını artırarak emeklilik dönemindeki refah seviyelerinin yükselmesinde önem arz etmektedir (Genç ve diğerleri, 2015: 56).

BES'e yatırılan paralar katılımcının talebi ve risk alma isteğine göre farklı yatırım enstrümanlarında değerlendirilerek katılımcıların tasarruflarını daha da artırma fırsatı verilmektedir. Yani BES'in ana unsuru katılım paylarının değerlendirildiği bireysel emeklilik yatırım fonlarıdır. Sistemin temeli olan emeklilik yatırım fonlarının finansal piyasalardaki payı tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de hızlı bir şekilde büyümektedir (Korkmaz ve diğerleri, 2010: 66).

Ülkelerin gelişmişlik düzeyi ile kurumsal yatırımların yani büyük fonlara ait yatırımların arasında paralel bir ilişki olduğu görülmektedir. Büyük ve derin sermaye piyasalarına sahip ülkelerde sermaye piyasalarının gücü, kurumsal yatırımcıların fonlarının sağladığı büyük ve uzun vadeli finansmandan kaynaklanmaktadır. Yatırımları destekleyecek, sermaye piyasasını güçlendirecek uzun vadeli finansman sıkıntı çeken GOÜ'ler için emeklilik fonları çok büyük öneme sahiptir (Dalkılıç, 2013: 37).

BES fonlarında değerlendirilen yurt içi tasarruflar fonun yapısı gereği uzun vadeli olması finansal alt yapıyı güçlendirerek ekonominin şoklara karşı direncini artırır ve fiyat istikrarını sağlar. Fonların farklı sermaye piyasaların da değerlendirilmesi bu piyasaların güçlenmesine neden olur. Fonların verimli olarak kullanılması ve yatırımlara aktarılması ekonomik büyümeyi destekler, büyük ölçekli projelere finansman kaynağı olmak gibi çok önemli etkileri söz konusudur (Dalkılıç, 2013: 37).

Grafik 1.14. OECD Ülkelerindeki Emeklilik Fonlarının Seviyesi ve Yıllık Büyüme Oranları

Kaynak: (Kara ve Yıldız, 2016: 26)

Grafik 1.14'de OECD ülkelerinin emeklilik fonlarının seviyeleri ve büyüme oranları görülmektedir. 2008 yılı hariç her yıl büyüme eğilimi göstermiştir. 2008 yılında ABD kaynaklı dünya bankacılık krizi yaşanan daralmanın nedeni olarak gösterilebilir.

GSYH ile ölçülen emeklilik fonlarının büyüklüğü sermaye piyasasındaki etkinliğini göstermektedir. 2014 yılında, OECD ülkelerinden emeklilik fonlarının GSYH'ye oranları %100'ün üzerinde olan 4 ülke bulunmaktadır. Avustralya (%110,0), İzlanda (%146,8), İsviçre (%120,3), Hollanda (%159,3). OECD ülkelerinden 13 tanesinde söz konusu emeklilik fonlarının GSYH'ye oranları %20'nin üzerindedir. Türkiye'deki emeklilik fonlarının GSYH'ye oranları ise %5,5'tir (www.egm.org.tr).

BÖLÜM 2: YURTIÇİ TASARRUFLAR VE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ

2.1. TASARRUF KAVRAMI

2.1.1. Tasarrufun Tanımı ve Önemi

Türk Dil Kurumuna göre tasarruf, “bir şeyi istediği gibi kullanma yetkisi, kullanım” olarak tanımlanmaktadır. İktisadi anlamda tasarruf ise “tutum, para biriktirme ve artırım” (TDK, 2012) olarak tanımlanmaktadır. İlk tanım halk dilinde tasarrufu tam olarak ifade etmektedir. Söz konusu iki tanımdan da görüldüğü üzere iktisadi anlamda tasarruf ile halk dilinde tasarruf birbirlerinden farklı olabilmektedir. Halk dilinde tasarruf kişilerin bir malı ve değeri keyfiyetine uygun olarak kullanma yetkisi iken, iktisadi anlamda tasarruf, toplam gelirden gelecekte yatırıma veya tüketime dönüştürmek üzere harcama yapmadığımız kısmı ifade etmektedir

Adam Smith tasarrufu, bireylerin mevcut koşullarını daha iyi bir duruma getirmek için akıllarına gelen ilk yoldur. Smith, bireylerin refahlarını artırmak için her yıl düzenli şekilde para biriktirmeleri gerektiğini ve böylece servet birikiminin de sağlanacağını belirtmiştir. Adam Smith’e göre tasarruf demek “servet” demektir. Yani Smith, bireylerin zenginliği ile ulusların zenginliğini aynı değerde gömüştür. Adam Smith ayrıca zenginliğin devamı içinde yapılacak harcamaların dayanıklı tüketim mallarına yapılması gerektiğini ve ilerde satılarak tekrar paraya çevrilebileceğini ifade etmiştir (Smith, 2004: 280).

Keynes ise tasarrufu “tüketim için yapılan harcamanın üstünde kalan gelir fazlasına tasarruf denilir.” şeklinde tanımlamıştır. Ayrıca Keynes tasarrufu “tasarruf gerçekte kalıntıdan (bakiye-artık) başka bir şey değildir” şeklinde ifade etmiştir. Keynes, bireylerin tasarrufu ile şahsi girişimlerin yatırımlarının mecburen birbirine eşit olacağını belirtmiştir. Keynes, “tasarruf, klasiklerin ön gördüğü gibi bugünkü tüketim talebinin, gelecek bir zamandaki tüketim talebinin ikamesi değildir.” şeklindeki ifadesi ile klasiklerin tasarruf görüşüne karşı çıkmıştır (Çetin, 2004: 17).

D.H. Robertson ise tasarrufu; geçmişte elde edilmiş, ancak bugün kullanılabilir duruma gelmiş kazançtan tüketime ayrılmayan kısım olarak tanımlamıştır (Ülgener, 1986:206).

Leon Walras tasarrufu “gelirin tüketimi ile sermayelerin sigorta ve amortisman bedelleri arasındaki pozitif farktır.” şeklinde tanımlamıştır. Söz konusu fark ise yeni üretim için gerekli araçların oluşturulmasına imkan sağlamaktadır. Duesenberry ise tasarrufu “bir bakiye” olarak tanımlamaktadır. Bireyler ne zamanki tüketime olan ihtiyaçlarını giderir ondan sonraki dönemde tasarruf kararı alacaklardır. Friedman ise tasarrufu bireylerin geleceğe yönelik aldığı bir önlem olarak görerek tasarrufun bakiye olamayacağını öngörmektedir. Friedman’a göre bireyler hayatlarını planlar ve söz konusu planlarını ulaştırmak için tasarruf yapacaklarını belirtir (Çetin, 2004: 18).

Walter yatırım yapılabilmesi için tasarrufun gerekli olduğunu açıklamak için Klasik ve Keynesyen görüşün tasarrufla ilgili önermelerinden faydalanmıştır. Klasiklerin “tasarruf yapıyorum, öyleyse biri yatırım yapıyor” önermesinden yola çıkarak ilk önce birisi yatırım yapar, sonra başkaları tasarruf yapar önermesine, Keynesyenlerin, “birileri yatırım yapıyor, öyleyse ben tasarruf yapıyorum” önermesinden yapılan yatırımın tasarrufa neden olacağı önermesine ulaşarak tasarrufun önemini belirtmiştir (Neale, 1991: 1161).

Bir ülkedeki yurtiçi tasarruflar ekonominin genel dengesinde çok önemli bir değişkendir. Ekonomideki tasarruf miktarı, o ülkedeki yatırımların düzeyini, ne kadar dış kaynak kullanılacağı ve ülkenin cari işlemler dengesinin nasıl bir seyir izleyeceği konularında belirleyicidir. Gelişmekte olan ülkeler açısından, yurtiçi tasarruf oranı çok daha önem arz etmektedir. Özellikle sermaye birikimi ve sürdürülebilir büyümenin sağlanabilmesi açısından son derece önemlidir. Mikro anlamda ise, kişisel birikimlerdeki artış nedeniyle bireylerin yaşamları boyunca refah standartlarını korumaları bakımından da tasarruflar önemli görülmektedir (Özel ve Yalçın, 2013: 2).

Bir ülkenin ekonomik olarak büyümesi demek, o ülkenin toplam mal ve hizmet üretiminin bir önceki döneme göre artmasıdır. Ekonomik büyüme, toplumun refah düzeyinde artışa sebep olmaktadır. Ülkelerin amacı ekonomilerini her zaman bir önceki döneme göre daha büyük bir seviyeye çıkarmaktır. Uzun süreli sürdürülebilir bir ekonomik büyümenin temelinde yurtiçi tasarruflar bulunmaktadır. Tasarruflar, uzun dönemli yatırımların finansmanı için gerekli sermaye oluşumunu yaratarak, ekonominin finans kaynağını oluşturmaktadır (Sümer, 2016: 283). Yeterli sermaye oluşumu yeterli tasarruf ile mümkün olmaktadır.

Yurtiçi tasarrufların ülke ekonomisi açısından önemi, ülkelerin büyümesi ve kalkınmasının en önemli nedeni olan yeterli sermaye birikimine sahip olmaları, sermaye birikimini sahip olmalarının nedeni ise yeterli yurtiçi tasarruflardan kaynaklanmaktadır. Yani kalkınmanın can damarı sermaye birikimidir (Çetin, 2004: 25). Sermaye dışındaki üretim faktörleri önemlidir ancak, yeterli sermaye birikimi olmadığı sürece üretim faktörlerinin dinamik bir yatırıma dönüşmeleri imkansızdır.

Gelişmekte olan ülkelerde beşeri ve tabii kaynakların bol olmasına rağmen, sermaye birikimi yetersizliği nedeni ile söz konusu kaynakların verimli yatırımlarla değerlendirilme imkanı bulunmamaktadır. Ülke kaynaklarının yatırımlarla değerlendirilmesi için öncelikle tasarruf oluşması gereklidir ve bunun içindir ki özellikle gelişmekte olan ülkelerde tasarrufların önemi çok büyüktür (İnan, 2007: 16).

Tasarruflar, yatırımların ve büyümeyinin finansal kaynağının temelini oluşturmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerle alakalı bilgiler ve veriler bize gösteriyor ki tasarruf, yatırım ve büyüme arasında olumlu bir bağlantı bulunmaktadır. Özellikle dışa açık bir ülke ekonomisinde, yurtiçi tasarrufların yatırımları finansa etmedeki yetersizliği halinde tasarruf-yatırım aradaki fark dış piyasalardan sağlanmaya çalışılacaktır. Yurtiçi tasarruf oranları düşük ve yetersiz olan ülkelerde, şirketlerin finansman açıklarını yurtdışından sağlama imkanı olmayan şirketler ile kredibilitesi veya teminat sorunu yaşayan şirketler yatırım yapamamakta ve bunun sonucu ekonomik büyüme negatif etkilenmektedir. Bu nedenle yurt içi tasarrufların az olduğu ülkelerin yurtdışı tasarruflara bağımlılığı ve ülkedeki cari işlemler açığını artırmaktadır. Dünya ekonomisinde yaşanan konjonktürel değişimler sonucu oluşan olumsuzluklar küresel sermayenin risk iştahıda azalmakta, sermayenin gelişmiş olan ülkelere doğru yön değiştirmesine neden olmaktadır. Bunun sonucu olarak gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerinde kırılganlığa neden olmaktadır. Bir ülkenin yurtiçi tasarruf oranı, o ülkenin dış finansmana olan bağımlılığını, dünya ekonomisinde yaşanan değişimlere karşı duyarlılık oranını ve cari işlemler dengesindeki açıklar sebebi ile hayati öneme sahiptir. (<http://www.tcmb.gov.tr>).

Adam Smith tasarrufun önemini şu şekilde açıklamıştır: Kişiler daha fazla tasarruf yaparak sermayelerini artıracak, artan sermaye sonucu daha fazla insan çalıştıracak veya söz konusu tasarruflarını diğer insanlara borç vererek o insanların

faydalanmasını sağlayacaktır. Tüm toplum böyle gelirlerinin bir kısmını tasarruf ederse, ülkenin toplam sermayesi artacaktır. Fakat insanların kazançları ne kadar çok olursa olsun tasarruf edilmezse sermaye hiçbir zaman çoğalamaz (Çetin, 2004: 25).

2.1.2. Tasarrufların Sınıflandırılması

GSYH'nin tüketilmeyen kısmına yurtiçi tasarruflar veya gayri safi yurtiçi tasarruflar denir. Yurtiçi tasarruflar, ülke ekonomisi içerisindeki özel ve kamu tasarruflarının toplamından oluşmaktadır. Özel tasarruflar ise hanehalkı tasarrufları ve işletme tasarruflarından meydana gelmektedir (Barış, 2014: 10).

Devletler sürdürülebilir ekonomik büyümeyi gerçekleştirmek için yurtiçi tasarrufları yatırımların en temel finansman kaynağı yapmak zorundadırlar. Bugün yapılan tasarruflar ülke için gelecek yıllarda yapacağı mal ve hizmet üretimini artırmaya, böylece gelecek nesillerin yaşam standartlarını daha da iyileştirilmesine katkı sağlar. Ancak yurtiçi tasarrufun yetersiz olması, yatırımların finansmanında ülke tasarruflarının eksik kaldığı kısım yabancı tasarruf ile finanse edilmek zorunda kalmaktadır. Bu nedenle yetersiz yurtiçi tasarruflar, ülkelerin yatırımları finansa etmede yabancı tasarruflara bağımlı hale getirmektedir. Yabancı tasarruflar kısa dönemde yatırımların finansmanında çözüm olabilirler ancak uzun dönemde yabancı kaynaklara olan bağımlılığın artması, yabancı sermaye de yaşanan sorunlar, dünyada yaşanan ekonomik, siyasi sorunlar karşısında ülke ekonomisinin daha kırılgan bir hal almasına neden olacaktır. Bu sebeple; ülkeler yurtiçi tasarrufları artırıcı ekonomik politikalar izleyerek yapılacak yatırımların finansmanında yabancı tasarruflara olan bağımlılığını azaltmayı amaçlamaktadır (Kaya ve Efe, 2015: 252).

Tasarrufları, tasarruf yapan kurum açısından sınıflandırabiliriz. Tasarrufu yapan kurumlardan biri kamu kesimi iken diğeri özel kesimdir. Özel kesim tasarruflarını da hanehalkı tasarrufları v şirket tasarrufları olarak ayırmaktadır.

2.1.2.1. Hanehalkı Tasarrufları

Bir ülkede kamu dışında kalan ve özel kesim olarak adlandırılan kısım tarafından yapılan tasarruflar özel tasarruf denir. Özel tasarruflar hanehalkı tasarrufları ile şirket tasarruflarından oluşmaktadır (İnan, 2007: 12).

Bireylerin harcanabilir gelirlerinin tüketime ayrılmayan kısmını kişisel tasarruflar oluşturur. Kişisel tasarruflar, bireylerin isteğine, amacına ve kabiliyetine bağlıdır. Tüm bu saydıklarımızla birlikte tasarruf kabiliyetini belirleyen en önemli şey gelir düzeyidir. Zorunlu tüketim harcamalarına yetecek kadar geliri olan bireyin, tasarruf isteği ne kadar fazla olursa olsun tasarruf yapma kabiliyetine sahip olamayacaktır (Barış, 2014: 16).

Bireylerin tasarruf etme isteklerinin ve kabiliyetlerinin oluşmasında gelirlerinin etkisi büyüktür. Ancak gelir dışında bireylerin tüketim ve tasarruf davranışlarında Keynes'in belirttiği gibi sosyal, kültürel ve psikolojik faktörlerinde etkisi vardır. Bireylerin tüketim davranışları kişilere ve toplumlara göre çok farklılık gösterebilir. Fakat tasarruf davranışlarını etkileme gücüne sahip temel değişkenleri ana başlıklar altında sınıflandırabiliriz. Bunlar gelir, faiz oranları, enflasyon, devlet politikaları ve diğer faktörlerdir (Şengür ve Taban, 2016: 33-34):

Faiz oranları: Faiz, cari dönemdeki tüketimden vazgeçmenin karşılığı anlamına gelmektedir. Bireylerin tüketimlerini erteleme sebeplerinden bir tanesi de piyasa faiz oranıdır. Piyasa faiz oranlarındaki yükseklik bireyleri tasarrufa yönlendirdiği gözlenmektedir.

Gelir: Bireylerin gelir düzeyleri tasarruf ve tüketim davranışı belirleme konusunda çok önemlidir. Sadece zorunlu harcamalarını karşılayacak kadar gelir elde eden bireyin tasarruf etmesi söz konusu olmayacaktır. Ancak hanehalkının gelir seviyesi yüksek düzeyde ise tasarruf eğilimi gelire birlikte yükselecektir.

Enflasyon: Enflasyonun olduğu ülkelerde, asgari geçim düzeyine sahip bireylerin tüketim giderleri enflasyon nedeniyle artacaktır. Bu nedenle artan tüketim giderleri tasarrufu azalacaktır. Az gelişmiş ülkelerde tasarruf reel gelire bağlıdır. Enflasyon nedeniyle reel gelirden yaşanan düşme tasarrufları azaltmaktadır.

Devlet Politikaları: Ülkelerin uyguladığı ekonomi politikalarının doğal sonucu olarak hanehalkları etkilenmektedir. Devletin izlediği para ve maliye politikaları, sosyal yardımlar, ücret zamları vb. politikalar dolaylı olarak tasarrufları etkilemektedir.

Diğer Faktörler: Demografik faktörler, çevresel faktörler, doğal kaynaklar ve ülkenin sahip olduğu zenginlikler tasarruf davranışını etkileyen diğer faktörlerdir. Ülke

doğal kaynak bakımından zengin bir ülke ise kişilerin toplam gelirden aldıkları pay da o oranda fazla olacaktır. Doğal olarak geliri artan bireyin tasarruf oranları da artacaktır.

2.1.2.2. Şirket Tasarrufları

Özel tasarrufların ikincisi olan şirket tasarrufları, sabit sermaye amortismanları ile şirketlerin dağıtmadığı karlarının toplamına eşittir. Burada tanımlanmış olan tasarruf brüt tasarruftur; net tasarruflar ise faiz ve vergi ödemeleri sonrası birikmiş kazanç ve yapılan temettü ödemesi sonrası kalan dağıtılmamış karlardır. Sayıları çok fazla olmayan yüksek gelir grubundaki ülkeler, ekonominin bütünündeki şirketlerin tasarruf rakamları ülkelerin ulusal muhasebe sistemlerinde hesaplamaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2014:18).

Yapılan çalışmalarda genel olarak şirket ve hanehalkı tasarrufları ayrı ayrı değil de ikisinin toplamı olarak özel tasarruf verilerine değinilmiş olduğundan sadece şirket tasarruflarıyla ilgili pek çalışma bulunmamaktadır (Barış, 2014: 17).

2.1.2.3. Kamu Tasarrufları

Maliye politikası hükümetlerin makroekonomik amaçlarını gerçekleştirmek için sağladığı gelirler ve yaptığı harcamalardır. Tanımdan da anlaşılacağı üzere ülkedeki tasarruf oranı ve uzun dönemde üretim seviyesi üzerinde uygulanan maliye politikası etkili olmaktadır. Buna göre kamu giderleri ile kamu gelirleri arasındaki pozitif farkta kamu tasarruflarını oluşmaktadır. Kamu tasarruflarını etkileyen en önemli unsurlar vergi gelirleri ve kamu harcamalarındaki değişimdir. Vergi gelirlerinde yaşanacak düşmelere; vergi oranlarının düşürülmesi, ekonomik faaliyetlerdeki daralma, genişletici maliye politikası uygulamaları, ekonomideki yapısal sorunlar neden olabilmektedir. Yaşanan gelir düşüklüğünün yanında kamu harcamalarında yaşanan artışta altyapı harcamaları, sağlık harcamaları, eğitim harcamaları, sosyal hizmetlere yönelik harcamalar, ülkedeki yaşlı nüfusun artması, üretken olmayan yatırım harcamaları ve güvenlik harcamaları gibi nedenler etkili olmaktadır. Bütün bu saydığımız nedenler ile kamu gelir-gider dengesinde yaşanan sorun ve yaşanan sorunun derinliği ve süresine kamu tasarruflarını kısa veya uzun dönemde olumsuz etkilemektedir (TCMB, 2015: 4).

Ülke ekonomisinin güçlendirmek, büyüyen ve güçlenen ekonomi ile vergi gelirlerini artırmak için vergi artışları yapmak, sıkı maliye politikası uygulayarak vergi artışlarının ve vergi politikalarının uygulanmasını sağlamak, tüm bunların yanında

kamu harcamalarının azaltılması ve gelirlerin daha verimli alanlara yatırıma yönlendirilmesi kamu tasarruflarını artırıcı uygulamalar olarak görülmektedir (TCMB, 2015: 5).

2.2. TASARRUFLARI BELİRLEYEN FAKTÖRLER

Tasarruf eğilimleri farklı toplumlarda o toplumun ekonomik, kültürel, sosyolojik yapısına göre farklılık göstermektedir. Ayrıca makro ve mikro ekonomik değişkenler tasarrufta belirleyici olmaktadır. Tasarrufları belirleyen faktörleri neler olduğuna yönelik farklı zamanlarda birçok araştırma yapılmıştır. Yapılan bu araştırmalarda tasarrufu belirleyen faktörler ekonomik büyüme, gelir düzeyi, enflasyon, krediler, reel faiz oranları, uygulanan maliye politikası, ülkenin sosyal güvenlik politikası, finansal değişme ve serbestleşme, nüfus artışı, bağımlık oranı, ülkedeki şehirleşme oranı ve yaşam durumu tasarruflar üzerinde etkili olduğuna ait değişik çalışmalar da bulunmaktadır (Tapşın, 2011: 161). Tasarrufları belirleyen bu faktörler kısaca açıklanmaktadır.

Ekonomik büyüme: Milli gelirden meydana gelen artış tasarrufları artırmaktadır. Fakat büyümenin tasarruflara etkisi üzerinde tam bir fikir birliği bulunmamakta ve literatürde tartışma yaratmaktadır. Nitekim yaşam döngüsü hipotezine göre, bireylerin gelirlerinin arttığı orta yaş dönemlerinde tasarruf oranları artış göstermektedir. Sürekli gelir hipotezinde ise yüksek büyüme, bireylerin gelecek dönemde de daha yüksek gelir beklentisini artırarak, bugünkü tasarrufları azaltacağını ifade etmektedir (Erkiletlioğlu ve diğerleri, 2011: 6).

Gelir düzeyi: Gelir düzeyleri artan bireylerin tasarruflarını artmaları beklenmektedir. Çalışmaların birçoğu bireylerin gelir düzeylerinin tasarruf oranları üzerinde önemli etkisi olduğunu göstermektedir. Gelirin tasarruf etkisi, gelişmekte olan ülkeler ile orta ya da yüksek gelir düzeyindeki ülkeler ile karşılaştırıldığında GOÜ'lerde daha fazladır. GOÜ'lerde, kişi başına düşen gelirin iki katına çıkması, diğer değişkenlerin sabit olması koşuluyla uzun vadeli özel tasarrufları harcanabilir gelirin yüzde %10'u oranında artırdığı tahmin edilmektedir (Loayza, Schmidt-Hebbel and Serven, 2000: 399).

Enflasyon: Ekonomide yaşanan belirsizlik bireyleri tasarruf etmeye yönlendirmektedir. Enflasyon, ekonomik belirsizlik ile ilgili yapılan ampirik

çalışmalarda en önemli değişkendir. Yapılan bu çalışmalarda enflasyonun özel tasarruf oranları üzerinde belirgin bir etkisi olduğunu göstermektedir (Loayza, Schmidt-Hebbel and Serven, 2000: 402).

Krediler: Kredi, bireylerin gelecekteki gelirlerini bugünden borçlanarak tüketmelerine neden olmakta ayrıca kredi kart kullanımında yaşanan artış tüketimi daha artırmaktadır. Sonuç olarak krediye ulaşımın kolaylaşması tasarruf oranlarının azalmasına neden olacağı düşünülmektedir.

Reel Faiz Oranları: Reel faiz oranlarındaki artışın tasarruf eğilimi üzerindeki etkisi olumlu olduğu düşünülmektedir (Loayza, Schmidt-Hebbel and Serven,2000: 409). Reel faizlerde yaşanan değişim gelir ve ikame etkisine neden olmaktadır (Barış, 2014: 56). Reel faizlerde yaşanan düşüş bireyin tasarruflarını azalmasına, reel faizlerde yaşanan yükselmenin bireyleri tasarrufa yönlendireceği öngörülmektedir. Ancak tüm bunlar hanehalklarının dönem olarak hangi evrede olduklarına göre değişmektedir (Erkiiletlioğlu ve diğerleri, 2011: 7).

Uygulanan Maliye Politikası: Hükümetlerin uyguladığı maliye politikalarının tasarruflar üzerine etkisi uygulanan politikanın sıkı veya geniş maliye politikası olmasına göre değişiklik arz etmektedir. Genişletici maliye politikası uygulayan bir ülkede gelir artışları, yatırımların hızlanması, vergilerde azalma gibi ekonomide para artışı sağlanmakta ve özel tasarruflarda bir artış, fakat kamu tasarruflarında bir azalma meydana gelmektedir. Sıkı maliye politikası uygulayan ülkelerde ise durum tam ters olarak işlemekte ve sonuç olarak özel tasarruflarda azalmaya ancak kamu tasarruflarında artışa neden olmaktadır.

Sosyal Güvenlik Politikası: Günümüzde sosyal güvenlik sistemi genel olarak iki grupta toplanmaktadır. İlki dağıtım esasına dayalı ve zorunlu nitelikte olan ve her çalışanın kendinden önce çalışarak emekli olanlar ile ihtiyaç sahiplerinin baktığı sistemdir. Söz konusu sistemde yaşanan açıklar kamu tasarrufları üzerinde negatif etki yapmaktadır. İkincisi ise fon esasına dayalı gönüllük esasına göre düzenlenmiş ancak günümüzde birçok ülkede zorunlu olarak uygulanan ve sistemin temelinde bireyleri aktif çalışma dönemlerinde tasarrufa yönlendirerek, emeklilik dönemlerinde refah azalması yaşamalarını önlemek olan BES'dir. Toplam yurtiçi tasarruflar üzerinde

pozitif etki yaptığı düşüncesi, ülkelerin ekonomi politikası yapıcıları tarafından sisteme katılımın artırılması konusunda bireylere birçok avantaj ve teşvikler verilmektedir.

Finansal Serbestleşme: Faiz oranının piyasada serbest olarak belirlenmesi, uygulanan kredi tavanlarının kaldırılması, yabancı finansal kurumlara sisteme girişinin önündeki engellerin kaldırılması, sermaye piyasalarının geliştirilmesi ve ihtiyati düzenleme ve denetlemenin güçlendirilmesini gibi uygulamalar finansal serbestleşmenin içerisinde yer almaktadır. Finansal serbestleşmenin tasarruflara etkisi kısa dönemde olumsuz uzun dönemde olumlu olduğu öngörülmektedir. Ancak finansal serbestleşmenin tasarruf üzerindeki dolaylı olumlu etkileri de bulunmaktadır. Özellikle yerli bankacılık sektörünün güçlendirilerek finansal aracılık ve dolayısıyla yatırımın verimliliğini artırarak yüksek büyümeye katkıda bulunmaktadır. Bu nedenle, çoğunlukla daha hızlı gelir büyümesiyle finansal serbestleşmenin uzun vadede özel tasarruf oranlarını artıracığı düşünülmektedir (Loayza, Schmidt-Hebbel ve Serven,2000: 405).

Nüfus Artışı, Bağımlılık Oranı, Kentleşme Oranı ve Yaşam Durumu: Toplam nüfus içinde genç ve yaşlı nüfusun sayısı tasarruf eğilimi üzerinde ciddi bir etkiye sahiptir. Doğal olarak çalışan nüfusa dahil olmayan ve bağımlı olarak nitelendirilen nüfusun payı toplam nüfusun içerisinde ne kadar yüksek ise tasarruf oranları o kadar düşecektir. Özellikle bağımlı gençlerin çalışma hayatına katılması ilk zamanlar tasarrufların artmasına katkı sağlayacaktır. Fakat zamanla nüfusun yaşlanması ülkedeki yaşlı bağımlılık oranının artırarak tasarrufları azaltacaktır. Kentleşme oranının artması tasarrufların azalmasına neden olacaktır. Ayrıca tasarrufları belirleyen faktörlerden diğeri olan nüfus artışı yaşam boyu gelir hipotezine göre kişi başına düşen gelirin ve nüfusun artması tasarruflar artıracak bunun sebebi ise aktif olarak çalışan nüfus bağımlı nüfustan fazla olmasıdır. Toplum yaş ortalaması arttıkça çalışan sayısı azalacağından tasarruflar azalacak, toplumun yaş ortalaması genç olan toplumlarda çalışan nüfus fazla olduğundan tasarruflar artacaktır (Erkiletlioğlu ve diğerleri, 2011: 6; Barış, 2014: 68).

2.3. TASARRUF TEORİLERİ

Harcanabilir gelirin tüketilmeyen kısmına tasarruf denildiğini daha önce belirtmiştik buna göre tasarruf bir tarafıyla gelire diğer tarafıyla tüketime bağlıdır. Tasarrufu belirleyen ana unsur tüketim olduğu için literatürde tasarruf kuramları

tüketim teorileri ile açıklanmaya çalışılmaktadır (Barış, 2014: 107). Başlıca tüketim teorileri şöyle sıralanmaktadır:

Mutlak Gelir Hipotezi: Keynes tarafından 1936 yılında geliştirilen bu görüş, klasiklerin faiz oranları ile tüketim harcamaları arasında ters yönlü bir etkileşim vardır yaklaşımını reddederek tüketimin bugünkü harcanabilir gelirin bir fonksiyonu olduğunu belirtmiştir. Keynes cari kullanılabilir gelir ile tüketim harcamaları arasındaki pozitif yönlü ilişkiye Mutlak Gelir Hipotezi adını vermiştir. Bu yaklaşıma göre, gelirden yaşanan artış tüketim harcamalarını artırmakta gelirden yaşanan azalma ise tüketim harcamalarını azaltmaktadır (Tapşın, 2011: 10).

Nispi Gelir Hipotezi: 1949 yılında Duesenberry tarafından geliştirilen hipotez iki varsayım üzerine kurulmuştur. Nispi Gelir Hipotezine göre, bireylerin tüketim alışkanlıkları birbirine bağlıdır ve söz konusu ilişkiler tersine döndürülemez bir yapıdadır. Bu tersine döndürülemez yapı tüketicilerin gelirinde meydana gelen bir azalma sonucunda tüketim harcamalarında, gelirden meydana gelen azalma oranında bir gerileme olmayacağını ifade eder. Bu varsayıma göre hanehalklarının tüketim harcamaları gelirlerinin ait olduğu gruba göre belirlenir. Hanehalklarının tüketim harcamalarını söz konusu gelir grubu belirlemektedir. Duesenberry'e göre hanehalklarının tüketim harcamaları, harcanabilir gelirleri değil, ait oldukları gelir grubuna bağlıdır (Demiral, 2007: 353).

Yaşam Boyu Gelir Hipotezi: Franco Modigliani ve Richard Brumberg tarafından 1950'lerde geliştirilen hipotez, bireylerin tasarruf ve tüketim kararlarını alırken mevcut gelirlerine değil, ömürleri boyunca kazanmayı planladıkları gelirlerini dikkate alacaklarını belirtmişlerdir. Ömür Boyu Gelir Hipotezine göre tüketiciler ömürleri boyunca düzenli bir şekilde tüketim planı yaptıklarını ifade etmektedir. Bunun sebebi olarak da tüketicilerin tüketim seviyelerini ömür boyu aynı seviyede tutma istekleridir. Söz konusu tüketim seviyesini korumasını sağlayacak unsur ise bireyin yaşamı boyunca elde etmeyi düşündüğü gelir düzeyidir. Tüketiciler gelirlerini ömürleri boyunca faydalarını en yüksek seviyede sağlayacak tüketim ve tasarruf arasında dağıtmaktadır. Bireyler cari dönemde yapacakları tasarruf ile emeklilik dönemlerindeki tüketim miktarlarını belirlemektedir. Bu sayede bireyler tüketimin azalan faydasına karşın tasarruf ile toplam faydalarında artış sağlamaktadır. Hipoteze göre, tüketiciler gelirlerini tam olarak bilmektedir yani belirsizlik bulunmamaktadır ve tüketim

bulunduğu zamanda dilimindeki gelire değil ömür boyu elde edilecek toplam ortalama gelirin fonksiyondur (Eren, 2006:149).

Sürekli Gelir Hipotezi: 1957 yılında Milton Friedman tarafından olan hipoteze göre tüketim sürekli gelirin bir fonksiyondur. Sürekli gelir, tüketicinin sahip olduğu fiziki, beşeri ve maddi servetinin ortalama beklediği gelirdir. Başka ifadeyle servet, gelecek zamanda beklenen devamlı gelirin o günkü faiz oranından bugünkü miktarına karşılık gelmektedir. Friedman geliri sürekli gelir ve beklenmedik (miras vs.) gelişmelerle ortaya çıkan geçici gelirden meydana geldiğini belirtmiştir. Fakat tüketim kararı alan hanehalkları geçici gelire değil sürekli geliri dikkate almaktadır (Tapşın, 2011: 14).

Rasyonel Bekleyişler Analizi: Robert Hall tarafından 1970'lerde geliştirilmiştir ve sürekli geliri Rasyonel Bekleyişler analizi yoluyla belirlemeye çalışmış ve tüketim üzerindeki rasyonel bekleyişlerin sonuçlarını incelemiştir. Söz konusu hipoteze göre, bireyler sürekli gelirlerine göre tüketim kararlarını almaktadır ve ancak ortaya çıkan beklenmedik bir olay sonucu tüketimlerini değiştirmektedirler. Bu şekilde ortaya çıkan olayların öngörülmesi imkansızdır. Bu sebeple tüketimin takip ettiği yok rassal bir yoldur. Miras, Hastalıklar veya doğal afet gibi tahmin edilmesi güç olaylar meydana gelmedikçe ortalama tüketim her dönemde devam edecektir (Eren, 2006:153).

İhtiyat Güdüsü İle Tasarruf Hipotezi: 1968 yılında B. Yeager Leland tarafından geliştirilmiştir. Hipoteze göre bireylerin gelecekte elde edilecek gelirdeki belirsizliğin artması ile kişilerin içine bulunulan dönemdeki tasarrufları artıracığı varsayımına dayanmaktadır (Şengür ve Taban, 2016: 54).

Transfer Tasarrufu Hipotezi: 1974 yılında Martin Feldstein sosyal güvenlik ve miras sebebiyle yapılacak olan tasarruf üzerinde durarak hipotezi geliştirmiştir. Buna göre sosyal güvenlik sisteminin tasarruflar üzerinde negatif etkisi olduğunu belirtmiştir. Ayrıca 1985 yılında Douglas Bernheim, Andrei Shleifer ve Summers tarafından miras çerçevesinde yapılan çalışmada, miras bırakma güdüsünün tasarruf davranışını etkileyen önemli bir etken olduğunu belirtmiştir. Mirasın kapitalizmin temeli olduğunu belirterek, ailelerin çocuklarının faydalarını en üst seviyeye çıkarmak için kuşaklar arasında bir servet transferi olduğu sonucuna varmıştır (Çolak ve Öztürkler, 2012: 5-6).

Rassal Yürüyüş Hipotezi: 1970 yılında R. Hall tarafından geliştirilmiş olan Rassal Yürüyüş Hipotezi gelecekte elde edilmesi düşünülen gelir beklentisi yerine daha

rasyonel beklentilerin konulmasıyla ortaya çıkarılmış bir hipotezdir. Buna göre bireysel rasyonel beklenti içinde buldukları zaman gelecek dönemde elde edecekleri gelirleri daha iyi tahmine eder ve tüketimlerini ona göre belirlerler. Elde edilen gelirden olağan üstü bir değişiklik olmadığı sürece tüketimleri istikrarlı olmaktadır (www.metinberber.com).

2.4. BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ VE YURTIÇI TASARRUFLAR

2.4.1. Bireysel Emeklilik Sisteminin Hanehalkı Tasarruflarına Etkisi

BES, sosyal güvenlik sisteminde yaşanan sorunlar sonucu ortaya çıkmış, fakat ülkelerin mikro ve makro ekonomik hedeflerine ulaşmak için kullandığı çok yönlü bir sistem haline gelmiştir. BES'in mikro amacını; bireyleri tasarrufa yönlendirerek emeklilik dönemlerinde refah kaybını önlemek olduğunu daha önceki bölümlerde belirtmiştir. BES'in hedef kitlesi hanehalklarıdır. Sistem hanehalklarını gönüllü ve/veya zorunlu olarak tasarruf etmeye yönlendirerek katılımcıların birikimlerinden oluşan emeklilik fonlarını istedikleri gibi özgürce değerlendirmelerine imkan vermektedir. Böylece bireyler şeffaf olarak birikimlerini takip edebilmekte, farklı yatırım araçlarında değerlendirilmesini talep edebilmektedir. Sisteme dahil olan katılımcıların tasarrufları toplamı da ulusal tasarruflara katılarak ülkenin makro ekonomik hedefleri doğrultusunda gelişmesine ve büyümesine hizmet etmektedir.

BES'in fonlarının bir ülkedeki hanehalkı tasarruflarını arttırması farklı yollarla gerçekleşmektedir. Bunlar (Günel, 2002: 47 ; Aydın, 2008: 71):

- Bireysel emeklilik fonlarının farklı sermaye piyasası araçlarında değerlendirilmesiyle devamlı yüksek kazanç elde etmeleri katılımcıları tasarruflarını arttırmaya teşvik etmektedir.
- Bireysel emeklilik hesaplarındaki ileriye dönük tasarrufların her geçen gün artmasına, katılımcılar için emeklilik dönemi tasarruflarının önemi anlaşılmaktadır.
- Bireysel emeklilik, sisteme dahil olan bireyleri tasarruf konusunda daha disiplinli hareket etmelerini ve harcamalarını azaltmaya teşvik etmektedir.
- BES'in çalışanlar için zorunlu tutulması halinde bireylere tasarruf yapma alışkanlığı kazandırarak erken yaşlardan emeklilik için birikim yapmalarını sağlamaktadır

- Devletin BES'i teşvik etmek için yaptığı ödemler bireyleri daha fazla tasarruf yapma konusunda teşvik etmektedir

Son on yılda Türkiye'de hanehalklarının finansal varlıklarının içerisinde emeklilik fonlarının payı inceleyecek olursa, BES'in Türkiye'de hanehalkı tasarrufları üzerinde hangi yönlü ve ne derece etkili olduğu konusunda daha iyi fikir sahibi olunabilir.

Tablo 2.1: Hanehalkı finansal varlıkları (2008-2017)

	2008		2009		2010		2011		2012		2013		2014		2015		2016		2017	
	Milyar TL Pay	%	Milyar TL Pay	%	Milyar TL Pay	%	Milyar TL Pay	%	Milyar TL Pay	%	Milyar TL Pay	%	Milyar TL Pay	%	Milyar TL Pay	%	Milyar TL Pay	%	Milyar TL Pay	%
Tasarruf Mevduatı	188,1	51,3	209,6	49,9	253,8	52,9	281,9	51,9	307,1	50,7	317	48,4	784,4	48	956,7	44,5	976	49	535,1	46,5
DTH	55,3	24,1	98,2	23,4	94,5	19,7	111,6	20,6	121,6	20,1	140,6	21,5	186,9	23,8	275	28,7	263,3	27,3	337,9	29,4
Yatırım Fonu	20,5	5,7	26,1	6,2	28,5	5,9	25,8	4,7	26,1	4,3	26,8	4,1	25,1	3,4	33,9	3,8	35,9	3,7	40,1	3,5
Hisse Senedi	10,6	2,9	24,6	5,9	32,6	6,8	30	5,5	38	6,3	38,5	5,9	39,7	5,1	41,5	4,7	45,5	4,7	57,1	25,7
Emeklilik Yatırım Fonları	6,3	1,7	9	2,1	12,1	2,5	14,3	2,6	20,3	3,4	25,2	3,8	33,4	4,3	44,2	5	58	6	73	6,3
Repo	2,2	0,6	2,3	0,5	1,5	0,3	1,4	0,3	3,9	0,6	2,9	0,4	2,4	0,3	0,5	0,1	0,5	0,1	1,1	0,1
Kıymetli Maden Deposu	0,3	0,1	1,1	0,3	2,3	0,5	13,4	2,5	17,4	2,9	19,2	2,9	16,1	2,1	10,5	1,3	10,3	1,1	19,3	1,7

Kaynak: www.tcmb.gov.tr

Türkiye'deki hanehalklarının finansal varlıklarının hangi kompozisyonlardan oluştuğunu gösteren TCMB tarafından yayınlamış olan Finansal İstikrar Raporunda belirtilmiş tablolar yukarıda yıllara göre sırasıyla gösterilmiştir.

Tablo 2.1.'de 2008 - 2017 yılları arası hanehalkı finansal varlıkları gösterilmektedir. Buna göre; 2008 yılına göre toplam hanehalkı finansal varlıklarının içerisinde emeklilik yatırım fonlarının 6.3 milyar TL ile % 1.7, 2009 yılında 9 milyar TL ile % 2.1, 2010 yılında 12.1 milyar TL ile % 2.5, 2011 yılında 14.3 milyar TL ile % 2.6, 2012 yılında 20.3 milyar TL ile % 3.4, 2013 yılında 25.2 milyar TL ile % 3.2, 2014 yılında 33.4 milyar TL ile % 4.3, 2015 yılında 44.2 milyar TL ile % 5, 2016 yılında 58 milyar TL % 6, 2017 yılında ise 73 milyar TL % 6.3 paya sahip olduğu görülmektedir. Görüldüğü gibi emeklilik fonları son on yılda on bir kat artmış ve bu artış çok fazla olmasa da her yıl istikrarlı şekilde sürmüştür. Türkiye için BES yeni sayılabilecek bir uygulama olup buna rağmen sistem hane halkları toplam tasarruflarının içindeki payını her geçen gün artırmayı sürdürmüştür. 2017 yılı ocak ayında başlayan otomatik katılım ile orta ve uzun vadede tasarrufların daha da artacağı öngörülmektedir.

2.4.2. Bireysel Emeklilik Sisteminin Yurtiçi Tasarruflara Etkisi

Ekonominin genel dengesi söz konusu olduğunda yurtiçi tasarruf oranları sistemin işleyişinde en önemli değişkenlerden biridir. Bir ülkedeki yatırımların oranını, ülkenin ne kadar dış tasarrufa ihtiyacı olduğu ve ülkenin cari işlemler dengesinin yönünün ne olacağı gibi konular da ülkenin yurtiçi tasarruf oranları belirleyici olmaktadır. Yurtiçi tasarruf oranları gelişmekte olan ülkeler için, sürdürülebilir büyüme ve sermaye birikimi açısından gelişmiş olan ülkelere göre daha fazla önem arz etmektedir. Ayrıca, o ülkede yaşayan insanların yaşamları süresince refahlarını artırmaları ve yaşam seviyelerini korumaları açısından da tasarruf oranı önemli işlev görmektedir (Özel ve Yalçın, 2013: 2).

Dünyada birçok ülkede yaşanan sosyal güvenlik reformları ile PAYGO (dağıtım esası) sisteminden çalışanlara kendi gelecekleriyle ilgili kendi sosyal güvenlik politikalarını oluşturma fırsatı ve imkanı vermiştir. Her ülke söz konusu sistemi kendi ekonomik, sosyal ve toplumsal yapısına göre reforma tabi tutarak farklı uygulama yolları geliştirmiştir. BES olarak adlandırılan bu yeni sistemin ülkelerin ekonomisine

makro ve mikro anlamda katkıları olduğu görülmektedir. Mikro anlamda, bireylerin aktif çalışma dönemlerinde yaptığı küçük tasarrufları ile emeklilik dönemlerinde yaşanacak refah kaybının önüne geçmelerini sağlamaktır. En önemli makro etkisi ise kişisel tasarruflarda yaşanan artışın ulusal tasarruf üzerinde olumlu katkı sağlayarak ülkeye kaynak oluşturmasıdır (Özpeynirci ve Karaçayır, 2015: 5).

Bireysel emeklilik fonlarının, tasarruf-yatırım-millî gelir üzerinde pozitif etkisi vardır. BES'e ülkedeki tüm vatandaşların ulaşabilme özelliği bulunduğundan BES kişilerin gelirlerinin bir bölümünü toplama olanağına sahiptir. Toplanan tasarrufların aktarıldığı söz konusu fonlar, sermaye piyasası aracılığıyla yatırım alanlarına aktarılması millî geliri arttıracaktır. Millî gelir artışından pay alarak geliri artan bireyler daha fazla tasarruf yapma imkânına sahip olacaktır. İnsanların gelecekteki belirsizliğe yönelik yaptığı tasarrufları sisteme sokarak kişisel tasarrufların kayıt altına alınmasına ve sermaye piyasalarına kısa süreli spekülâtif fonlar yerine, uzun vadeli fon artışı sağlayarak bütün ekonominin gelişmesine ve derinleşmesine imkan verecektir (Uyar, 2012: 99 ; Aydın, 2008: 68).

Piyasada uzun vadeli fonların artması beraberinde kamu ve özel kesimin sermaye ihtiyacında ve talebinde değişim meydana getirecektir. Piyasa faizinde yaşanan oynaklık azalacak, kamu ve özel kesim uzun vadeli finansman bularak kişiler ve şirketler daha uzun vadeli ekonomik kararlar alarak ve uzun vadeli yatırım yapmalarına imkan sağlayacaktır. Faiz volatilitesinde yaşanan düşüş ve uzun vadeli kredi imkanı özellikle özel kesimin yatırımlarını artıracak ve ülkenin ekonomik büyümesinin hızlanmasına neden olacaktır. Ekonomide yaşanan istikrar, kamu ve özel kesimin geleceği öngörme kabiliyetlerinin artması fiyat istikrarını artırarak enflasyonla mücadelede ülkenin ekonomi politikası uygulayıcılarının önemli kazanımlar elde edilmesine de katkıda bulunacaktır (Uyar, 2012: 99).

Tüm bu olumlu yaklaşımlara rağmen BES fonlarının yurtiçi tasarrufları üzerindeki etkisi literatürde tartışılan bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat ABD'de yapılan emeklilik fonlarının yurtiçi tasarruf oranları üzerindeki etkisiyle ilgili bir araştırma sonucuna göre emeklilik fonlarına yatırılan her 1 doların kişisel tasarrufu 65 Cent azalttığı görülmüştür. Yani ABD bireysel emeklilik fonları sayesinde net ulusal tasarruflarını 35 cent artmıştır (Pesandro, 1992: 126; Aydın, 2008: 67). Yurtiçi

tasarrufların artmasını sağlayan başka etkenlerde vardır. Bunlar (Güvenç, 2002: 43; Aydın, 2008: 67):

- Tasarruf düzeyi düşük gelirli çalışanlar ile yüksek gelirli çalışanlardaki düşük olmaktadır. Söz konusu gelir düzeyindeki çalışanlara zorunlu tasarruf uygulaması başlandığında gönüllü tasarruf imkanı daha az olan düşük gelirli çalışanlar yurtiçi tasarrufu artıran bir etki oluşturmaktadır.
- Yüksek gelir düzeyine sahip bireyler, tasarruflarının tamamını emeklilik tasarrufuna aktarmamak için, başka tasarruflarını gönüllü olarak artırmaları yurtiçi tasarrufu artıran diğer bir etki oluşturmaktadır.
- BES emeklilik yaşını belirli sınırlar içinde katılımcıların isteğine bırakması, daha erken emekli olmayı düşünen çalışanları daha uzun çalışmaya ve ilave tasarrufta bulunmaya teşvik etmektedir.

BES'e katılımın zorunlu olup olmaması, emeklilik fonlarının yurtiçi tasarruflarını olumlu yönünde etkileme konusunu belirleyen etkenlerden biridir. Ancak bu durumla ilgili istisnalarda olabilmektedir. BES'e katılımın zorunlu olarak uygulandığı durumda ise yurtiçi tasarruflar daima artış göstermeyebilmektedir. Emeklilik fonlarına zorunlu olarak yönelen tasarruflar, katılımcıların gönüllü olarak tasarruf etmeyi düşündüğü kısımdan aktarılması durumunda yurtiçi tasarruf oranlarında herhangi bir değişim meydana gelmemektedir.

Zorunlu tasarrufların gönüllü olarak yapılan tasarrufların üzerine çıkması durumunda, zorunlu tasarruf sisteminin etkinliğinden bahsedilebilir (Bateman ve Piggott, 1997: 320).

BES'i gönüllü ve /veya zorunlu olarak uygulayan ülkeler sistemi özendirerek, bireylerin tasarruf oranlarını artırmak, sistemde kalma süresini uzatmak gibi nedenlerle katılımcılara bazı teşvikler uygulamaktadır. Söz konusu teşvikler katkı payları kadar vergi indirimleri, katkı paylarının bir bölümü kadar devletin finanse etmesi şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Devlet vazgeçtiği vergi gelirleri veya fonun karşılığında ülke tasarruflarında artış meydana getirmeyi amaçlamaktadır. Emeklilik fonlarının yapısı gereği uzun vadeli olmaları, sermaye piyasasına güven ve istikrar kazandırması, ülkenin yabancı sermayeye giriş ve çıkışlarına karşı direnç kazandırmaları nedeni ile özellikle ülkelerin son çeyrek yüzyılda çok fazla önem verdikleri bir sistem haline gelmiştir.

Dünyada BES'in büyüklüğü ciddi boyutlara ulaşmıştır. 2016 yılında, bireysel emeklilik fonları, OECD ülkelerinde 38 trilyon doları aşarak en yüksek seviyesine çıkmıştır (www.oecd.org).

PAYGO (Dağıtım Yöntemi): PAYGO, aktif olarak çalışan ve prim ödeyenlerin bağımlı nüfusa sağladığı faydaların, gelecek yıllarda emekli olarak bağımlı hale geldiklerinde aynı şekilde fayda sağlamasını amaçlayan bir sosyal güvenlik sistem olarak tanımlanmaktadır. Söz konusu sistemle, prim ödenen yılın gelirleri ile aynı veya bir sonraki yılın giderleri karşılanır ve bir dönem içinde elde edilen faydalar, ilgili dönemde çalışanlar tarafında ödenen primlerle finanse dilmektedir.

Ayrıca PAYGO, aktif olarak çalışanlardan emekli olmuş insanlara doğru bir transfer şekli ve farklı kuşaklar arasında farklı yaş grupları içinde gelirin tekrar dağıtımını esasına göre çalışan bir sistemdir. Bu yöntemde, giderler ve gelirler arasında devamlı bir denge söz konusudur. Ödenecek primler ilgili dönem için tahmin edilen giderlerine göre belirlenmektedir. PAYGO, ülkede yaşayan bireyler arasındaki dayanışma ve destek esasına dayanır. Yani, aktif olarak çalışan sigortalılardan toplanan primlerle, bağımlı nüfus finanse edilmektedir Dağıtım esası yönteminde fon biriktirme bulunmamaktadır. Tüm bu sebeplerden dolayı, PAYGO sistemi fonlama esasına göre çalışan sisteme göre tasarruf düzeyini daha az artırmaktadır (Güneş ve Yakar, 2004: 131).

2.5. BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ VE YURTIÇİ TASARRUF İLİŞKİSİNE DAİR LİTERATÜR

BES'in yurtiçi tasarruflar üzerin nasıl bir etkisi olduğunu inceleyen araştırma sayısı gerek ulusal gerekse uluslararası literatürde oldukça azdır. Bu az sayıda çalışma ve bulgularına aşağıda değinilmiştir.

Murphy ve Musalem (2004) yaptıkları çalışmada, farklı gelişmişlik düzeyindeki 43 ülkede uygulanan BES'in yurtiçi tasarruflar üzerine etkisini incelemişlerdir. Çalışmada elde edilen sonuçlara göre; emeklilik sisteminin zorunlu olduğu ülkelerde, sistemin yurtiçi tasarrufları artırdığını gösteren sonuçlar elde etmişlerdir. Zorunlu olarak uygulanan emeklilik tasarruflarının her bir ek dolarının, zorunlu emeklilik tasarrufundaki artışın %50'sinden fazlası kadar ulusal tasarruf sağladığını tespit etmişlerdir. Ayrıca, gönüllü emeklilik tasarrufunun yurtiçi tasarruf konusunda bir katkısının bulunmadığını gösteren sonuçlar elde etmişlerdir.

Bebczuk ve Musalem (2006) yaptıkları çalışmalarında, farklı gelişmişlik düzeyinde bulunan 48 ülkenin 1980 – 2004 dönemine ait verileri kullanılarak, BES'in yurtiçi tasarruflar üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Çalışmada elde edilen sonuçlara göre, bireysel emeklilik fonlarında meydana gelen her bir dolarlık artışın, yurtiçi tasarrufları 20 cent artırdığı tespit edilmiş ve sistem yurtiçi tasarrufları artırmada bir itici güç olarak görmüşlerdir. Ayrıca BES'in zorunlu olması yurtiçi tasarruf oranlarında 0,3 – 0,5 puanlık bir artış meydana getirmektedir. Ancak yurtiçi tasarruf oranları üzerinde etkisi en fazla olan değişken, ülkelerin BES'i ne kadar süre ile uyguladıklarıdır. Sistemin uygulama yılı arttıkça ülkenin yurtiçi tasarrufları üzerine yaptığı olumlu etkisi o kadar fazla olacağı sonucuna varılmıştır.

Anton ve diğerleri (2011) yaptıkları çalışmada, BES'i desteklemek için yapılan vergi iadesi uygulamasının yurtiçi tasarruflar üzerine etkisini incelemişlerdir. Yapmış oldukları ampirik analizler sonucu, BES'in, sağlanan vergi indirimi nedeniyle elde edilen yüksek gelirin hanehalkı tasarruflarında olumlu bir etkiye sahip olacağını göstermiştir. Ancak düşük vergi gelirleri nedeniyle BES'in yurtiçi tasarruflar üzerindeki genel etkisi sıfır olacaktır.

Schmidt-Hebbel (1999) yaptıkları çalışmalarında, 1980 yılında Şili'de yapılan sosyal güvenlik reformu sonucu yaşanan gelişmeleri incelemiştir. Elde ettiği sonuçlara göre yapılan reformun yurtiçi tasarruflar üzerindeki etkisi oldukça fazladır. Şili'de 1982 yılında % 12.1 olan yurtiçi tasarruf oranları 1997 yılına geldiğinde % 24.8'e yükselmiştir.

Attanasio vd. (2004), ABD'de IRA, İngiltere'de Tax Exempt Special Savings Accounts- TESSA ve Individual Savings Accounts- ISAs özel emeklilik sistemine katılanlara sağlanan vergi desteği tasarrufları ne kadar artırdığı incelenmiştir. Söz konusu emeklilik fonlarının yeni tasarruflara etkisinin çok az olduğu bu nedenle vergi desteğinin ülkede kayba sebep olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Vergi destekleri bireylerin mevcut fonlarını emeklilik fonlarına yönlendirmelerine neden olmakta böylece bu fonların miktarları artmasına rağmen toplam tasarruflarda artış çok az olmaktadır.

Anton vd. (2014), İspanya'da BES'e sağlanan devlet desteklerinin toplam tasarrufa etkisini incelemiştir. Söz konusu teşvikler kapsamında uygulanan vergi politikası 1989-2009 yılları arası dönemde BES'e katkıları artırdığı görülmüştür. Fakat

vergilerdeki indirim sadece katkılarda artışa sebep olmuş, tüketim harcamalarında herhangi bir azalma yaşanmamış ve yurtiçi tasarrufları artırmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Vergi indirimlerinin maliyeti sebebi ile bireysel tasarruflardaki artışın kamu tasarruflarındaki azalma sonucu sıfırlandığı belirtilmiştir.

Gale ve Scholz (1994), ABD’de IRAs yönelik yapılan tasarruf teşviklerinin özel ve ulusal tasarruflara etkisini araştırılmıştır. 1983-1986 dönemi arasında IRAs katkı limitlerinin artırılmasının yurtiçi tasarruflar üzerinde artışın az olduğunu ortaya koymuşlardır. Oluşan tasarruf artışının vergi geliri sağlanan diğer tasarruflardan geldiği veya borçlanma ile yapıldığı sonucuna varılmıştır. Ayrıca 59 yaşından büyük katılımcılara sistemden ayrılması halinde herhangi bir ceza uygulanmaması sisteme daha fazla katkı yaptığı tespit edilmişlerdir.

Gravelle (1991), IRAs uygulanan teşviklerin ulusal tasarruflara etkisini inceleyen ampirik literatürü değerlendirmiştir. Söz konusu teşviklerin tüketimi kısımadığı, IRA’ya uygulanan vergi avantajlarının bireysel tasarrufları yükselttiği fakat ulusal tasarruflar üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Poterba vd. (1996), ampirik çalışmaları karşılaştıran bir çalışma yapmış ve IRA ve 401k uygulamalarının ülkede yeni tasarruflara sebep olacağı sonucuna varmıştır.

Uluslararası çalışmalarda olduğu gibi ulusal çalışmalarda da BES’in yurtiçi tasarruflar üzerindeki etkisini inceleyen çok fazla çalışma bulunmamaktadır.

Özel ve Yalçın (2013) yaptıkları çalışma bu alanda yapılmış en kapsamlı çalışma olarak karşımıza çıkmaktadır. 21 tane gelişmekte olan ülkede yapılan sosyal güvenlik reformlarının yurtiçi tasarruflar üzerine etkisini araştırmışlardır. Söz konusu ülkelerin bir çoğunda zorunlu BES uygulanmaktadır. Ancak çalışmanın yapıldığı tarihte Türkiye’de zorunlu emeklilik sistemi uygulaması bulunmadığından Türkiye dahil çalışmaya dahil edilen 5 ülkede gönüllü katılım esasına dayalı BES’i uygulanmaktadır. Ülkelerin 1970 ve 2010 arası döneme ait verileri üzerinden panel yöntemiyle ekonometrik tahminler yapılmıştır. Buna göre, BES’in uygulanmasıyla beraber, yurtiçi tasarruflarda artış meydana gelmiştir. Ancak söz konusu artışlar 1,5 puana kadar ve gecikmeli olarak olduğu tahmin edilmiştir. Çalışmada yer alan ülkelerin büyük çoğunluğunun zorunlu BES’i uyguladığı gözlenmektedir. Yurtiçi tasarruf oranlarındaki etkinin daha çok zorunlu BES’i uygulayan ülkeler için geçerli olduğu görülmektedir. BES yurtiçi tasarrufları sınırlı miktarda artırmakla beraber, söz konusu tasarrufların

sermaye piyasasına aktarılabilmesi ve uzun vadeli fonların oluşabilmesi açısından önemli işlevler görmektedir.

Eren ve İleri'nin (2015) çeşitli varsayımlar ile yaptığı simülasyonlarda, Türkiye'de 2013 yılında uygulamaya konular devlet katkısı uygulamasının etkisinin toplam tasarruflar ve sermaye stoku üzerinde sınırlı olacağını ortaya koymuştur. Uzun vadede devlet katkısı sisteminin kamuya oluşturacağı yük ile Türkiye'nin BES'ten beklediği faydayı elde edilememesi ihtimali bulunmaktadır.

Sezgin ve diğerleri (2015) yaptıkları çalışmada, Türkiye'de yaşanan cari açık sorunun ortadan kaldırılmasında için yurt tasarrufların önemli olduğu ve ülkenin tasarruf oranlarının artırılması için uygulamaya başlanan BES'in tasarruf sorununa çözüm olup olamayacağı değerlendirilmektedir. Buna göre, BES'in tasarruf aracı olarak Türkiye'de layıkıyla uygulanması ülkedeki tasarruf açığının azaltılması konusunda belirleyici olabilecektir.

Başar ve diğerleri (2016) yaptıkları çalışmalarında, 14 OECD ülkesi verileri panel nedensellik analizi ile BES'in yurtiçi tasarruflar ve cari denge arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Buna göre, ülkedeki tasarruf açığının ortadan kaldırılması ve cari dengenin oluşturulmasında BES'in etkili olduğunu göstermiştir. Çalışmada elde edilen bulgular, ekonomi politikası yapıcılar BES'i ve yurtiçi tasarrufları artırıcı farklı tedbirler almaları, ülkedeki makroekonomik dengenin sağlanması açısından önemli olduğunu göstermektedir.

İşseveroğlu ve Hatunoğlu (2012) yaptıkları çalışmalarında, 2003 yılında ülkemizde uygulanmaya başlayan BES'in makro ekonomik olarak güçlü ve zayıf tarafları, farklı açılardan inceleyerek Swot analizi yapılmıştır. Buna göre, BES'in yurtiçi tasarruf oranlarını artıracığı görülmüştür. Türkiye'nin yurtiçi tasarruflarının artması, ülkenin risk primini azaltacaktır. Fakat sistemin zayıf tarafı ise tasarruf yapma imkanı az olan düşük gelirlere karşı, yüksek gelir sahip kişilerin uygulanan vergi teşviklerinden faydalanmak için sisteme katılmaları, vergi teşviklerinin asıl amacına ulaşmasını engelleyecektir.

Özpeynirci ve Karaçayır (2015) yaptıkları çalışmalarında, BES'in tasarruf politika aracı olarak etkisi değerlendirmişlerdir. Buna göre, Türkiye'de 2003 yılından

günümüze kadar BES'i bir temel oluşturmuştur. %25 devlet katkısı uygulaması katılımcıları sisteme daha istekli hale getirmiştir.

Altun (2017) yaptıkları çalışmalarında, devlet desteklerinin artırılması ve çeşitlendirilmesi ile hanehalklarının BES'e katılımları ve sisteme yatırdıkları katkı miktarlarını artırıp artıramayacağı araştırılmıştır. Çalışmada BES'in zayıf taraflarını giderici politikalar yapıldığı takdirde sistemin hanehalkı tasarruflarını artırabileceği belirtilmiştir.

BÖLÜM 3: GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE YURTIÇİ TASARRUFLAR VE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ

3.1. TÜRKİYE'DE YURTIÇİ TASARRUFLAR VE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ

Yurtiçi tasarruflar, yatırımların ve dolayısıyla büyümenin temel finansman kaynağıdır. Gelişmekte olan ülkelerle ilgili yapılan çalışmalar, yatırımların büyümeyi pozitif etkilediğini göstermektedir. Dışa açık bir ülkede, yurtiçi tasarrufların yatırımları karşılama oranlarının yetersiz olması durumunda, oluşan tasarruf açığı dış tasarruflarla karşılanmak durumundadır. Bir ekonomideki yurtiçi tasarruf oranları, kullanılacak dış borç miktarı ve ülkedeki cari işlemlerin nasıl bir yönde gelişeceğine dair bilgiler içermektedir. Bu sebeple ulusal tasarrufların yetersizliği ülkeyi dış tasarruflara bağımlı hale getirmekte ve ülkenin cari işlemler açığını artırmaktadır. Yurtiçi tasarruf yetersizliğinin büyüklüğüne bağlı olarak oluşan dış borcun fazlalığı ülke ekonomisinde oluşan kırılganlık ve sürdürülebilir büyüme açısından büyük risk oluşturmaktadır. Bu sebeplerle ülkede ekonomi politikası yapımcıları tarafından yurtiçi tasarruf oranı önemli ekonomik değişkenlerden biridir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler bakımından, yurtiçi tasarruf oranı yatırımların finansmanı, sermaye birikimi ve büyümenin sürdürülebilir hale getirilmesi bakımından ayrı bir öneme sahiptir (TCMB Bülten, 2013: 2).

Türkiye'de 1975-2014 yılları arasındaki dönemde yurtiçi tasarrufları GSYH oranları Tablo 3.1'de görülmektedir. Türkiye ekonomisinde 1975 yılında başlayan ekonomik sorunlar enflasyon oranının sürekli artmasına, ülkenin yurt içi tasarruf oranlarını azalmasına ve mevcut tasarrufların yatırıma aktarılma oranının da düşmesine neden olmuştur. 1978-1980 yılları arasında ülkede yaşanan borç krizi yurtiçi tasarruf oranlarında önemli düşüslere neden olmuştur. 1977 yılında yurt içi tasarruf oranı %21,3 iken, 1980 yılında bu oran %12,8'e kadar düşmüştür (TCMB, 2015: 16).

Türkiye'de yurtiçi tasarruf oranları, 1980 ve 1988 yılları arasındaki dönemde ekonomi politikasındaki belirsizlikler ve yaşanan yüksek enflasyona bağlı olarak keskin bir artış göstermiştir (Kalkınma Bakanlığı, 2014: 10). Sermaye hareketleri 1989 yılında tamamıyla serbestleştirilmiştir. Buna göre ülkede yaşayanların döviz işlemlerine, yurt dışında yaşayanların ülkedeki sermaye piyasası araçlarını alıp satmalarına ve karlarını

yurt dışına transferlerine izin verilmiş, aynı şekilde yurt içi yaşayanlarında yurt dışında aynı işlemleri yapabilmeleri serbestleştirilmiştir. Yaşanan finansal serbestleşme ile faiz oranlarında serbestçe belirlenmiştir. Faiz oranlarının serbestleşmesi neticesinde faiz oranları artış eğilimi göstermiş, söz konusu artış ülkedeki özel tasarrufların yükselmesine ancak kamu borçlarının yüksek olması nedeniyle kamu tasarruflarının düşmesine neden olmuştur. Ayrıca yüksek faiz oranları nedeniyle özel tasarruflar yatırıma aktarılmak yerine hazine bonusu veya devlet tahvillerine yönelmiştir. Ülkeden çıkan yabancı sermaye ve likidite sıkıntısı faiz oranlarında yüksek oranda artışa neden olmuştur. 2001 yılında özel tasarruflar en yüksek seviyesi olan % 25,5 seviyesine çıkmış, kamu tasarrufları ise en düşük seviye olan %-7,1 kadar düşmüştür (TCMB, 2015: 17-18). 2001-2010 yılları arasında yurt içi tasarrufların düşmesi önceki dönemin aksine, özel tasarruflardaki azalmadan kaynaklanmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2014: 10).

Tablo 3.1: Yurtiçi Tasarrufların ve Sabit Sermaye Yatırımlarının GSYH İçindeki Payı (1975-2014) (%)

Yıllar	Kamu Tasarruf	Özel Tasarruf	Toplam Yurtiçi Tasarruf	Sabit Sermaye Yatırımları
1975	4,6	17,7	22,3	20,9
1980	3,4	9,4	12,8	20,3
1985	4,8	14,7	19,5	19,3
1990	2,6	22,1	24,7	21,2
1995	-0,1	24,6	24,5	22,8
1996	1,1	23,4	24,5	23,8
1997	0,8	22,6	23,6	25,1
1998	1,4	25,7	27,1	23,1
1999	-5,0	25,1	20,1	19,3
2000	-3,4	21,8	18,4	20,8
2001	-7,1	25,5	18,4	16,4
2002	-4,8	23,4	18,6	17,1
2003	-4,1	19,6	15,5	17,4
2004	-1,0	16,9	15,9	20,7
2005	2,8	13,2	16,0	21,4
2006	4,2	12,4	16,6	22,6
2007	2,4	13,1	15,5	21,8
2008	1,7	15,1	16,8	20,2
2009	-0,8	14,1	13,3	17,2
2010	1,5	12,0	13,5	19,2
2011	3,7	10,7	14,4	22,1
2012	2,9	11,6	14,5	20,6
2013	3,4	9,9	13,2	20,6
2014	3,2	11,7	14,9	20,5

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

Tablo 3.2’de Türkiye’de özel kesim tasarruflarının 2001-2017 arası dönemdeki seyri ve aynı dönemde özel kesim tarafından yapılan yatırımlar ile tasarruf- yatırım arasındaki fark gösterilmektedir.

Görüldüğü gibi 2001 yılından itibaren özel tasarruflar büyük oranda azalmış ancak özel yatırımlar artmıştır. 2001 yılından sonraki dönemde kamu tasarruflarındaki artış, özel tasarruflardaki azalmayı karşılayamamıştır. 1991-2001 yılları arasındaki dönemde özel tasarruflar ortalama % 24'e, 2001-2010 yılları arasındaki dönemde ortalama %15,5'e 2010- 2014 yılları arası dönemde ise %11 seviyesine düşmüştür. Özel tasarruflarda yaşanan düşüşün nedenleri arasında, ülke ekonomisinde yaşanan olumlu hava neticesinde faiz oranlarında yaşanan azalma ile enflasyon rakamlarında meydana gelen düzelme neticesinde tüketici kredilerinde meydana gelen artışa bağlı olarak *artan tüketim* en önemli neden olarak karşımıza çıkmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2014: 10).

Tablo 3.2: Türkiye’de Özel Kesim Tasarruf ve Özel Kesim Yatırım Dengesi (% GSYH)

Tarih	Özel Tasarruflar (%)	Özel Yatırım (%)	Özel Tasarruf-Yatırım Açığı (%)
2001	25,5	14	14,1
2002	23,4	13,1	10,3
2003	19,6	14,3	5,3
2004	16,9	16,5	0,4
2005	13,1	16,3	-3,2
2006	12,4	18,7	-6,3
2007	13,1	17,4	-4,3
2008	15,1	17,8	-2,7
2009	14,1	10,8	-3,3
2010	12,3	16,2	-3,9
2011	10,7	20	-9,3
2012	11,6	16	-4,3
2013	9,9	17,4	-7,5
2014	11,7	16,1	-4,4
2015	10	13,4	-3,4
2016	21,7	24,1	-2,4
2017*	23,3	25,5	-2,2

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı 2001-2018 Yıllık Programlar. *gerçekleşme tahmini

Özel tasarruflar hanehalkı tasarrufları ve şirket tasarruflarından oluştuğunu daha önceki konularımızda söylemiştik. 2003-2008 yıllarında Türkiye’de hanehalkı tasarrufu düşüş yaşamıştır. Ancak Tablo 3.3’de görüldüğü gibi 2009 yılından itibaren istikrarlı bir yükseliş olmasa da bir yükseliş söz konusu olmuştur.

Tablo 3.3: Hanehalkı Kullanılabilir Gelir İçindeki Tasarruf Oranı, 2009-2015

Hanehalkı	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Hanehalkı Tasarruf Oranı	10,1	9,4	9,3	9,5	11,7	13,6	13,5

Kaynak: www.tuik.gov.tr

Yüksek gelir grupları Türkiye’de daha fazla tasarruf yapmaktadır. Gelir bakımından en alttaki % 20’lik kesim negatif tasarruf yaparken, gelir düzeyi yüksek

olan üst grupta ise tasarruf oranları ortalamasının oldukça üzerindedir. Türkiye’de hanehalkı tasarruflarını etkileyen diğer faktörlerden biride hanehalkı reisinin yaşıdır. Yani hanehalkı reisinin yaşı arttıkça tasarruf oranları düşmektedir. Tasarruf sahibinin eğitim durumu da hanehalkı tasarruflarını etkilemektedir. Eğitim düzeyi arttıkça tasarruf oranlarında artış hızlanmaktadır (Dünya Bankası ve Kalkınma Bakanlığı, 2011: 6-7).

Yapılan çalışmalarda ve Türkiye için yapılan tahminler de şirket tasarruflarıyla karlılığın yakından ilişkili olduğunu göstermektedir. Yani net kar arttıkça şirket tasarruf oranları da beraber artmaktadır. Net kar ve dolayısıyla şirket tasarrufları ise şirketlerin büyüklüğüyle doğru orantılı olarak artmaktadır. Büyük işletmelerin tasarruf etme eğilimleri daha fazla olup, şirketlerin hızlı büyümesi tasarruf etme ihtimalini artırmaktadır. Türkiye’deki şirketler özellikle KOBİ’ler diğer ülkelere göre yavaş büyümüştür. Dünya Bankası tarafından yapılan çalışmada şirketlerin dış finansmana ulaşımının olmayışı büyümenin önündeki en önemli engel olarak görülmektedir. Buna göre Türkiye’de faaliyet gösteren şirketlerin birçoğunun küçük işletme olması şirket tasarruflarının az olduğu görüşünü kanıtlamaktadır (Dünya Bankası ve Kalkınma Bakanlığı, 2011: 36).

Tablo 3.4’te Türkiye’de kamu kesimi tasarruflarının 2001-2016 arası dönemdeki seyri ve aynı dönemde kamu kesimi tarafından yapılan yatırımlar ile tasarruf-yatırım arasındaki fark gösterilmektedir. Söz konusu dönemde özel tasarruflarda meydana gelen düşüşe karşı kamu tasarrufları artış göstermiştir. Türkiye’de yaşanan 2001 krizi sonrası kamu borçlarını azaltmak için sıkı maliye politikası uygulanmaya başlamıştır. Geçmişte uygulamaya konulan istikrar programlarının tersine bu sefer kamu maliye sistemini ve bütçenin düzeltilmesiyle birlikte yüksek oranda faiz dışı fazla hedeflerinin tutturulmasına çalışılmıştır. Tüm bu çabalar sonucunda kamu kesiminde yaşanan iyileşmeye paralel olarak kamu tasarruf oranlarında önemli bir yükseliş olmuştur. 2001’de kamu tasarruf oranları %-7,2 iken, 2006’da %4’ün üstüne çıkmıştır. Bu dönem sonrasında 2011 yılına kadar yaşanan düşüşün ardından kamu tasarrufları tekrar toparlanarak 2015 yılında %4,4’e kadar yükselmiştir. Özel tasarruflarda 2011 yılında yaşanan düşüşün üzerinde artış sağlayan kamu tasarrufları toplam yurtiçi tasarruflarda 1 puana yakın artış meydana getirmiştir (Kalkınma Bakanlığı, 2014: 10).

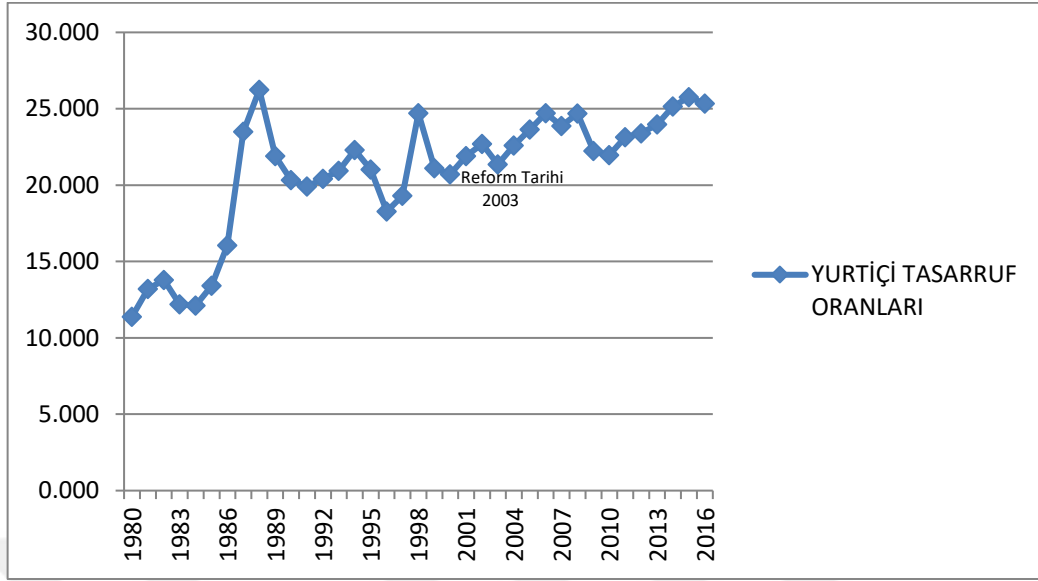
Tablo 3.4: Türkiye’de Kamu Kesim Tasarruf ve Kamu Kesimi Yatırım Dengesi (% GSYH)

Tarih	Kamu Tasarruflar (%)	Kamu Yatırım (%)	Kamu Tasarruf-Yatırım Açığı (%)
2001	-7,1	4,0	-11,7
2002	-4,8	4,9	-9,7
2003	-4,1	3,6	-7,7
2004	-0,9	3,2	-4,1
2005	2,8	3,9	-1,1
2006	4,1	3,6	0,5
2007	2,4	3,9	-1,5
2008	1,7	4,2	-2,5
2009	-0,9	4,4	-5,5
2010	1,6	4,0	-2,4
2011	3,7	4,1	-0,4
2012	2,9	4,4	-1,5
2013	3,4	4,9	-2,3
2014	3,1	4,4	-1,3
2015	4,4	5,0	-0,6
2016	2,7	4,1	-1,4

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı 2001-2018 Yıllık Programlar

Tablo 3.4’te 2015 yılında toplam yurtiçi tasarrufların % 14,4, 2016 yılı özel kesim ve kamu kesimi tasarruflarının toplamının % 24,4 olduğu görülmektedir. Yurtiçi tasarruf oranlarının bir yılda 10 puan arttığı düşünülebilir. Ancak durum çok farklıdır. TÜİK tarafından yapılan açıklamada; Türkiye’de hanelerin ve diğer kurum ve kuruluşların toplam tasarruflarının düzgün ölçülemediğini belirterek, *”Eskiden toplam ekonomide yüzde 15 civarında tasarruf var, diye bilinirken, şimdi bu durum yüzde 24 civarına çıkmıştır. Biz tasarruf oranlarında orta ligdeyiz. Almanya seviyesindeyiz”* şeklindedir (<http://www.hurriyet.com.tr>).

Dünya Bankası verileri ile TÜİK’e ait yurtiçi tasarruf verilerinde farklılık olduğu görülmüştür. Bu nedenle çalışmamızda seçilmiş ülkelerle ilgili Dünya Bankası verileri kullanıldığı için Türkiye içinde Dünya Bankası verileri kullanılacaktır.

Grafik 3.1: Gayri Safi Yurtiçi Tasarruflar (GSYH'nin yüzdesi)

Kaynak: <https://data.worldbank.org>

Dünya Bankası verileri ile hazırlanan Grafik 3.1'de Türkiye'nin 1974- 2016 arasındaki gayri safi yurtiçi tasarruf oranları gösterilmektedir. Dünya Bankası verilerine göre; 1980-2003 yılları arasındaki ortalama gayri safi yurtiçi tasarruf oranı % 19,2, 2003-2016 yılları arası ortalama tasarruf oranları ise % 23,9 olarak tespit edilmiştir. Türkiye'de 2003 yılında gönüllü BES'e geçilmiştir¹. Sonraki yıllarda katılımı artırmak için 2007, 2013 ve 2017 yıllarında yapılan köklü değişiklikler ile sistem revize edilmiştir. Özellikle 2013 yılında yapılan ve devlet desteği olarak adlandırılan mevzuat değişikliği ile BES'e katılımı artırma konusunda yapılmış ve başarılı olduğu görülen bir uygulamadır.

Türkiye'de BES uygulanması çok yeni sayılabilecek bir uygulamadır. Buna rağmen devletin sağladığı teşvikler sayesinde her geçen yıl büyüyen ve gelişen bir yapıya sahiptir. Ancak OECD ülkeleri ile karşılaştırıldığında BES'e katılım oldukça düşük düzeydedir.

09.02.2018 tarihi itibarıyla toplam katılımcı sayısı 6.927.719 kişidir. 53.406.901.81 TL tutarında katkı payı ödemesi yapan katılımcılara 10.330.870.995 TL devlet katkısı ödemesi yapılarak toplam 68.760.694.589 TL fon tutarına ulaşılmıştır (www.egm.org.tr).

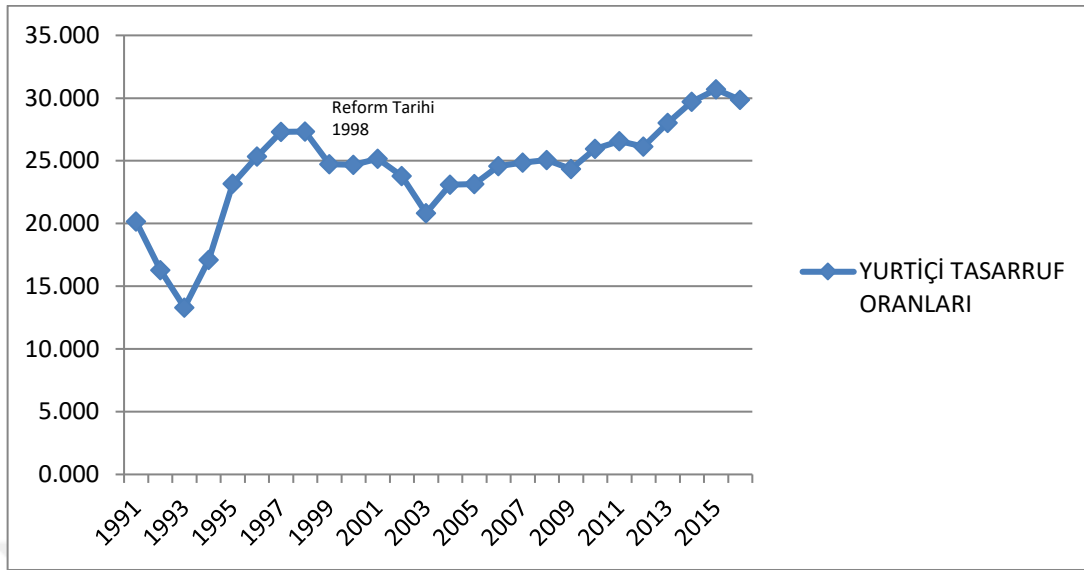
¹ Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi: 28.03.2001 tarihinde kabul edilmiş, 07.01.2001 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 27.10.2003 tarihinden ise emeklilik şirketleri faaliyete başlamıştır.

3.2. MACARİSTAN'DA YURTIÇİ TASARRUFLAR VE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ

Macaristan emeklilik sisteminde yeni reformlar yapmış ve 1 Ocak 1998'de bu reformları uygulamaya başlamıştır. Yeni sistem üç kademedен oluşmaktadır. Bunlar zorunlu emeklilik sistemi olarak adlandırılan ilk kademe, finansmanı dağıtım yöntemiyle ve kısmen çalışanlar ile bütünüyle işverenlerin katkılarıyla yapılmaktadır. 2008 yılın da emeklilik yaşı değiştirilerek kadınlarda 55, erkeklerde 60 olan emeklilik yaşı kadın ve erkeklerde 62'ye çıkarılmıştır. İkinci kademe, birinci kademedeki olduğu gibi zorunludur ancak sistemin tüm finansmanı çalışanlar tarafından yapılır. Hâlihazırda uygulanan üçüncü kademedeki sistem gönüllü emeklilik fonlarına benzemektedir. Yani emeklilik hesaplarına bağlı bireysel emeklilik fonlarından oluşmaktadır. Üçüncü kademe, gönüllülük esasına dayalı çalışan, vergi konusunda büyük avantajlar sağlayan katılımcıya daha fazla tasarruf yapmaya yönlendiren bireysel emeklilik ayağıdır. Macaristan emeklilik sisteminin birinci ayağı, kamusal dağıtım esasına dayanmakta, ikinci ayağı zorunlu, özel ve fonlu sisteme dayalı olup, üçüncü ayağı ise özel, fonlu ancak gönüllü katılım esasına dayanmaktadır (Uğur, 2014: 14; Tuncay, 204: 199).

Yeni sisteme katılımın zorunlu olduğu kişiler; 30 Haziran 1998 tarihinden sonra ilk defa işgücüne katılarak ilk defa sigortalı olan 42 yaşından küçük kişilerdir. Birinci kademedeki çalışanın ücretinin % 22'si kadar işveren katkısı yapılmaktadır. İkinci kademedeki üyeler, gelirlerinin % 8'i kadar katkıda bulunmaktadır (Müller, 2001: 60).

Macaristan da yapılan reform Doğu Avrupa ülkelerinde uygulanan ilk kapsamlı emeklilik reformu olmaktadır. Yeni emeklilik reformunun hayata geçirilmesinden yaklaşık 3 yıl sonra çok olumlu sonuçlar elde edilmesi diğer bölge ülkelerinin dikkatini çekmiş ve onları da bu konuda harekete geçirmiştir (Salantur, 2015: 51).

Grafik 3.2: Gayri Safi Yurtiçi Tasarruflar (GSYH'nin Yüzdesi)

Kaynak: <https://data.worldbank.org>

Dünya Bankası verileri ile hazırlanan Grafik 3.2'de Macaristan'ın 1991- 2016 tarihleri arasındaki gayri safi yurtiçi tasarruf oranları gösterilmektedir. Ülke 1998 yılında zorunlu özel emeklilik sistemine geçmiş, yaşanan bu değişim ile olumlu sonuçlar elde etmiştir. Dünya Bankası verilerine göre; 1991-1998 yılları arasındaki ortalama gayri safi yurtiçi tasarruf oranı % 17,8, 1998-2016 yılları arası ortalama tasarruf oranları ise % 24,2 olarak tespit edilmiştir. Grafikten de görüldüğü üzere sistem değişikliğinden 3 yıl sonra tasarruf oranlarında gözle görülür bir artış olmuştur.

3.3. ŞİLİ'DE YURTIÇİ TASARRUFLAR VE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ

Güney Amerika'nın ekonomik olarak en zayıf ülkelerinden olan Şili, özellikle 1980'den itibaren ciddi reformlar ile dönüşüm içine girerek piyasa ekonomisini uygulamaya başlamış ve kendi adında yani bir model oluşturmayı başarmıştır. Diğer Güney Amerika ülkeleri Şili modelini örnek alarak sosyal güvenlik sistemlerine çözüm aramışlardır (Salantur, 2015: 45).

Şili sosyal güvenliğin tek ayaklı olduğu, yani sosyal güvenliğin devlet tarafından sağlandığı bir sistemden, bütünüyle bireylerin sorumluluğuna dayalı bir bireysel emeklilik sistemine geçilmiştir. Sistem uygulamada ücretli çalışanlar için zorunlu, serbest meslekle uğraşanlar için ise gönüllü katılım esasına dayanmaktadır. Emeklilik sistemi prime dayalı olarak çalışmakta ve bireyleri zorunlu tasarruf yaptırma özelliği taşımaktadır. Şili'de yeni sosyal güvenlik sisteminin felsefesi, BES'in felsefesiyle aynı

özellikleri taşımaktadır. Yani çalışanın üretken olduğu dönemde tasarruf etmesi ve emeklilik döneminde tasarruflarını kullanması şeklinde kısaca ifade edilebilir (Altay, 2013: 56 ; Sarı, 2011: 38).

Yeni sistemde, sosyal güvenlik için devlete ve işveren prim ödememektedir. Emeklilik döneminde devlet herhangi bir maaş ödemesi de yapmamaktadır. Primler çalışanın çalışma hayatı süresince aldığı ücretten işverence otomatik olarak kesilen %10 tutarındaki miktarın emeklilik tasarruf hesabına aktarılmasıyla oluşmaktadır. Söz konusu prim çalışanın isteğine bağlı olarak %10 daha artırılarak %20 oranında yapılabilmektedir. Sistem uygulanmaya başladığı 1981 yılından sonra çalışma hayatına yeni katılanlar için zorunlu tutulurken, eski sistemde çalışmakta olanlar için katılım serbest bırakılmıştır (Uğur, 2004: 106).

Şili devleti eski sisteminden yeni emeklilik sistemine geçişte bazı teşvikler öngörmüştür. Bunlar; eski emeklilik sisteminden yeni emeklilik sistemine geçişte ortaya çıkacak maliyetlerin devlet tarafından üstlenilmesi, ayrıca hâlihazırda ki emeklilerin maaşlarına devlet garantisi verilerek, devlet tarafından ödenmeye devam etmesi, ayrıca emeklilik fonlarında ve ücretlerden kesilen primlerde vergi avantajı sağlanması şeklindedir. (Salantur, 2015: 46).

Çalışanlardan kesilen primler Bireysel Emeklilik Fonu Yönetici Şirketlerinde (AFP) değerlendirilmektedir. Bireysel Emeklilik Fonu Yönetici Şirketlerinin (AFP) yasalarla tespit edilmiş birçok görevi vardır. Bunlardan birkaçı şöyledir (Kapar, 1999: 176):

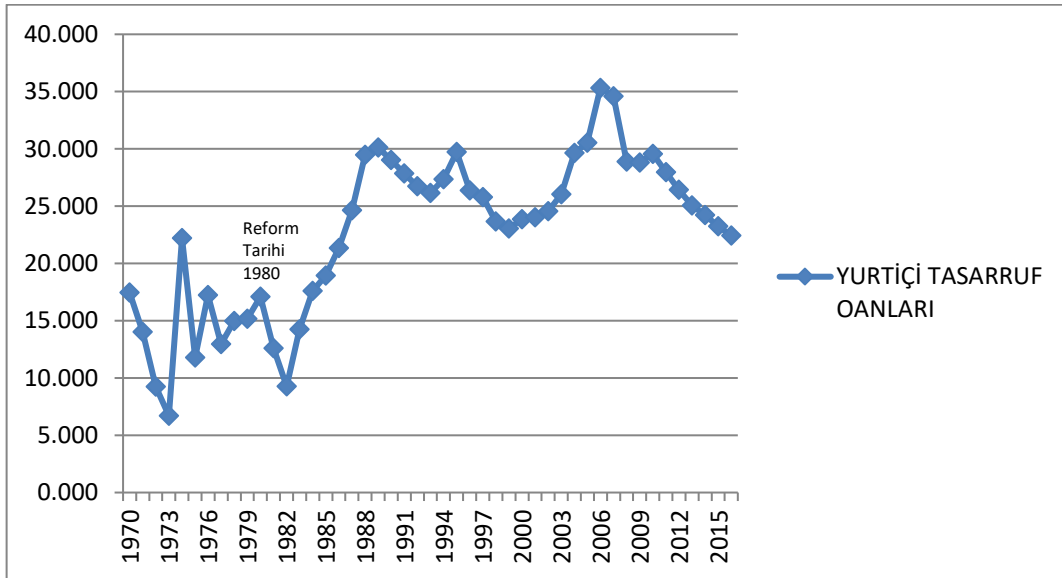
- Emeklilik Primlerini almak,
- Ödenen primlerin aktarıldığı fonları yönetmek,
- Emekli olunması durumunda aylık ödemesi yapmak,
- Yapılan işlemlerle ilgili kayıtları tutmak,
- Ölüm ve sakat kalma durumuna karşı gerekli sigortayı yapmak,
- Prim ödemesi yapan üyelerine 4 ayda bir yazılı olarak gerekli bilgileri vermek,
- Devlete düzenli olarak yaptığı işlemler hakkında bilgi vermek
- Katılımcıların ve denetçilerin isteklerini karşılamak.

Bu yeni sistem katılımcılara erken emeklilik şansıda vermektedir. Kişinin emeklilik hesabında yeterli prim birikmiş ise söz konusu yaş sınırını beklemeden emekli

olabilmektedir. Fakat devletin garanti ettiği aylığı hak etmek için en az yirmi yıl çalışmış olmak gerekmektedir (Kapar, 1999: 177).

Emeklilik döneminde AFP'de biriken tasarruflar farklı şekillerde kullanılabilir. Bunlar; söz konusu birikimler AFP'lerden alınarak devletin denetiminde olan hayat sigortası faaliyetinde bulunan şirkete aktararak yıllık enflasyona endeksli öbür boyu maaş alabilmektedir. Kişinin varisleri de dul ve yetim aylığından yararlanmaktadır. Diğer yöntemde katılımcı tasarruflarını AFP'de değerlendirilmeye devam etmekte, emeklilik dönemlerinde ödemeler enflasyona endeksli olarak yapılmaktadır. Ancak Bu yöntemde emeklinin vefatı sonrası varisleri dul ve yetim aylığı alamamakta birikimleri toplu olarak alabilmektedirler. Diğer bir yöntemde ise Sigorta şirketi ile katılımcı arasında enflasyona endeksli emekli aylığı bağlanması yönünde bir anlaşma imzalanır. Söz konusu anlaşmaya eklenen bir madde ile katılımcının vefatından sonra tüm emeklilik haklarından varisleri yararlanabilir (Kapar, 1999: 177).

Aynı ekonomik yapıya sahip Meksika ekonomik krizler yaşarken Şili yeni sistem ile krizden önemli bir zarar görmemiş ve istikrarı yakalamıştır. Şili ekonomisinin yıllık büyüme oranı %3'ten %6.5 'a çıkmıştır. Büyümeye paralel olarak işsizlik oranı ise %5'e inmiştir. Şili'nin sosyal güvenlikteki bu başarısını bölge ülkelerinden Peru, Meksika ve Arjantin 'e örnek olmuştur (Algümüş, 2006: 43).

Grafik 3.3: Gayri safi yurtiçi tasarruflar (GSYH'nin yüzdesi)

Kaynak: <https://data.worldbank.org>

Dünya Bankası verileri ile hazırlanan Grafik 3.3’de Şili’nin 1960- 2016 tarihleri arasındaki gayri safi yurtiçi tasarruf oranları gösterilmektedir. 1980 yılında zorunlu özel emeklilik sistemini uygulamaya başlayan ilk ülkelerden olan Şili sistemden olumlu sonuçlar elde ederek birçok ülkeye ilham kaynağı ve örnek olmuştur. Dünya Bankası verilerine göre; 1960-1980 yılları arasında ki ortalama gayri safi yurtiçi tasarruf oranı % 13,8, 1980-2016 yılları arası ortalama tasarruf oranlar ise % 25,3 olarak tespit edilmiştir. Sistem yaşanan değişiklik ile Şili tasarruflar üzerine son derece olumlu sonuçlar elde etmiştir.

3.4. POLONYA’DA YURTIÇİ TASARRUFLAR VE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ

Polonya 1 Ocak 1999 tarihinde sosyal güvenlik alanında reformlar yaparak, belirli fayda esaslı sosyal güvenlik programından belirli katkı esaslı programa geçmiştir. Ayrıca 1997 yılında yasal düzenlemeler yapılarak özel emeklilik fonları kurulmuştur (Salantur, 2015: 55).

Tablo 3.5’de görüldüğü gibi söz konusu değişiklik ile emeklilik sistemi üç kademe olarak uygulanmaya başlamıştır. Birinci kademe tamamen zorunlu olan ve devletin sosyal güvenlik sistemi tarafından yönetilen katkı esasına dayalı olan sistemdir. İkinci kademe de zorunlu olarak uygulanmakta, çalışan ve işveren tarafından ödenen primlerin özel sigorta fonlarında değerlendirilmesi şeklinde çalmaktadır. Üçüncü akmeye ise çalışanların gönüllü olarak katılımı BES’dir (Yakar ,2005: 453).

Tablo 3.5:Polonya Yeni Prim Sisteminin Yapısı

Sosyal Sigorta Fonları	Açık Fonlar	İşçi Prim Hesapları Bireysel Emeklilik
Dağıtım Sistemi (PAYG) Zorunlu Katılım, Kamu Kurumları Tarafından Yönetilmektedir, Bireysel Hesaplar	Fonlama Yöntemi (Funded Method) Zorunlu Katılım, Özel Kurumlar Tarafından Yönetilmektedir, Bireysel Hesaplar	Fonlama Yöntemi (Funded Method) İsteğe Bağlı Katılım, Özel Kurumlar Tarafından Yönetilmektedir, Bireysel Hesaplar
Birinci Ayak	İkinci Ayak	Üçüncü Ayak
Zorunlu Emeklilik Sistemi		İsteğe Bağlı Emeklilik Sistemi

Kaynak: (Yakar, 2005: 456)

Tablo 3.6’da gösterildiği üzere yeni sisteme 31 Aralık 1948 yılından sonra doğanlar dahil edilmiştir. Ancak çalışanlar üç farklı yaş grubuna bölünerek geçiş süreci uygulanmıştır. 30 yaşından küçükler birinci ve ikinci kademeye yani kamu ve özel emeklilik sistemine katılımı zorunlu tutulmuş, 30-50 yaş arası çalışanlar birinci kademe

emeklilik sistemine katılımı zorun tutulmuş ancak ikinci kademe emeklilik sistemine katılımı tercihlerine bırakılmış son olarak 50 yaş ve üzerinde bulunan çalışanlara eski sistem uygulamaya devam edilmiştir (Yakar, 2005: 454).

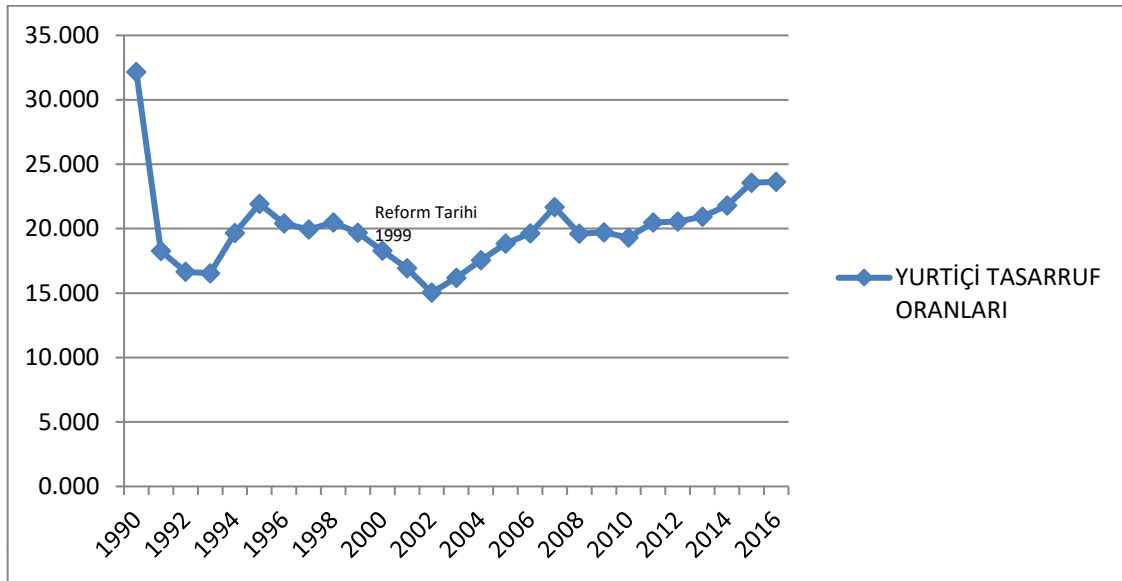
Tablo 3.6: Yeni Sistem Yaş Grupları

Yeni sistem (31 Aralık 1948 sonrası doğanlar için)		Eski Sistem (01.01.1949 öncesi doğumlular) (50 yaş üstü)
01.01.1968 sonrası doğumlular (30 yaş altı)	31.12.1948 sonrası doğumlu (31-50 yaş arası)	
Zorunlu olarak yeni sisteme girmek zorundadırlar; Emeklilik primleri iki hesap arasında dağıtılmaktadır. (1. Kat + 2. Kat)	Zorunlu olarak yeni sisteme girmek zorundadırlar; Emeklilik primleri iki hesap arasında dağıtılmaktadır veya sadece bir hesaba aktarılmaktadır. (1. Kat + 2. Kat ya da 1. Kat)	Eski sistemde kalacaklar (Yeni sisteme geçme olanakları yoktur); Fon hesabı yoktur

Kaynak: (Salantur, 2015: 56)

Polonya’da emeklilik bayanlarda 60, erkeklerde 65 yaşdır. Minimum emekli maaşı hak etmek için en az erkeklerin 25, bayanların 20 yıl çalışmış olması gerekmektedir (Uyar, 2012: 89).

Polonya sistemi “Emeklilik Fonları Denetmenliği” isimli birim ile denetlenmektedir. Birim sistemde olabilecek sorunları tespit ederek fon sahiplerinin çıkarlarını korumak, fon şirketlerin faaliyetlerini, ilan ve reklamların kontrol ederek kanun dışı faaliyetlere izin vermemektir. Kontrolün amacı istikrarı koruyarak fonların iyi bir yatırım aracı olmasını sağlamak ve devam ettirmek amaçlanmaktadır. Sisteminin şeffaflığı zorunludur. Sistemin ilk kademesinin sorumluluğu devletin ancak ikinci ayaktaki fonları ve fon yöneticilerinin sıkı olarak denetlenmektedir. Sistemde iki alanda devletin sorumluluğu bulunmaktadır. İlki, eğer fonun getirisi en az getiri oranından az ise devlet sorumluluğu gereği sisteme müdahale etmektedir. İlk olarak, söz konusu fonun rezerv hesabında toplanan paraların yeterli olup olmadığına bakılır, eğer kaynaklar yeterli değil ve şirket sermayesi ile ödeyene ödeme yapamayacak durumda ise fon Garanti Fonuna devredilmektedir. İkincisi, sistemin birinci ayağındaki asgari fayda ve fonlardaki tasarruflardan devlet sorumludur (Uğur, 2004: 149).

Grafik 3.4: Gayri Safi Yurtiçi Tasarruflar (GSYH'nin Yüzdesi)

Kaynak: <https://data.worldbank.org>

Dünya Bankası verileri ile hazırlanan Grafik 3.4'de Polonya'nın 1990- 2016 tarihleri arasındaki gayri safi yurtiçi tasarruf oranları gösterilmektedir. 1999 yılında zorunlu özel emeklilik sistemini uygulamaya başlamıştır. Dünya Bankası verilerine göre; 1990-1999 yılları arasında ki ortalama gayri safi yurtiçi tasarruf oranı % 19,3, 1999-2016 yılları arası ortalama tasarruf oranlar ise % 19,6 olarak tespit edilmiştir.

3.5. ARJANTİN'DE YURTIÇİ TASARRUFLAR VE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ

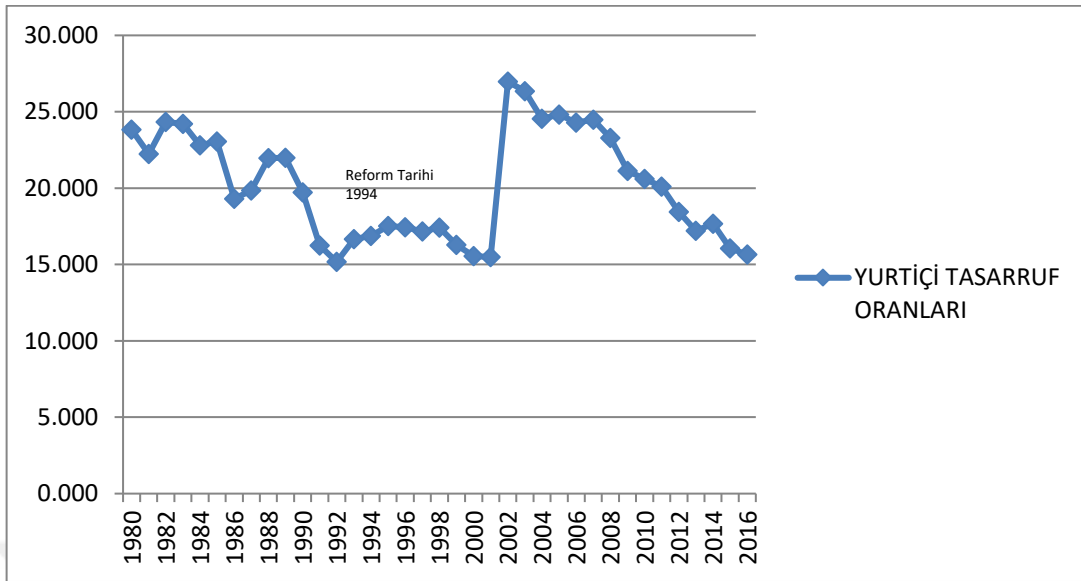
Arjantin'de Carlos Menem hükümeti 1990 yılında geniş kapsamlı reformlar yapmaya başlamıştır. Bu kapsamda bütçede büyük açıklara neden olan sosyal güvenlik sisteminin düzeltilmesi amacıyla 1993 yılında, sosyal güvenlik reform paketi hazırlanmış ve 1994 yılında uygulanmaya başlamıştır. Oluşturulan bu yeni sisteme "Bütünleşik Emeklilik Sistemi" adı verilmektedir. Sistem, devletin uyguladığı sosyal güvenlik sistemi ile BES'in birleşiminden oluşmaktadır (Uğur, 2004: 85).

Emeklilik sistemi Arjantin'de farklı kademelerden oluşan bir yapıya sahiptir. Üç farklı ayağı olan emeklilik sisteminin birinci ayağı, zorunlu yapıya sahip dağıtım esasına dayalı devlete ait sosyal güvenlik sistemidir. İkinci ayak yine zorunlu olan, devlet ve özel kesim tarafından yürütülen emeklilik programlarıdır. Son ayak olan üçüncü ayak ise gönüllü katılımlı esas alan tamamen özel kesim tarafından yönetilen sistemdir (Ercan ve Gökçe, 1999: 22).

Arjantin, Şili Modelini tamamen uygulamasa da modeli kendi ülkesinin özelliklerine göre uyarlayarak özgün bir emeklilik modeli oluşturmuştur (Salantur, 2015: 48). Şili’de uygulanan sistemde sadece çalışanlar prim ödüyor, işverenler herhangi bir prim ödemesi yapmıyordu, ancak Arjantin’de işçiler ve işverenler prim ödemesi yapmaktadır. Çalışanlar hangi sisteme dahil olduklarına bakılmaksızın aylık kazançlarının %11’i kadar prim ödemek zorundadırlar. İşverenler ise 1996 yılı sonuna kadar çalışanın maaşının %16’sı, daha sonra ise %12’si oranında prim ödemesi yapmak zorundadır. Serbest çalışanlar ise primlerin tamamını kendileri ödemesi gerekmektedir (Uğur, 2004: 120). Arjantin’de emekli olabilmek için en az 30 yıl çalışmış olmak ve erkeklerde 65, kadınlarda ise 60 yaşını tamamlamak zorunludur (Korkmaz, 2007: 77).

Sistemin uygulamaya başladığı tarihte çalışanlara eski sistemde kalmak veya yeni sisteme geçme konusuna tercih imkanı tanınmıştır. Arjantin’de emeklilik fonları Şili ‘deki emeklilik fonlarını yöneten AFP’lere benzerlikleri olan AFJP’ler (Argentina as Administrados de Fondo de Jubilaciones Pensiones) tarafından yönetilmektedir. Ancak AFJP’ler Şili’den farklı olarak büyük şirketler tarafından değil; bankalar, ticaret odaları, yardım toplulukları ve girişimci birlikleri gibi kuruluşlar tarafından da yönetile bilmektedir. AFJP’lerin tamamından devlet sorumludur. Söz konusu şirketlerin iflası karşısında devlet tüm şirketlerin tüm yükümlülüklerini karşılamaktadır. Yapılan düzenlemeler ile sistem üzerindeki her türlü kısıtlamalar kaldırılmıştır. Arjantin emeklilik sisteminin de Şili’de uygulanan sisteme göre daha fazla devlet güvencesi olduğu söylenebilir (Salantur, 2015: 49; Aydın, 2008: 92).

Yeni sistem Arjantin’de başarı sağlamıştır. Ülkede veya bölgede yaşanan ekonomik krizler sistemi etkilememiş ve yatırımlar sürekli artarak önemli faydalar sağlamıştır. Bunu Uyar (2011), “Geniş bir açıdan bakıldığında bu yeni sistem Arjantin ekonomisinde, yurtiçi tasarrufların ve sermaye birikiminin artmasına, sermaye piyasasının gelişmesine, emek piyasasının etkinliğinin artmasına ve istihdamın artmasına, ekonomik verimlilik ve mali istikrara, sigortacılık sektörünün büyümesine katkıda bulunmuş, diğer ülkeler için de bir model oluşturmuştur”. Şeklinde ifade etmiştir.

Grafik 3.5: Gayri safi yurtiçi tasarruflar (GSYH'nin yüzdesi)

Kaynak: <https://data.worldbank.org>

Dünya Bankası verileri ile hazırlanan Grafik 3.5’de Şili’nin 1960- 2016 tarihleri arasındaki gayri safi yurtiçi tasarruf oranları gösterilmektedir. 1994 yılında zorunlu özel emeklilik sistemini uygulamaya başlayan olumlu sonuçlar elde etmiştir. Dünya Bankası verilerine göre; 1980-1994 yılları arasında ki ortalama gayri safi yurtiçi tasarruf oranı % 20,6, 1994-2016 yılları arası ortalama tasarruf oranlar ise % 19,5 olarak tespit edilmiştir. Sistem değişikliği grafikte de görüldüğü üzere ilk yıllarda olumlu sonuçlar vermiştir. Ancak Arjantin’de yaşanan büyük siyasi ve ekonomik krizler ülkede derin travmalara yol açmıştır. Uzun yıllar yaşanan cari açık, sıcak para ve dış borç ile kapatılmaya çalışılmış ve ülke bir süre sonra borçlarını ödeyemez hale gelmiş ve bunun sonucu olarak da çok geniş kapsamlı kemer sıkma politikaları uygulamak zorunda kalmıştır. Tüm bu olumsuzluklar sonucunda ülkede yurtiçi tasarruf oranların da azalma meydana getirmiştir.

3.6. MEXİKA’DA YURTIÇİ TASARRUFLAR VE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ

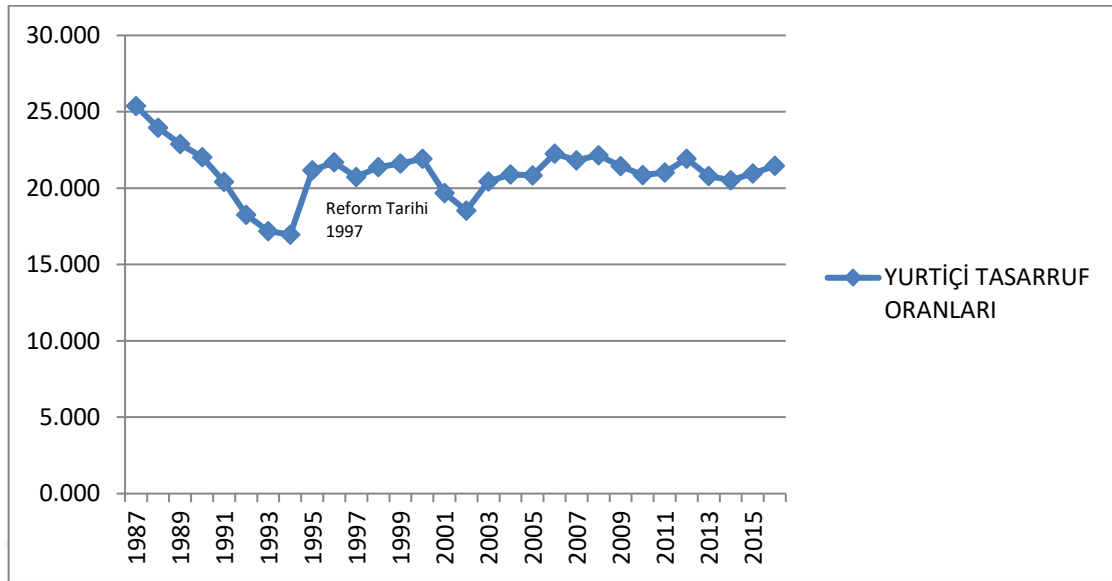
Meksika, yurtiçi tasarruflarını artırmak, yurtdışı sermayeyi teşvik etmek ve emeklilerin yaşadığı ekonomik sorulara çözüm olması amacıyla emeklilik sisteminde 1997 yılında reformlar yapmıştır. Söz konusu reformlar ile emeklilik sisteminde köklü değişikliklere gidilmiş, dağıtım esasına dayalı sistemden tamamıyla fona dayalı BES’e geçilmiştir. Uygulamaya konulan yeni sistemde devlet, işveren ve çalışanlar belirlenmiş oranlarda bireysel emeklilik hesaplarına prim ödemek zorundadırlar. Çalışanlardan 65

yaşını dolduran ve 25 yıl prim ödemesi yapan kişiler emekli olmaya hak kazanmaktadır. 25 yıllık prim ödeme zorunluluğunu tamamlamayan fakat 65 yaşını dolduran çalışanlar istemeleri halinde sistemde biriken paralarını toplu olarak alabilmektedirler. Sistem ayrıca belirli şartların tamamlanması halinde erken emekli olma şansı tanımaktadır (Korkmaz, 2007: 78).

Meksika’da yaklaşık 14,5 milyon işçi sosyal güvenlik hesaplarında toplanan emeklilik birikimlerini "AFORE" (Administradoras de Fondos de Ahorro para el Retiro) isminde kurulmuş özel emeklilik yatırım şirketlerine aktarmıştır (Altay,2013: 57). AFORE Çalışanların emeklilik hesaplarını ve bu hesaplarda bulunan fonları yönetmek maksadı ile kurulmuş firmalarıdır (Salantur, 2015:50). AFORE'un denetim ve yönetimi "Emeklilik Tasarruf Sistemleri Ulusal Komisyonu" (Comision Nacional de Sistemas de Ahorro para el Retiro-CONSAR) tarafından yapılmaktadır. Söz konusu komisyon fonların ülke dışı satışlarının takibi ve emeklilik fonlarının yasalara, ilgili mevzuatlara uygun olarak yönetilmesini sağlamak maksadıyla kurulmuştur (Ekin ve diğerleri, 1999: 77-78).

CONSAR, çalışanlardan toplanan primleri AFORE aktarmadan önce Meksika Merkez Bankası'na yatırarak banka bünyesinde açılan hesapta bloke etmektedir. Daha sonra çalışanların ücret bordroları ve kesilen primler karşılaştırılarak, emeklilik yatırım şirketleri bünyesindeki çalışanların adına açılan emeklilik hesaplarına aktarılmaktadır. BES alanında Meksika’da faaliyet gösteren bir diğer kurumu da INFONATIVE “Ulusal İşçi Meskenleri Fonu Enstitüsü” (*Institute del Fondo Nacional de la Vivienda de los Trabajadores*)’dür. Kurum bireysel emeklilik fonuna işverenler adına katkıda bulunmaktadır. Ayrıca çalışanlardan yeni ev kuranlara kredi kullandırmaktadır (Salantur, 2015:50).

Yasal olarak bireysel emeklilik hesaplarında toplanan birikimlerin en az %65’inin devletin garantisinde olan devlet tahvili tarzı sermaye piyasası araçlarına yatırılması zorunludur. Ülkede toplanan emeklilik fonlarının yaklaşık %90’ı hazine bonosu ve değerlendirilmektedir (Erol ve Yıldırım, 2003: 208).

Grafik 3.6: Gayri Safi Yurtiçi Tasarruflar (GSYH'nin Yüzdesi)

Kaynak: (<https://data.worldbank.org>)

Dünya Bankası verileri ile hazırlanan Grafik 3.6'da Meksika'nın 1960- 2016 tarihleri arasındaki gayri safi yurtiçi tasarruf oranları gösterilmektedir. 1997 yılında zorunlu özel emeklilik sistemini uygulamaya başlamıştır. Dünya Bankası verilerine göre; 1987-1997 yılları arasında ki ortalama gayri safi yurtiçi tasarruf oranı % 21, 1997-2016 yılları arası ortalama tasarruf oranlar ise % 22 olarak tespit edilmiştir.

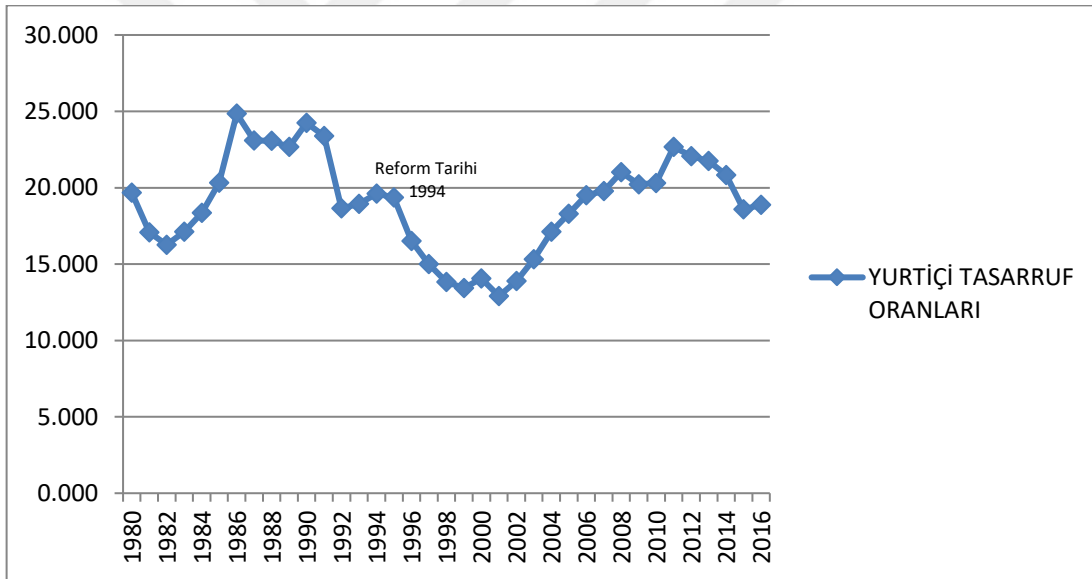
3.7. KOLOMBİYA'DA YURTIÇİ TASARRUFLAR VE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ

Kolombiya 1994 yılında sosyal güvenlik sisteminde kapsamlı bir reform yaparak Şili modeline benzer ancak içinde farklılıklar bulunan yeni bir sisteme geçmiştir. Bazı kamu personelleri; hakimler, polisler, askerler, öğretmenler, sosyal güvenlik kurumu çalışanları, üniversite çalışanları kongre üyeleri, ulusal telefon şirketi çalışanları ve devlet petrol şirketi çalışanları ve ulusal telefon şirketi çalışanları eski sistemde kalmaya ve dahil olmaya devam etmektedirler ancak bu meslek grupları dışındakilere eski sisteme katılımlar kapatılmıştır (Uyar, 2012: 77).

Kamu ve özel sigortaya ödenmesi gereken zorunlu katkı payı, aylık ücretin %10'u kadardır. Sigortanın ölüm, sakatlık gibi durumları kapsaması için zorunlu katkıya ek olarak %3.5 oranında prim ödenmesi gerekmektedir. Çalışanlar, toplam katkının %25'ini, işverenlerde %25'ini ödemektedir. Aylık kazancı ülkede uygulanan asgari ücretin 4 katından fazla olan çalışanlar %'1' oranında dayanışma fonu adında ilave katkı ödeyerek, düşük gelirli vatandaşların sigorta primlerine katkı yapmaktadır.

Söz konusu destekten sadece özel sektör çalışanları, sakatlığı bulunan işçiler ve asgari ücretin sadece yarısını alan çocuk bakıcıları yararlanmaktadır. Bu desteklemenin amacı tüm çalışanların primlerini ödeyerek emekli olma hakkı sağlamalarıdır (Simonovist, 2000: 520).

Emeklilik fonu yöneticileri özel emeklilik programını yönetmektedir. Katılımcılar özel emeklilik fonlarını yılda iki defa değiştirebilmektedir. Katılımcının emeklilik hesabındaki birikimleri ve elde edilen faiz geliri toplamı, hesaplanan ortalama ömür süresi boyunca asgari ücretin %110'una kadar emekli maaşını ödemeye yeterli olduğunda emekli olunabilmektedir. Emeklilik hesabında toplanan birikimlerin tahsilinde üç alternatif bulunmaktadır. Bunlar; hesaptan direk düzenli olarak para çekilmesi, bir sigorta şirketine paranın transferi veya ikisinin karışımı şeklinde olabilir (Uyar, 2012: 78).

Grafik 3.7: Gayri safi yurtiçi tasarruflar (GSYH'nin yüzdesi)

Kaynak: <https://data.worldbank.org>

Dünya Bankası verileri ile hazırlanan Grafik 3.7'de Kolombiya'nın 1960- 2016 tarihleri arasındaki gayri safi yurtiçi tasarruf oranları gösterilmektedir. 1994 yılında zorunlu özel emeklilik sistemini uygulamaya başlamıştır. Dünya Bankası verilerine göre; 1980-1994 yılları arasında ki ortalama gayri safi yurtiçi tasarruf oranı % 19,3, 1994-2016 yılları arası ortalama tasarruf oranları ise % 18 olarak tespit edilmiştir.

3.8. BÖLÜMÜN GENEL DEĞERLENDİRMESİ

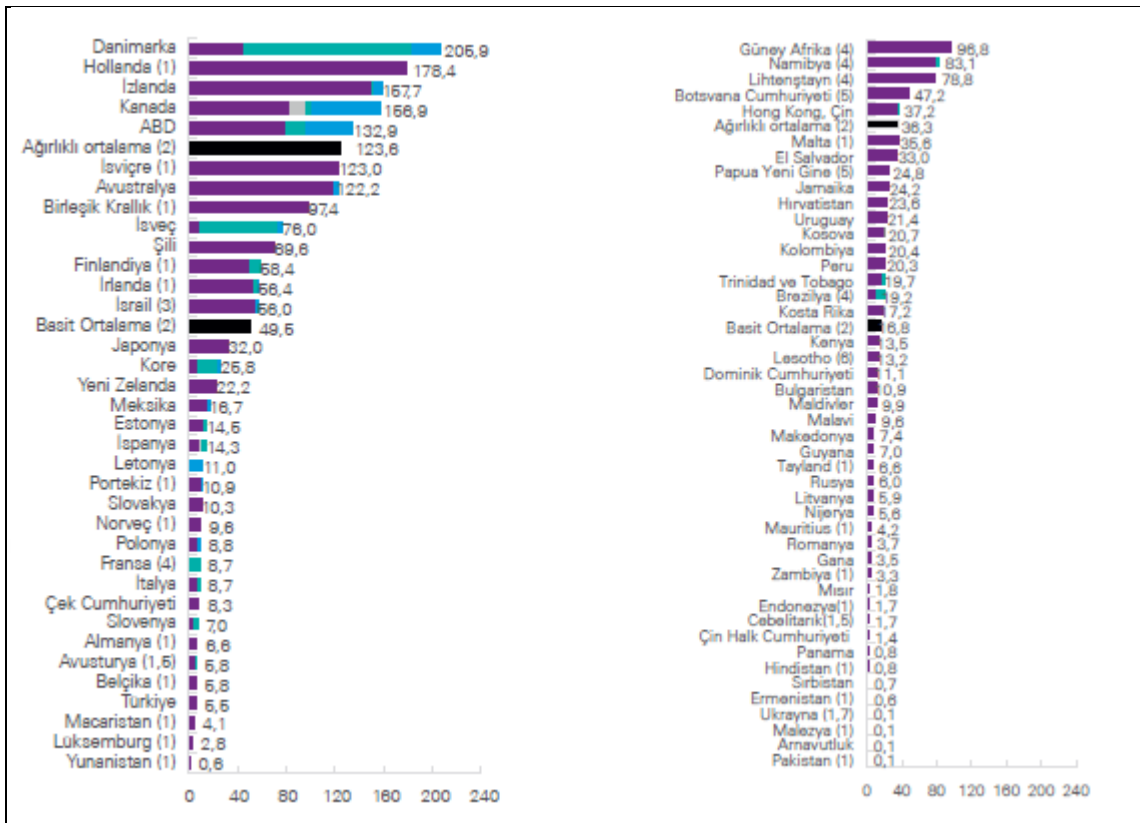
Söz konusu 7 gelişmekte olan ülkenin reform tarihleri, tasarruf oranları ve emeklilik sisteminin uygulama şekilleri karşılaştırmalı olarak Tablo 3.7’de gösterilecektir.

Tablo 3.7: Seçilmiş Gelişmekte Olan Ülkelerde Emeklilik Reformu Öncesi ve Sonrası Tasarruf Oranları

Ülkeler	Reform Tarihleri	Reform Tarihinden Önce Ort. Tasarruf Oranları (%)	Reform Tarihinden Sonra Ort. Tasarruf Oranları (%)	Açıklama
Türkiye	2003	19,1	23,9	Kamu sosyal güvenlik sistemi ile beraber gönüllü/kısmen zorunlu özel emeklilik sistemi.
Macaristan	1998	17,8	24,2	Kamu sosyal güvenlik sistemi ile beraber zorunlu özel emeklilik sistemi ve gönüllü BES.
Şili	1980	13,8	25,3	Kamu sosyal güvenlik sistemi ile beraber zorunlu özel emeklilik sistemi.
Polonya	1999	19,3	19,6	Kamu sosyal güvenlik sistemi ile beraber zorunlu özel emeklilik sistemi ve gönüllü BES.
Arjantin	1994	20,6	19,5	Kamu sosyal güvenlik sistemi ile beraber zorunlu özel emeklilik sistemi.
Meksika	1997	21	22	Kamu sosyal güvenlik sistemi ile beraber zorunlu özel emeklilik sistemi ve gönüllü BES.
Kolombiya	1994	19,3	18	Kamu sosyal güvenlik sistemi ile beraber zorunlu özel emeklilik sistemi.
ORTALAMA		18.7	21.8	

Kaynak: Özel ve Yalçın, 2013: 9 ; <https://data.worldbank.org> ve yazarın hesaplamaları

Tablo 3.7’de seçili ülkelerin yurtiçi tasarruf oranlarının ortalamaları alındığında gözle görülür bir artış olduğu tespit edilmiştir. Türkiye, Macaristan, Şili, Polonya ve Meksika’nın yurtiçi tasarruf oranları arttığı, Arjantin ve Kolombiya’nın tasarruf oranları azda olsa azaldığı görülmektedir. Söz konusu azalışlar ülkelerin ekonomik ve siyasi olarak yaşadığı krizlerin etkisi çok fazladır.

Şekil 3.1: OECD ve OECD Dışı Ülkelerin Emeklilik Fonlarının GSYH'ye Oranı (2015)
Kaynak: <https://assets.kpmg.com>

Şekil 3.1.'de OECD üyesi olan ve olmayan ülkelerin 2015 yılı itibarıyla emeklilik fonlarının GSYH'ya oranları gösterilmiştir. Türkiye 5,5, Macaristan 4,1, Şili 69,6, Polonya 8,6, Meksika 16,7, Kolombiya 20,4 olarak tespit edilmiştir. Türkiye seçili ülkeler arasında BES'e en son uygulamaya başlayan ülkedir. Buna rağmen devletin sağladığı sistemi özendirici teşvik politikaları sayesinde istikrarlı bir şekilde büyümeye devam etmektedir.

BÖLÜM 4: GELİŞMİŞ ÜLKELERDE YURTIÇİ TASARRUFLAR VE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİNİN

4.1. İNGİLTERE’DE YURTIÇİ TASARRUFLAR VE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ

İngiltere sosyal güvenlik alanında reformlar ve çeşitli düzenlemeler yaparak iktisadi alanda devletin rolünü küçültmeyi amaçlamıştır. Sosyal güvenlik sisteminin finansman ve maliyet yükünü azaltmak amacı ile kişilerin tercihlerine bağlı ve esnek bir yapıya sahip ikincil bir emeklilik sistemini uygulamaya koymuştur. Yeni sistemde özellikle özel emeklilik fonlarının ağırlığı diğer AB üyesi ülkelerin çoğuna göre daha fazladır. 1998 yılın da yapılan bu reform diğer AB üyesi ülkelere örnek teşkil etmiştir. (Korkmaz ve diğerleri, 2007: 84).

İngiltere’de uygulanan emeklilik sistemine bakıldığında, devletin yanında özel sektöründe emeklilik sisteminde aktif olarak var olduğu görülmektedir. İngiltere emeklilik sistemini üç ayak üzerine inşa etmiştir. İlk ayakta katılımı zorunlu olan BSP (Basic State Retirement Pension) yani devletin temel emeklilik planı bulunmaktadır. Bu plan tamamıyla devlet yönetiminde olup, çalışanlara düşük emeklilik kazancını garanti etmektedir. Söz konusu planda Emeklilik yaşı erkeklerde 65, kadınlarda 60 olarak belirlenmiştir (Ergenekon, 2000: 152; Korkmaz diğerleri, 2007: 84).

İngiltere’de uygulanan emeklilik sistemlerinin ikinci ayağı, belirli bir gelirin üzerinde kazancı olan çalışanların zorunlu olarak katılmak durumunda olduğu fakat kişilere farklı planlarda seçme özgürlüğü veren bir sistemdir. Bu planlar; ikinci kamu emeklilik, tarafsız emeklilik ve kişisel emeklilik planları olup ortalama 5.000 Sterlinin üzerinde geliri olan çalışanın bu planlardan birini seçmek veya seçtiği plandan başka bir plana geçmek gibi seçeneklere bulunmaktadır (Elbil, 2015: 93).

Tablo 4.1: İngiltere Kamu Emeklilik Sistemi

İngiltere Kamu Emeklilik Sistemi	
<u>Temel Devlet Planı-Zorunlu</u>	<u>İkincil Devlet Planı- İsteğe Bağlı</u>
*Finansman: Ulusal Sigorta Kurumu	*Bireysel Katkı
*Çalışan Katkılı	*Fonlama esaslı
*Dağıtım Esaslı	<u>Emeklilik Katkısı</u>
*Geri Ödemeler çalışma yılı ile orantılı	*Düşük gelirlili, yaşlı insanlara devlet katkısı

Kaynak: (Salantur, 2015: 54)

İngiltere’de uygulanan sistemin üçüncü ayağı ise gönüllü katılım esasına dayalı olan ve sistemin ikinci ayağı olan işveren emeklilik planlarına ek olarak sunulan

BES'dir. BES de oluşturulan planlar vakıflar, bankalar ve bazı kurumlar tarafından yönetilebilmektedir. Fakat diğer ülkelerde olduğu gibi İngiltere'de de genellikle sigorta şirketleri yönetmektedir (Heidarpour, 2014: 89).

İngiltere hükümetinin 1988 yılında yaptığı düzenlemeler neticesin de BES'e geçiş hızlanmıştır. Söz konusu düzenlemeler ile devletin sağladığı emeklilik sisteminden BES'e geçiş avantajlı hale getirilmiştir. Sistem katkı esaslı olarak çalışmaktadır. BES'i daha çok işveren emeklilik planına dahil olamayanlar ve serbest çalışanların ek emeklilik kazancı sağlamaları açısından önemlidir. 1999 yılına kadar bireysel emeklilik hesabı uygulaması bulunmayan İngiltere söz konusu tarihten sonra katılımcıların tasarrufları bireysel emeklilik hesaplarında takip etmeye başlamıştır (Daykin, 2003: 10).

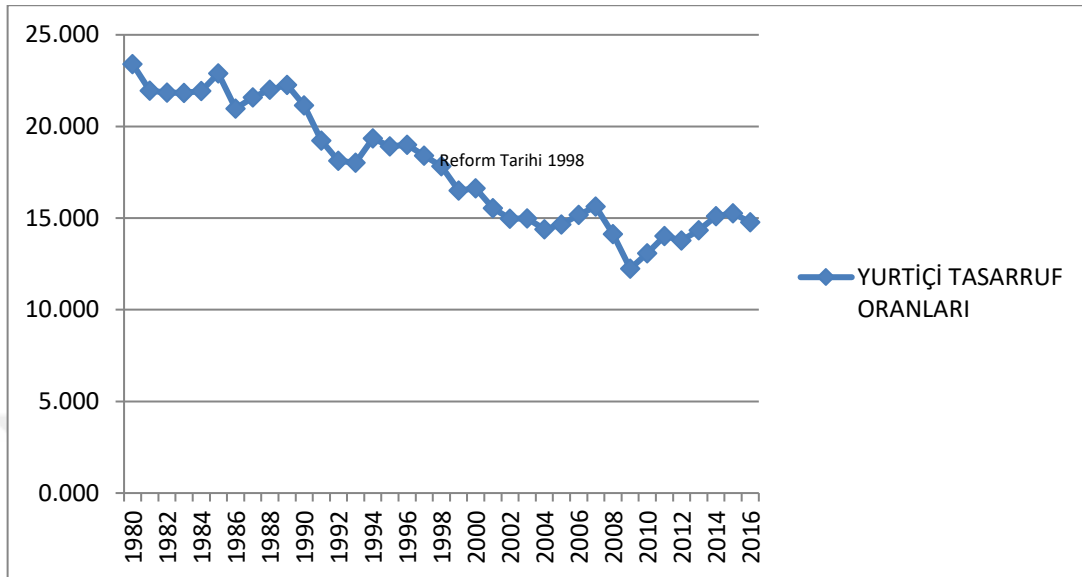

Şekil 4.1: İngiltere Özel Emeklilik Sistemi

Kaynak: <https://www.gov.uk>

Devletin ödediği emekli maaşı İngiltere'de çok düşük olması çalışanları özel emeklilik planlarına yöneltmiştir. Ayrıca devlet özel emeklilik sistemini teşvik etmek için çeşitli vergi avantajları sunmaktadır. Bu teşvikler hem bireysel emeklilik sistemi için hem de mesleki emeklilik sistemi için uygulanmaktadır. İşveren emeklilik sisteminde gelire dayalı olup, işveren tarafın çalışanlara sunduğu plan çerçevesinde gerçekleşmektedir. 1978 ile 2002 yılları arasında İngiltere'de uygulanan State Earnings Related Pension Scheme (SERPS) sisteminden çıkmak isteyen çalışanlar bir mesleki emeklilik planına dahil olması yeterli olabilmektedir. SERPS'ten ayrılarak mesleki emeklilik planına dahil olan bir çalışan, yıllık kazancının 1,6'sı kadar emeklilik fonunda değerlendirmek üzere vergi avantajı kazanmaktadır. Mesleki emeklilik planlarının dahil olduğu fonların getirilerinden de vergi alınmamaktadır. SERPS'den

ayrılan çalışanların tekrar geri dönmek istemesi halinde devlete emeklilik primi adı altında bir prim ödeyerek dönebilmektedir (Öztürk, 2010: 35)

Grafik 4.1: Gayri safi yurtiçi tasarruflar (GSYH'nin yüzdesi)

Kaynak: <https://data.worldbank.org>

Dünya Bankası verileri ile hazırlanan Grafik 4.1'de İngiltere'nin 1965- 2016 tarihleri arasındaki tasarruf oranları gösterilmektedir. İngiltere 1998 yılında sosyal güvenlik sisteminde reform yaparak içerisinde zorunlu özel emeklilik sisteminin de bulunduğu üç ayaklı bir yapıyı uygulamaya başlamıştır. Dünya Bankası verilerine göre; 1980-1998 yılları arasında ki ortalama tasarruf oranı % 19,1, 1998-2016 yılları arası ortalama tasarruf oranlar ise % 14,7 olarak tespit edilmiştir.

İngiltere'de yapılan reformlar üzerine yapılan çalışmalarda, BES uygulamalarının İngiltere'de yurtiçi tasarruflar üzerinde önemli ölçüde etkilemediğini ifade etmişlerdir. Özellikle, İngiltere'de uygulanan gelire göre vergi teşviklerinin bireysel tasarrufları düşürdüğünü ileri sürmüştür. Kısaca, söz konusu çalışmalar özel emeklilik reformunun İngiltere'de yurtiçi tasarruflar üzerinde etkili olmadığını ortaya koymaktadır (Özel ve Yalçın, 2013: 6).

4.2. HOLLANDA'DA YURTIÇİ TASARRUFLAR VE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ

Hollanda, emeklilik sisteminin temelini 1957 tarihinde oluşturmuştur. 1996 tarihinde ise geniş kapsamlı reformlar yaparak üç sütundan oluşan yeni bir emeklilik sistemini uygulamaya koymuştur (Salantur, 2015: 61). Birinci sütun, Hollanda'da yaşayan her bireyin yasal olarak katılımı zorunlu olan ve PAYG sistemine dayalı olarak

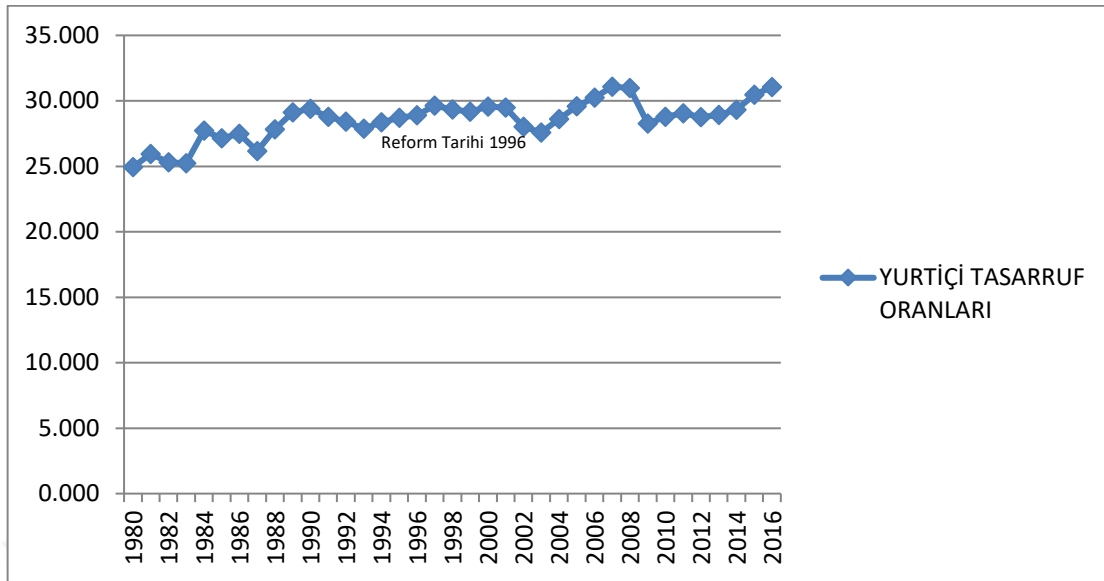
çalışan kamu emeklilik sistemidir. (Korkmaz diğerleri, 2007:86). İkinci sütun mesleki emeklilik planlarıdır. İşveren tarafından çalışana bir işveren emeklilik planı sunulması halinde sisteme katılım zorunludur olmaktadır. Bu nedenle Hollanda'da çalışanların %90'a yakını mesleki emeklilik planına dahildir. Üçüncü sütun ise gönüllük esasına dayalı olan BES'dir. Emeklilik dönemlerinde ek gelir kazanmak amacı ile uygulanan sistemde çeşitli vergi avantajları da söz konusudur (Uyar,2012: 82).

Hollanda'da 15 ila 65 yaş arasındaki tüm bireyler sistemin ilk ayağına bağlı olarak sigortalıdır. İlk sütunun oluşturulmasında amaç devletin 65 yaş ve üzeri ile ölümden sonra geride kalan bağımlı insanlara gelir sağlamasıdır. Söz konusu yaşlılık işlemleri iki kanun ile düzenlenmiştir. Bunlar “Genel Yaşlılık Yasası Yasası” (AOW). Bu kanun Hollanda'da yaşayan 65 yaş ve üzeri tüm bireylere net asgari ücretin yüzde 70'i evli olan çiftlerde ise her bir eşe yüzde 50'si garanti sabit oranlı bir emeklilik maaşı sağlamaktadır. Diğer yasa “Bağımlı Kalanlar Yasası ” (ANW) ise eşlerden birinin veya ebeveynlerin ölümü sonucu geride kalan bağımlı bireylere ödenecek kazancı düzenlemektedir. AOW yaşlılık aylığı, her bir sigorta yılı için% 2 oranında biriktirmektedir. Eğer bir kişi Hollanda'da herhangi bir zamanında uzun süre kalmadı ise bir başkası gönüllü sigortaya katkıda bulunmadıkça, bu dönemde bir AOW yaşlılık aylığı tahakkuk ettirilmez (www.iopsweb.org).

Sitemin ikinci ayağı ilkinin tamamlamak için kullanılmaktadır. Bu ayak yani mesleki emeklilik planları, toplu emeklilik planlarından oluşmaktadır. Katkı payları emeklilik fonu veya sigorta şirketleri tarafından yönetilmektedir. Hollanda kanunları, şirketler ve emeklilik fonlarını kesin olarak ayırmıştır. Emeklilik fonlarının yasal ve finansal bağımsızlığı vardır. Katılımcıların paralarının çoğu Hollanda emeklilik fonları tarafından yönetilmektedir. Meslek planları memurlar da dahil olmak üzere özel ve kamu sektörü çalışanlarını kapsar. Hollanda'da üç farklı türde mesleki emeklilik planları bulunmaktadır; Endüstri emeklilik fonları (bütün sektör için, örneğin, kamu hizmeti, inşaat endüstrisi, otel ve yemek sektörü veya perakende sektörü), Kurumsal emeklilik fonları (tek bir şirket), belirli iş kolları (Tıp uzmanları , diş hekimleri) gibi bağımsız profesyoneller için emeklilik fonlarıdır. Kurumsal ve endüstri emeklilik fonları için emeklilik planının özellikleri işverenler ve çalışanlar tarafından belirlenmektedir. Çalışanların% 90'dan fazlası bir emeklilik fonuna bağlıdır. 2008 yılı sonunda Hollanda'da yaklaşık 600 emeklilik fonu bulunmaktadır. Ayrıca, işverenler

sigortacılarla 800.000'den fazla çalışanı için 22.000 emeklilik sözleşmesi imzalamıştır. Tüm çalışanların dörtte üçü endüstri fonuna bağlıdır. Diğer çalışanlar bir kurumsal emeklilik fonu veya bir sigorta şirketi içindedir. Emeklilik fonlarının büyüklüğü, üyelerin yanı sıra tahakkuk eden sermayeye göre önemli ölçüde değişmektedir. Hollanda'daki en büyük fon, 1 milyondan fazla aktif üyeye ve 150 milyar avroyu aşan yatırım sermayesine sahiptir. Ancak 100'den az üyeli ve sadece bir kaç milyon Euro'luk bir yatırım sermayesi bulunan fonlar da vardır (<http://telegraafpensioenfonds.nl>).

Hollanda emeklilik sistemi ayrıca emeklilik sigortası ya da bağış sigortası (toplu ödeme) yoluyla bireysel emeklilik karşılıkları içermekte olup, belli sınırlara kadar vergi indirimleri ile teşvik etmektedir. Hollanda emeklilik sisteminin bu üçüncü direği nispeten küçüktür. Çalışanlar, emekli aylığı tahakkuklarındaki boşluklar nedeniyle emeklilik açığını telafi etmek için emeklilik maaşını takviye edebilirler. Birçok çalışanın emeklilik programına katılımı, iş sözleşmesinin de otomatik olarak bağlanır. Serbest çalışan kişiler bir işverene bağlı değildirler ve ek bir emeklilik programına katılamazlar. 1998 yılında yapılan düzenleme ile “ Kısmi Emeklilikte Özel Tasarruf Fonu” yasası çıkarılmıştır. Söz konusu sistem de vergi avantajları öngörülmüş ve bağımsız çalışanlar, şirketin kârının belirli bir yüzdesini yıllık olarak özel vergi ödeneğine de ekleyerek vergi ödemelerini ertelenmektedir. Bireysel emeklilik sigortası bağlı bulunulan sigorta yolu ile veya başka sigorta şirketleri eliyle yapılabilir. Çok sayıda özel firma BES hizmeti vermektedir. Katılımcılar fon tercihleri konusunda seçme hakkına sahiplerdir. Devlet emeklilik geliri konusunda garanti vermektedir. Bireysel emeklilik istemde emeklilik yaşı 65'dir. Sistemden 55 yaşında erken emekli olunabilmektedir. Fakat erken emeklilik halinde geçmişte sağlanan vergi avantajlarını kaybetme ve geri ödeme zorunluluğu vardır. Bireysel emeklilik hizmeti veren sigorta şirketleri için sigorta biçimini aşağıdaki ana başlıklar altında irdelemek mümkündür (www.iopsweb.org; Korkmaz diğerleri, 2007:86)

Grafik 4.2: Gayri Safi Yurtiçi Tasarruflar (GSYH'nin Yüzdesi)

Kaynak: <https://data.worldbank.org>

Dünya Bankası verileri ile hazırlanan Grafik 4.2'de Hollanda'nın 1970- 2016 tarihleri arasındaki tasarruf oranları gösterilmektedir. Hollanda 1996 sosyal güvenlik sisteminde reform yaparak içerisinde zorunlu özel emeklilik sisteminin de bulunduğu üç ayaklı bir yapıyı uygulamaya başlamıştır. Dünya Bankası verilerine göre; 1980-1998 yılları arasında ki ortalama tasarruf oranı % 27,5, 1998-2016 yılları arası ortalama tasarruf oranlar ise % 29,4 olarak tespit edilmiştir.

4.3. ABD'DE YURTIÇİ TASARRUFLAR VE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ

ABD'de bireysel emeklilik fonlarının aşağı yukarı 150 yıllık bir tarihi vardır. 1875 yılında American Express Company tarafından kurulan fon bireysel emeklilik alanında kurulan fonların ilk örneği sayılmaktadır. ABD'de uygulanan sosyal güvenlik sisteminin temeli 1929 ekonomik buhranın getirdiği felaketin etkisiyle 1935 tarihinde Kongrede onaylanan (Survivors, Old Age and Disability Insurance – OASDI) Dul, Yaşlılık, Yetim ve Maluliyet Sigortasıdır (Al, 2002: 37).

ABD'de 1974 yılında Demokrat ve Cumhuriyetçi Parti'nin birlikte hareket etmesi sonucu Çalışanların Emeklilik Gelirini Garanti Kanunu (Employee Retirement Income Security Act – ERISA) kongrede onaylanmıştır. Söz konusu kanun, toplu veya kişisel olarak düzenlenen bütün uzun süreli tasarruf planlarını içine alacak şekilde düzenlenmiştir. Düzenlenen emeklilik planlarının bu yasanın belirlediği şartlara uygun olması gerekmektedir. Uygulanan emeklilik planları ERISA'ya uygun olarak işlediğini

göstermek amacıyla belirli aralıklarla raporlar ve kamuyu aydınlatma belgeleri hazırlamaktadır” (Erol ve Yıldırım,2004: 171; Ergenekon, 2000: 118).

ABD’de uygulanan BES (Individual Retirement Account – IRA) tamamen gönü katılım esasına dayalı olarak çalışmakta ve işverenler tarafından çalıştırılmaktadır. İşverenler, BES’in organizasyonun da en etki taraftır (Heidarpour,2014: 83).

ABD’de IRA olarak adlandırılan BES’in temelinde bazı vergi avantajları ile bireylere uzun süreli tasarruf imkanı tanınması yer almaktadır. IRA’lar zamanla çeşitlenmiştir; geleneksel IRA, Eğitim için IRA, Roth IRA gibi isimler almıştır. Geleneksel IRA’de birey, yıllık olarak üst sınırı belirlenen tutarı hesabına yatırmakta, söz konusu hesapta biriken tasarruflar kişi belirli bir yaşa geldiğinde vergiye tabi olmadan toplu ödeme veya emekli maaşı şeklinde ödenmektedir. Fakat katılımcı isterse ödediği katkı paylarını ödemenin yapıldığı yılda belirlenen üst sınır dahilinde de vergi matrahtan indirebilirken çekilen paranın vergiden muaf olduğu hesaplarda ödenen katkı payları vergi matrahından düşülememektedir. Ayrıca katkı paylarından elde edilen kazançlar (temettüleri, faiz ve sermaye kazançları da dahil olmak üzere), olağan gelir vergisine tabidir (Korkmaz ve diğerleri, 2007: 91).

Geleneksel IRA’da katılımcıların 5000 dolara kadar ödediği katkı payları vergi matrahından indirilebilmektedir. Katılımcının eşi de 5000 dolarlık vergi avantajından faydalanabilir. Yıllık kazancı belirli bir miktarı üzerinde olanlar bu avantajdan yararlanamazlar. Söz konusu vergi avantajı katkı payının ödendiği yıl geçerli olmaktadır. Katılımcının vergi avantajından faydalanması tamamen vergiden kurtulduğu anlamına gelmez tasarrufların çekildiğinde toplanan paranın kendisi ve elde edilen kazanç vergiye tabidir. Fakat katılımcının IRA hesabı ödediği katkı paylarını gelir vergisinden indirmez ise toplanan katkı payları ve kazançları emeklilik döneminde vergiye tabi olmamaktadır (Hoffman, Smith, Willis, 2002: 19-21 ; Korkmaz ve diğerleri, 2007: 92).

Roth IRA’ya yatırılan katkı payları vergiden düşürülmemektedir. Bununla birlikte, uygun dağıtımlar vergiden muaftır. ilk bakışta Geleneksel IRA’ya göre kötü bir sistem gibi görünmektedir. Bununla birlikte, bir Roth IRA’nın gerçek faydası, fonları geri çektiğinizde görülmektedir. Roth IRA’dan para çekme işlemleri, yatırım büyümesi dahil olmak üzere vergiden muaftır. Bu çok büyük bir vergi avantajı sağlamaktadır

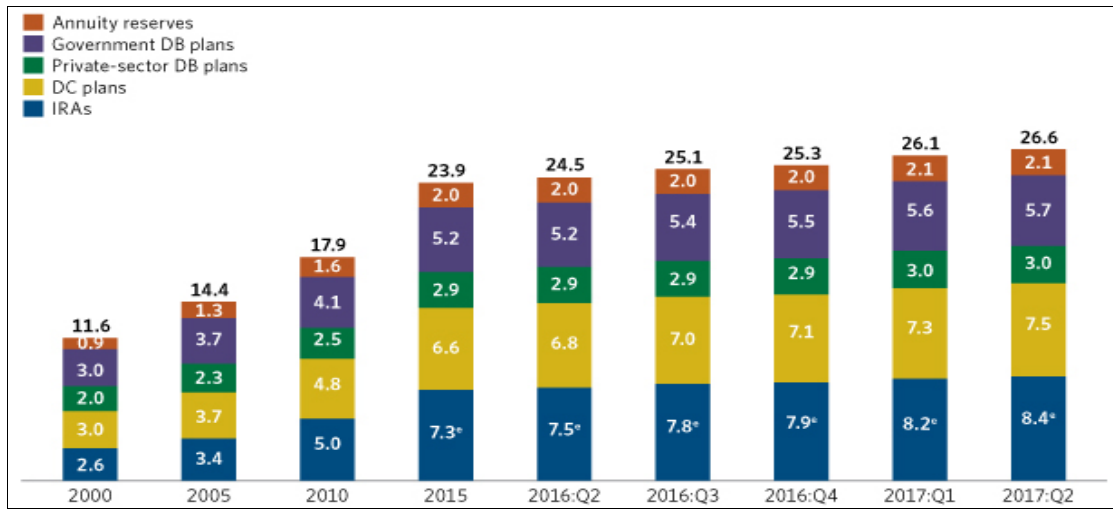
hesaptaki katkı payları büyüdükçe, sermaye kazançlarıyla ilgili herhangi bir vergi ödememektedir ve ayrıca emekli olunması halinde çekilen birikimlerden herhangi bir gelir vergisi ödemesi yapılmamaktadır (www.investopedia.com).

Tablo 4.2: IRA'ların Karşılaştırması

	Geleneksel IRA	Roth IRA
Katılım Yaşı ve Emeklilik Yaşı	Katkının yapıldığı yılda 70,5 yaşın altında olmalısınız. Emeklilik Yaşı 59,5	Yaş sınırı yok, Emeklilik Yaşı 59,5
Gelir Durumu	Gelir sınırlaması yoktur	Gelir sınırlaması vardır
Maksimum Yıllık Katkı	Bireysel: \$ 5,500 Evlilikte: 11.000 \$ (her biri 5.500 \$ 'a kadar)	Bireysel: \$ 5,500 Evlilikte dosyalama: 11.000 \$ (her biri 5.500 \$ 'a kadar)
Katkı toplamı	Katkının yapıldığı yılda 50 yaş ve üzerindeyseniz, uygun IRA sahipleri \$ 1,000 tutarında ek bir katkı da yapabilir (6.500 \$)	Katkının yapıldığı yılda 50 yaş ve üzerindeyseniz, uygun IRA sahipleri \$ 1,000 tutarında ek bir katkı da yapabilir (6.500 \$)
Vergi Etkileri: Katkılar	Katkılar vergiden düşülebilir	Katkılar vergiden düşülemez
Vergi Uygulamaları:	Kazançlar geri çekilene kadar vergi ertelenir	59,5 yaşından sonra geri çekilen kazançlar vergiye tabi değildir
Erken Çıkılması halinde	%10 vergi erken çıkım vergisi ödenir	%10 vergi erken çıkım vergisi ödenir

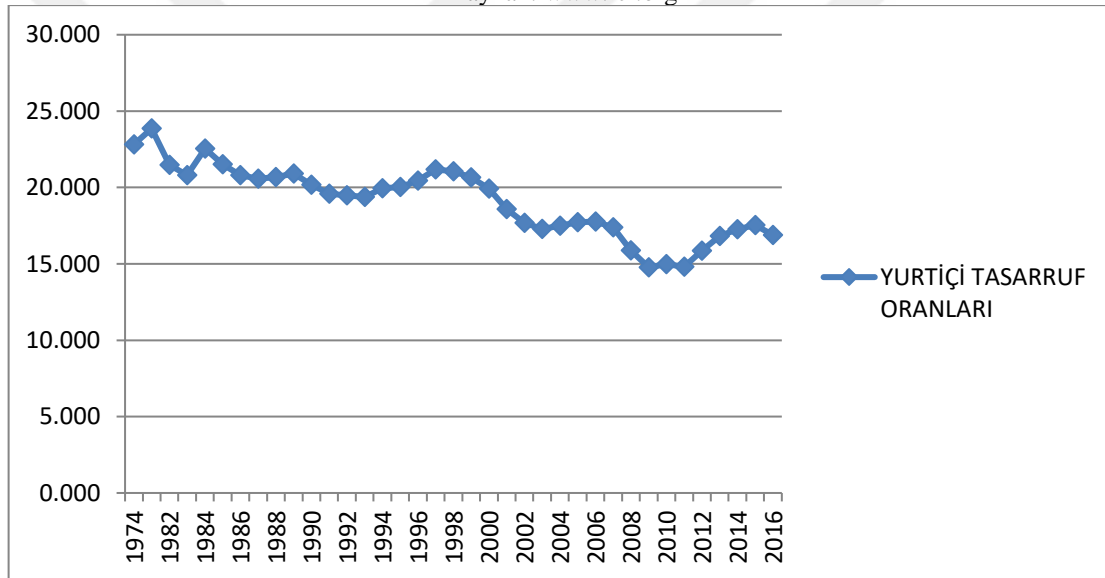
Kaynak: www.us.hsbc.com

ABD'deki emeklilik sistemin de toplanan paralar 2000 yılı sonu itibariyle 11.6 trilyon \$ olup, bunun %22'sini yani 2.6 trilyon doları Bireysel Emeklilik Hesapları (IRA : Individual Retirement Account) oluşturmuştur. 30 Haziran 2017 itibarıyla toplam ABD emeklilik varlıkları 26,6 trilyon ABD dolardır. ABD'deki tüm hanehalkı finansal varlıklarının yüzde 34'ünü emeklilik varlıkları oluşturmaktadır. 2017 yılının Haziran ayı sonunda bireysel emeklilik hesaplarındaki varlıklar 8.4 trilyon dolara ulaşmıştır (www.ici.org).

Grafik 4.3: ABD Emeklilik Varlıklarının Yıllara Göre Gelişimi

Kaynak: www.ici.org

Grafik 4.4: Gayri Safi Yurtiçi Tasarruflar (GSYH'nın Yüzdesi)

Kaynak: <https://data.worldbank.org>

Dünya Bankası verileri ile hazırlanan Grafik 4.4'de ABD'nin 1960-2016 tarihleri arasındaki tasarruf oranları gösterilmektedir. 1974 yılında sosyal güvenlik sisteminde reform yaparak içinde gönüllü BES'in de bulunduğu yapıyı uygulamaya başlamıştır. Dünya Bankası verilerine göre; 1960-1974 yılları arasında ki ortalama tasarruf oranı % 23,5, 1974-2016 yılları arası ortalama tasarruf oranlar ise % 19,5 olarak tespit edilmiştir.

ABD gibi Dünya'nın en güçlü ekonomisine sahip bir ülkenin yurtiçi tasarruf oranları düşüktür. Bu düşüklüğün sebepleri olarak da Amerikan kültürünün bir parçası olan yüksek tüketim düzeyidir. Ayrıca ABD'de çalışanların mevcut işlerini kaybetme korkusu yaşamamaları ve işgücü piyasasının esnek bir yapıya sahip olması ve bireylerin

daha iyi bir iş bulma imkânlarının varlığı ile yüksek gelir seviyesi ve satın alma gücü olarak belirtilebilir (Sancak ve Demirci, 2012: 165). Tüm bu faktörlerin yanında ABD'nin sahip olduğu en büyük güç dolardır. Tüm dünyada konvertibl olan ABD doları çok güçlü bir para birimidir. Bu nedenle ABD yatırımların finansmanı için ulusal tasarruflara çok fazla ihtiyaç duymamaktadır.

4.4. ALMANYA'DA YURTIÇİ TASARRUFLAR VE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ

Almanya'da Bismarck zamanında uygulanan ve kendi adıyla anılan "Bismarck modeli" günümüzdeki sosyal güvenlik anlayışının ilk örneğini teşkil etmektedir. Sosyal güvenlik ve emeklilik sistemi anlamında Almanya'da 1974, 1997 ve 2001 yıllarında çeşitli reformlar yapılmıştır. Almanya'da yapılan reformlar neticesinde emeklilik sistemi üç basamaklı hale getirilmiştir. İlk basamak klasik kamu emeklilik sistemi olarak bilinen ve dağıtım esaslı çalışan emeklilik sistemidir. Almanya'da ilk basak emeklilik sistemi olan kamu emeklilik sistemine çalışanların yaklaşık %90'nını kapsamaktadır. 65 emeklilik yaşı olarak belirlenmiştir. Sisteme yapılması gereken katkılar çalışan ve işveren tarafından eşit miktarda yapılmaktadır. 2016 yılındaki zorunlu Alman emeklilik katkı payı brüt gelirin yaklaşık yüzde 18,7'sini oluşturuyordu. Bununla birlikte, doğu ve batı Almanya arasında bir fark vardır, bunun nedeni ortalama gelir farklılıklarıdır. Batı Almanya'da mevcut katkı değerlendirme tavan ayda 6.200 EUR yıllık 74.400 EUR, doğu Almanya ayda 5.400 EUR yıllık 64.800 EUR'dur (Altaş,2010: 21; Salantur,2015:58- 57).

Tablo 4.3: Almanya'da Özel Emeklilik Sistemi

Özel Mesleki Emeklilik		
<u>Doğrudan Emeklilik</u> *Bilanço-içi sistem *PSV garantisi	<u>Çalışan Em. Sigortası</u> *Emeklilik Sandıkları *Bafin denetim	<u>Doğrudan Sigorta</u> *Hayat Sigorta Sözleşmesi *Bafin denetim
<u>Fayda Fonları</u>		<u>Emeklilik Fonları</u> *Bafin denetim

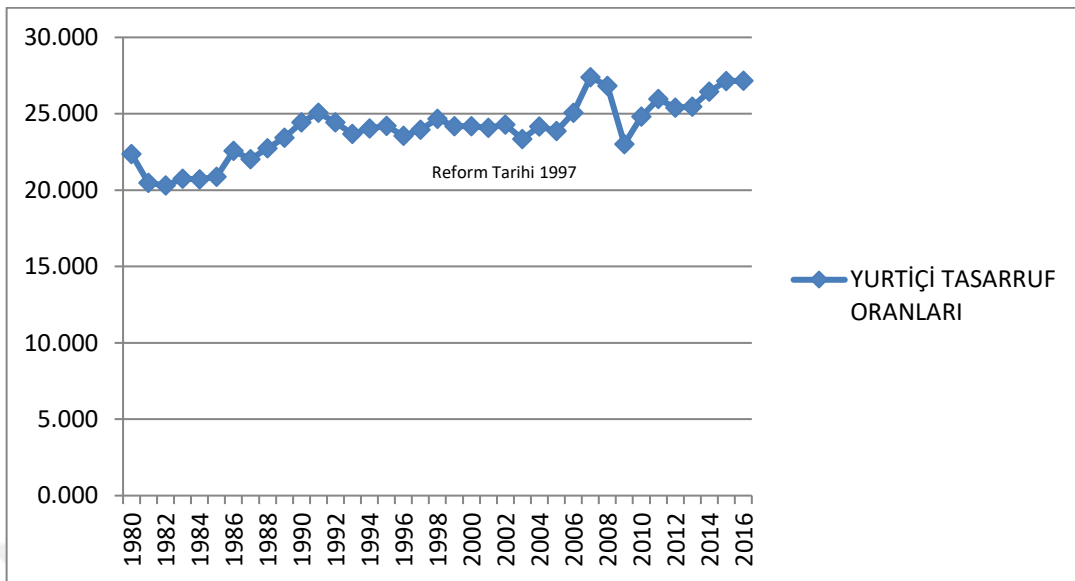
Kaynak: (Altaş,2010: 22)

Almanya'da *Betriebliche* olarak bilinen mesleki emeklilik *Altersvorsorge* (BAV), Alman emeklilik sisteminin ikinci basamağını oluşturmaktadır. Söz konusu basamakta, işverenlerin Alman emeklilik sistemini katkı payları ile güçlendirmelerine izin veren özel Alman emeklilik planlarıdır. Bu planlar işverenlere veya çalışanlara zorunlu değildir, ancak devlet sübvansiyonları ve vergi indirimleri onları çalışan nüfusta daha popüler hale getirmektedir. Almanya'da çalışan

nüfusun yüzde 60'ı mesleki emeklilik planlarına katılmış ve önümüzdeki on yıllarda bu rakamın artması beklenmektedir (www.expat.com).

Alman mesleki emeklilik piyasasında, işverenler farklı fonlama yöntemi arasından seçim yapabilirler. Bu yöntem ve araçları şöyledir: Doğrudan emeklilik söz; işveren emeklilik yaşına geldiğinde çalışana belirli bir miktarı ödemeyi kabul taahhüt eder. Vergi avantajları bulunmakta olup katkılar, çalışanın vergiye tabi geliri sayılmaz. Ancak ödeme alınırken ertelenmiş maaş olarak vergilendirilir. Son yıllarda, büyük Alman şirketleri, emeklilik yükümlülüklerini bilanço dışında fonlamak için sözleşmeli güven anlaşmaları (BTA) kurdular. BTA'lar yasal olarak sponsorluk taahhüdünden ayrıdır. Aktarımı tahsisinde kısıtlamalar olmadıkları için popülerite kazanmaktadırlar. Dış Emeklilik Sağlayıcıları; işveren, çalışan adına bir hayat sigortası poliçesi çıkarır ve sözleşmeye katkı payı verir. Çalışanın, sigorta şirketi aleyhine olan sözleşme uyarınca tahakkuk eden yardımlardan doğrudan bir hakkı vardır. Sigorta şirketleri, Federal Finansal Denetleme Kurumu (Bafin) tarafından denetime tabidir (www.pensionfundsonline.co).

Alman emeklilik sisteminin üçüncü basamağı, çeşitli bireysel emeklilik yatırım planlarını içeren bireysel emeklilik sektöründen oluşmaktadır. Almanya'da kişiler emeklilik maaşlarını bireysel emekliliğe yatırım yaparak iyileştirebilmektedir. Temel özel Alman emeklilik planları, bunlarla sınırlı olmamak üzere, Riester ve Rürup planlarını içerir. Bunların belirli vergi ve devlet yardımı faydaları vardır; bunlar, hangi Alman özel emekli maaşına yatırım yaptığınıza bağlı olarak değişir. Riester Emeklilik Planı; katılımcı yıllık gelirin en az yüzde 4'ünü plana ödenmesi gerekmektedir. Ayrıca devlet tarafından yılda 2.100 Euro'ya kadar sübvans edilen düşük gelirli kişiler için uygun bir yaşam ödenek planıdır. Değişik koşullara uyacak beş yatırım değişkeni seçeneği vardır, ayrıca emeklilik maaşları yüzde 100 vergiye tabi tutulabilir. Rürup Emeklilik Planı; serbest meslek ve serbest çalışanlar için daha uygun, daha esnek bir plandır. Üç yatırım çeşidi (klasik, birim bağlantılı ve anlık emeklilik) ile birlikte gelir ve katkı periyodunda katkı payları vergiden düşülebilir. Bununla birlikte, emekli olduğunda, emekli maaşının belirli bir yüzdesi vergiden muaftır. 2016'da bu oran% 74, ancak 2040 yılına kadar% 2'lik adımlarla yükselmesi planlanmaktadır. Vergilendirilebilir yüzde, kişinin emekli olduğu ilk yılda tanımlanmaktadır (www.expat.com).

Grafik 4.5: Gayri Safi Yurtiçi Tasarruflar (GSYH'nin Yüzdesi)

Kaynak: (<https://data.worldbank.org>)

Dünya Bankası verileri ile hazırlanan Grafik 4.5'de Almanya'nın 1980- 2016 tarihleri arasındaki tasarruf oranları gösterilmektedir. 1997 yılında sosyal güvenlik sisteminde reform yaparak içerisinde gönüllü özel emeklilik sisteminin de bulunduğu üç ayaklı bir yapıyı uygulamaya başlamıştır. Dünya Bankası verilerine göre; 1980-1997 yılları arasında ki ortalama tasarruf oranı % 22,8, 1997-2016 yılları arası ortalama tasarruf oranlar ise % 25,1 olarak tespit edilmiştir.

4.5. FRANSA'DA YURTIÇİ TASARRUFLAR VE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ

Fransa'da emeklilik sisteminin karmaşık ve parçalı olması nedeniyle 1980'lerden itibaren değişim baskısı altındadır. Bu kapsamda dört büyük reform girişiminden bulunulmuştur. 1995 yılında yapılan Juppé Plan ve 1997 yılında yapılan Thomas Laws planları çalışanlardan ve işçi sendikalarından aldığı tepkiler sonucu başarısız olmuştur. Fakat 1993 yılında yapılan Balladur ve 2003 yılında yapılan Raffarin reformları son derece başarılı sonuçlar elde etmiştir (Guardiancich, 2010).

Fransa'da emeklilik sistemi üç basamaktan oluşmaktadır. Bunlar; devletin kontrolü ve yönetiminde bulunan kamuya ait emeklilik sistemi, zorunluluk esasına dayalı mesleki emeklilik sistemi ve zorunlu olmayan mesleki ve BES'dir. Sistemin ilk basamağı olan kamu emeklilik sistemi çalışanın geliriyle orantılı ve dağıtım esasına göre çalışmaktadır. Emeklilik hakkını kazanan bireylerin maaşları çalıştığı dönemde en yüksek aldığı yirmi dört maaşlarının aritmetik ortalaması alınarak belirlenir. Sisteme

çalışan ve işverenin prim ödemesi zorunludur, ancak söz konusu katkılarda alt ve üst sınır uygulanmaktadır. Söz konusu sistemde on altı farklı meslek grubu (kamu personeli, demiryolu, tarım, maden çalışanları vb.) için farklı planlar uygulanmaktadır. Fon portföyü devletin anlaştığı farklı şirketlerce yapılmaktadır. Önümüzdeki yıllarda fonun kamu emeklilik sistemine ciddi kaynak oluşturacağı öngörülmektedir (Altaş, 2010:23,24).

Fransa'da çalışanlar, zorunlu olarak mesleki emeklilik sistemine dahil olmaları gerekmektedir. Çalışanın kariyerine göre dahil olunabilecek iki farklı mesleki emeklilik türü vardır bunlar; yöneticilerin katılacağı AGIRC (Association Générale des Institutions des Retraites des Cadres) ve yönetici olmayan tüm diğer çalışanların dahil olacağı ARRCO (Association des Régimes de Retraites Complémentaires)'dir (www.expatica.com).

Tablo 4.4: Fransa’da Mesleki Emeklilik Sistemi

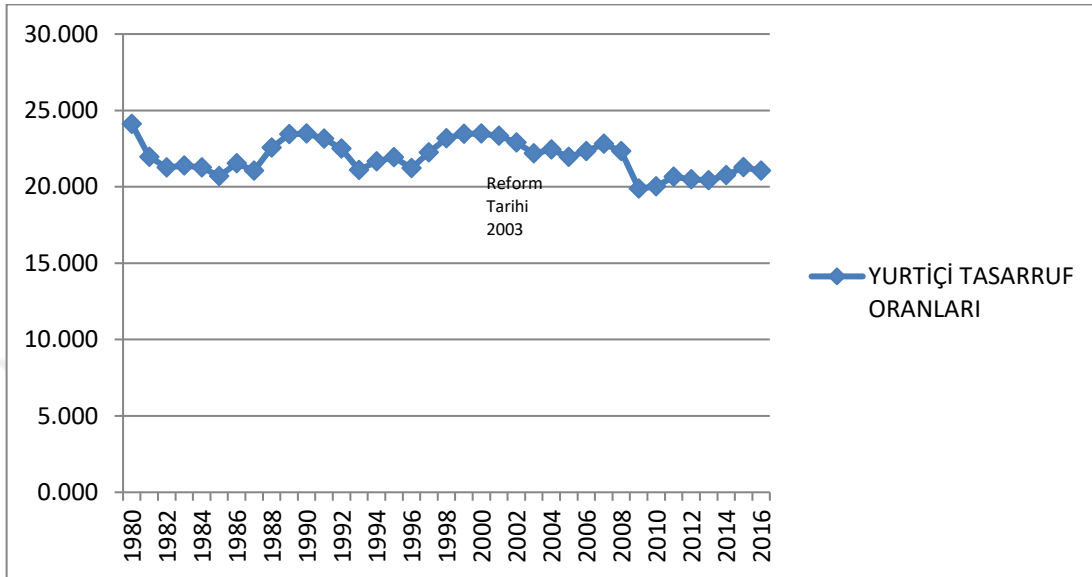
Özel Mesleki Emeklilik Sistemi (Zorunlu)		Özel Mesleki Emeklilik Sistemi (İsteğe Bağlı)	
ARRCO *Tüm çalışanlar 18.5 milyon katılımcı	AGIRC *Beyaz yakalılar *4 milyon katılımcı	Hayat Sigorta Sözleşmeleri *60 milyar EURO (2008)	PERCO *2 milyar EURO (2009/06)

Kaynak: (Altaş, 2010: 24)

Gönüllü mesleki emeklilik planları; Fransa’da faaliyet gösteren şirketler, işveren tarafından finanse edilen mesleki emeklilik planlarını çalışanlarına geniş bir ölçekte sunmaktan çok isteksizdir ve genelde sadece yöneticilere sınırlıdır. Fakat bireysel tasarrufları teşvik etmek için birçok şirket, ek bir işveren katkısı seçeneği ile çalışanlarına vergi tasarruflu bir ürün olarak “Şirket Tasarruf Planlarını” sunabilmektedir. Gönüllü mesleki emeklilik planları genellikle hayat sigortası sözleşmeleri şeklindedir. Kurulduktan sonra, emeklilik varlıkları hayat sigortası şirketlerinin bilançolarının genel veya ayrılmış bir parçası haline geldiğinden, genel hayat sigortası şirketleri planları yönetir. Uzun Vadeli Şirket Tasarruf Planları (PERCO) uygulanması için ise sendikayla ya da iş konseyi arasında yapılan bir sözleşmeye dayalı olarak ve çalışanlar tarafından onaylanması gerekmektedir (www.pensionfundsonline.co.uk).

Fransa’da uygulanan emeklilik sisteminin üçüncü ayağı da BES’dir. Sistem gönüllülük esasına dayalı olup, emeklilik planlarının çoğu hayat sigortaları şeklinde

düzenlenmektedir. Fransa’da bireysel yurtiçi tasarrufların üçte birini hayat sigortası poliçelerine yatırılmıştır. 2004 yıl da Bununla birlikte, 2004 yılında bireysel emeklilik fonları (PERP) kurulmuş ancak pek rağbet görmemiştir (Altaş, 2010: 25).

Grafik 4.6: Gayri Safi Yurtiçi Tasarruflar (GSYH'nin Yüzdesi)

Kaynak: <https://data.worldbank.org>

Dünya Bankası verileri ile hazırlanan Grafik 4.6’da Fransa’nın 1970- 2016 tarihleri arasındaki tasarruf oranları gösterilmektedir. Fransa 1993 yılında sosyal güvenlik sisteminde reform yaparak içerisinde zorunlu özel emeklilik sisteminin de bulunduğu üç ayaklı bir yapıyı uygulamaya başlamıştır. Dünya Bankası verilerine göre; 1980-1993 yılları arasında ki ortalama tasarruf oranı % 22,1, 1993-2016 yılları arası ortalama tasarruf oranları ise % 21 olarak tespit edilmiştir.

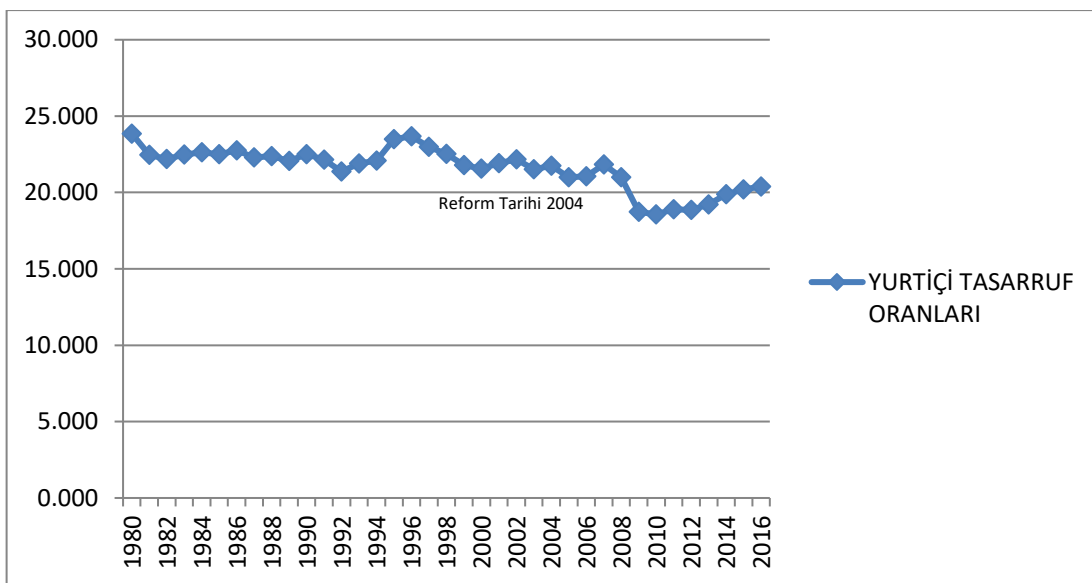
4.6. İTALYA’DA YURTIÇİ TASARRUFLAR VE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ

İtalya’da 1990’lı yıllarda yaşanan bütçe açıkları, sosyal güvenlik sisteminde reform yapma ihtiyacını doğurmuştur. Buna göre Amato Reformu 1992 yılında devamında ise 1995’te “sanal hesaplı emeklilik sistemine” geçişi imkan veren Dini Reformu ve sonrasında da 2004’te yapılan Maroni Reformu uygulanmaya başlamıştır (Parlak, 2017: 83).

Gelişmiş ülkelerin birçoğunda uygulanan üç ayaklı sosyal güvenlik sistemi İtalya’da da uygulanmaktadır. Sistemin birinci basamağında zorunlu olan ve dağıtım esasına göre çalışan klasik devlet güvencesine sahip sosyal güvenliktir. İkinci

basamakta mesleki emeklilik sistemi ve üçüncü basamakta ise bireysel emeklilikte sistemi yer almaktadır (Heidarpour,2014: 79)

Belirli katkı esasına göre çalışan ikinci ve üçüncü emeklilik sistemleri olan mesleki ve bireysel emeklilik sistemlerinde devletin herhangi bir garantisi yoktur. Serbest meslek sahipleri için uygulanan belirli fayda esaslı planlar çoğunlukla gönüllülük esasına göre çalışmaktadır. Ancak belirli katkı esasına dayalı planlar işçi ve işveren arasındaki anlaşmaya göre değişmektedir. İkinci basamakta yer alan mesleki emeklilik sisteminde emeklilik yaşı en az 5 yıl katkı payı ödemek şartı ile erkeklerde 65, kadınlarda 60 olarak belirlenmiştir. Ancak ödenen katkı paylarının önceden alınması mümkündür. 8 yıl düzenli katkı payı ödemesi yapıldığı takdirde; sağlık harcamaları, ilk konut alımı, halihazırda mesken olarak kullanılan evin bakım ve onarımı için yapılan ödemeler önceden alınabilir. Ayrıca ödenen katkı payları belirli oranlarda vergiden düşülmektedir. Sistemin üçüncü basamağı tamamen gönüllülük esasına dayalı olarak çalışan BES'dir. Sistemde emeklilik yaşı ilk iki basamakta olduğu gibi erkeklerde 65, kadınlarda 60 olarak belirlenmiştir. Ancak 15 yıl süre ile aralıksız katkı payı ödemesi yapan katılımcılara 10 yıl erken emekli olma şansı verilmektedir. Toplanan katkı paylarının aktarıldığı fonlar bankalar, sigorta şirketleri ve fon yönetim şirketleri tarafından yönetilmesi bir zorunluluktur. Katılımcı emeklilik hakkını kazandığı zaman birikimlerinin yarısını toplu olarak alabilmektedir. Ancak diğer yarısını maaş olarak alması gerekmektedir (www.reitix.com).

Grafik 4.7: Gayri Safi Yurtiçi Tasarruflar (GSYH'nin Yüzdesi)

Kaynak: <https://data.worldbank.org>

Dünya Bankası verileri ile hazırlanan Grafik 4.7’de İtalya’nın 1965- 2016 tarihleri arasındaki tasarruf oranları gösterilmektedir. 2004 yılında sosyal güvenlik sisteminde reform yaparak içerisinde gönüllü özel emeklilik sisteminin de bulunduğu üç ayaklı bir yapıyı uygulamaya başlamıştır. Dünya Bankası verilerine göre; 1980-2004 yılları arasında ki ortalama tasarruf oranı % 22,4, 2005-2016 yılları arası ortalama tasarruf oranları ise % 21,1 olarak tespit edilmiştir.

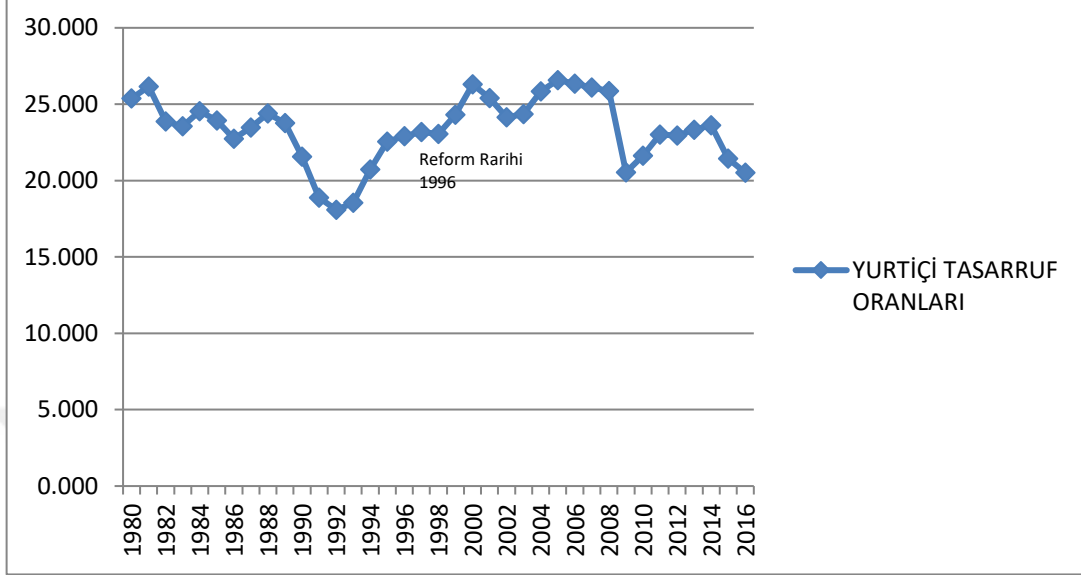
4.7. KANADA’DA YURTİÇİ TASARRUFLAR VE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ

Kanada’da birçok ülkede olduğu gibi üç basamaklı bir emeklilik sistemini uygulamaktadır. Emeklilik sisteminin ilk basamağında devletin sağladığı sosyal güvenlik sistemi yer almaktadır. İkinci basamağında, işverenin katkılarıyla oluşturulan mesleki emeklilik planları yer almaktadır. Sistemin son basamağı olan üçüncü basamağında ise “kayıtlı emeklilik tasarruf planları” (*RRSPs-Registered Retirement Savings Plans*) adında yani BES yer almaktadır. Kanadalılar kazançlarının bir bölümü ile emeklilik dönemlerine yatırım yapar ayrıca onaylanmış emeklilik tasarruf planları ile de tasarruflar için vergi muafiyeti kazanmaktadır (www.reitix.com).

İlk basamak Yaşlılık Güvencesi (OAS) programı veya bildiğimiz adıyla kamu emeklilik sistemi, devletin vergi gelirlerinden finanse edilmektedir. Emeklilik yaşı 65 olup sabit oranlı emekliliktir. Kanada’da 40 yıl ya da daha fazla yaşamış olanlar bu sistemden tam emeklilik maaşı alırlar, daha kısa süre ülkede ikamet edenleri için maaş miktarı belirli oranda azaltılır. İkinci basamak Kanada Emeklilik Planı (CPP), 1965 yılında kurulan bir federal / il emeklilik planıdır. 1996 yılında uygulanmaya başlamıştır 18 yaşın üzerindeki tüm çalışanlar için katılım zorunludur. Sistemin vergi avantajları vardır. Ancak vergi avantajları elde etmek için, tamamlayıcı mesleki emeklilik planları Kanada Gelir İdaresi Başkanlığına (Canada Revenue Agency) kayıtlı olmalıdır ve fayda gereklerini yerine getirmelidir. Belirli standartları karşılamayan emeklilik planlarına herhangi bir vergi indirimi uygulanmamaktadır (www.pensionfundsonline.co.uk).

Kanada’da uygulanan üçüncü basamak emeklilik sistemi gönüllülük esasına dayalı (RRSPs- Registered Retirement Savings Plans) kayıtlı emeklilik tasarruf planlarıdır. Gönüllü katılıma dayalı olarak çalışan sistemin vergide sağladığı avantajlar

bulunmaktadır. Söz konusu asamakta emeklilik yaşı 65 olup ancak bazı şartların yerine getirilmesi durumunda 60 yaşında da emekli olunabilmektedir (Salantur,2015: 45).

Grafik 4.8: Gayri Safi Yurtiçi Tasarruflar (GSYH'nin Yüzdesi)

Kaynak: <https://data.worldbank.org>

Dünya Bankası verileri ile hazırlanan Grafik 4.8'de Kanada'nın 1965- 2016 tarihleri arasındaki tasarruf oranları gösterilmektedir. Kanada 1996 yılında sosyal güvenlik sisteminde reform yaparak içerisinde zorunlu özel emeklilik sisteminin de bulunduğu üç ayaklı bir yapıyı uygulamaya başlamıştır. Dünya Bankası verilerine göre; 1980-1996 yılları arasında ki ortalama tasarruf oranı % 22,7, 1997-2016 yılları arası ortalama tasarruf oranları ise % 24 olarak tespit edilmiştir.

4.8. BÖLÜMÜN GENEL DEĞERLENDİRMESİ

Söz konusu 7 gelişmiş olan ülkenin reform tarihleri, tasarruf oranları ve emeklilik sisteminin uygulama şekilleri karşılaştırmalı olarak Tablo 4.5’de gösterilecektir.

Tablo 4.5: Seçilmiş Gelişmiş Ülkelerde Emeklilik Reformu Öncesi ve Sonrası Tasarruf Oranları

Ülkeler	Reform Tarihleri	Reform Tarihinden Önce Ort. Tasarruf Oranları (%)	Reform Tarihinden Sonra Ort. Tasarruf Oranları (%)	Açıklama
İngiltere	1998	19,1	14,7	Üç ayaklı sosyal güvenlik sistemi içinde zorunlu özel emeklilik sistemi.
Hollanda	1996	27,5	29,4	Üç ayaklı sosyal güvenlik sistemi içinde zorunlu özel emeklilik sistemi.
ABD	1974	23,5	19,5	Çok parçalı kamu ile zorunlu mesleki özel emeklilik sistemi ve gönüllü BES.
Almanya	1997	22,8	25,1	Üç ayaklı sosyal güvenlik sistemi içinde gönüllü özel emeklilik sistemi.
Fransa	2003	22,1	21	Üç ayaklı sosyal güvenlik sistemi içinde zorunlu mesleki özel emeklilik sistemi ve gönüllü BES.
İtalya	2004	22,4	21,1	Üç ayaklı sosyal güvenlik sistemi içinde gönüllü özel emeklilik sistemi.
Kanada	1996	22,7	24	Üç ayaklı sosyal güvenlik sistemi içinde zorunlu özel emeklilik sistemi.
ORTALAMA		22,9	22,1	

Kaynak: <https://data.worldbank.org> ve yazarın hesaplamaları

Tablo 4.5’de Dünya Bankası verileri ile seçili gelişmiş olan ülkelerin yurtiçi tasarruf oranlarının ortalamaları alınmıştır. Bazı ülkelerin tasarruf oranlarında düşüş olduğu görülse de söz konusu ülkelerde emeklilik fonları büyük bir ekonomik güç haline gelmiştir. Söz konusu fonlar Şekil 3.1 de görüldüğü üzere; Hollanda’da 178,4, Kanada’da 156,9, ABD’de 132,9, İngiltere’de 97,4 gibi yüksek miktarları bulunmaktadır.

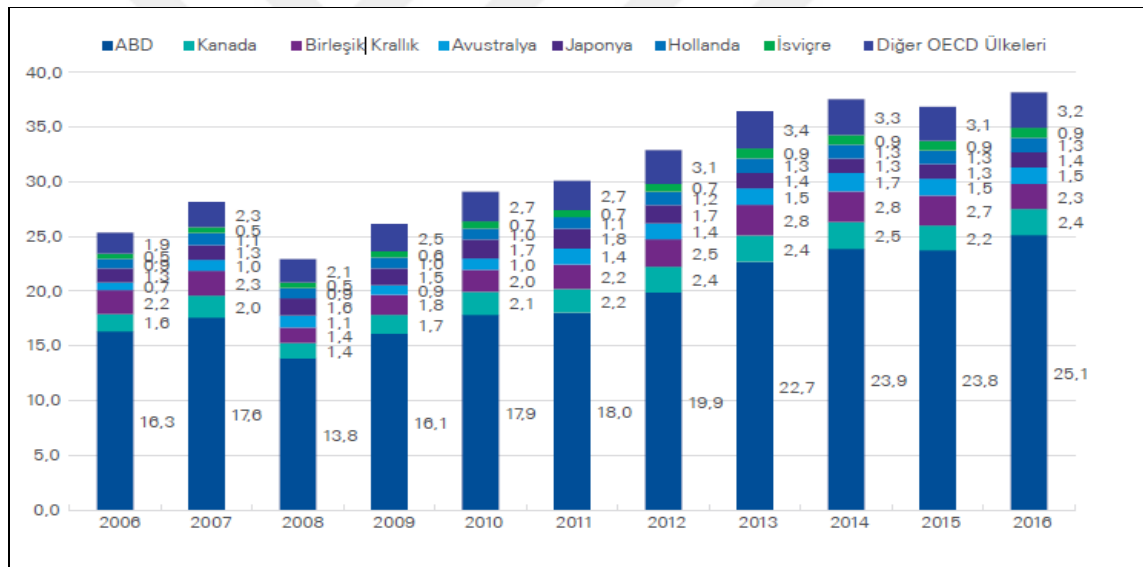
İtalya’da emeklilik fon miktarının düşük olma nedenleri arasında ülkenin BES’i 2004 yılında kademeli olarak uygulanmaya başlaması ile İtalya’da uygulanan mesleki ve bireysel emeklilik sistemlerinin gönüllülük esasına göre uygulanıyor olmasıdır.

Fransa’da emeklilik fonlarının az olmasının sebepleri; ülkede özel hayat sigortası uygulamasının çok yaygın olarak uygulanması nedeniyle BES’in çok tercih

edilmemesi ve sendikaların zorunlu mesleki sigortaya karşı çıkması sistemin tam olarak uygulanmasını önlemiştir.

Almanya’da emeklilik fonlarının az olmasının sebeplerinden bir tanesi ülkede halkın bireysel tasarruflarını Fransa’da olduğu gibi özel hayat sigortalarında değerlendiriyor olması ve uygulanmak istenen BES’in gönüllülük esasına göre uygulanması nedeniyledir.

Fransa, Almanya ve İtalya’nın emeklilik fonlarında önemli bir gelişme görülmemesinin ortak nedeni ise söz konusu ülkelerde uygulanan kamu sosyal güvenlik sistemlerinin bireylerin emeklilik dönemlerinde yüksek düzeyde refah sağlaması sebebiyle bireylerin emeklilik dönemleri için tasarruf yapmaları gereğini ortadan kaldırmasıdır.

Grafik 4.9: OECD bölgesi ülkelere özel emeklilik fon büyüklüğü, 2006-2016 (Trilyon ABD doları)

Kaynak: <https://assets.kpmg.com>

Yukarıdaki grafikte görüldüğü üzere, OECD bölgesinde özel emeklilik fonlarının 2006-2016 yıllarında da büyümeye devam etmiş ve 2016’da en yüksek seviyeye ulaşmıştır. 2016 yılında OECD bölgesinde emeklilik fonları toplamı 38 trilyon ABD doları aşmıştır. OECD bölgesi emeklilik fonlarının % 66’sına karşılık gelen 25,1 trilyon ABD doları Amerika emeklilik fonlarına aittir. Son olarak, birçok ülkede emeklilik fonları, ülkelerin ekonomisinden daha hızlı büyümüştür (<https://assets.kpmg.com>).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Ülkelerin yaşadığı sosyal güvenlik sorunları farklı çözüm yolları üretme ihtiyacının doğmasına neden olmuştur. BES de bu ihtiyaç karşısında son elli yılda ortaya çıkmış özel emeklilik sistemidir.

Çıkış sebebi her ne kadar yaşanan sosyal güvenlik sistemi sorunlarına çözüm üretmek olsa da uygulamada sistemin ülke ekonomisine makro düzeyde olumlu katkıları olduğu görülmüştür. Söz konusu makro etkiler, BES'in bireylerin tasarruf eğilimini artırarak ülkedeki toplam yurtiçi tasarruflara yaptığı pozitif katkıdır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde yaşanan tasarruf yetersizliği, yatırımların dolayısıyla üretimin azalmasına, istihdamın düşmesine ve tüm bunların sonucu olarak da milli gelirin azalması ile ülkenin dış tasarruflara bağımlı hale gelmesine neden olmaktadır. Bu sebeple ülkeler tasarruf artırıcı politikalar uygulama çabası içine girmiş ve BES'in dolaylı olarak tasarruf artırıcı bir politika aracı olarak kullanılmasına neden olmuştur.

Bu tezin amacı BES'in yurtiçi tasarruflar üzerindeki etkisini farklı gelişmişlik düzeyindeki ülkeler için analiz etmektir. Ortaya koymaya çalıştığımız amaç doğrultusunda çalışmamız dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm de BES'in Türkiye uygulamasıyla ilgili geniş teorik bilgi verilmiştir. İkinci bölümde tasarruf kavramı, tasarruf türleri ve BES'in yurtiçi tasarruf oranları üzerine etkisine dair ulusal ve uluslararası literatür taraması yapılmıştır. Üçüncü ve dördüncü bölümlerde ise yedi tane gelişmiş ve gelişmekte olan ülkede yapılan sosyal güvenlik reformları ile sisteme eklenen özel emeklilik uygulamaları sonrası yurtiçi tasarruf oranlarındaki değişiklik Dünya Bankası verileri kullanılarak incelemiş ve değerlendirilmiştir.

Dünyada 2015 yılında emeklilik fonlarının toplam tutarı 38 trilyon ABD dolarını geçmiştir. OECD üyesi gelişmiş bazı ülkelerde söz konusu emeklilik fonları ülkelerin GSYH'sini geçerek çok ciddi ekonomik büyüklüklere ulaşmıştır. Özel emeklilik sisteminin ve emeklilik fonlarının bu kadar büyümüş olması o ülkelerde BES'in sermaye piyasasına ve ülke tasarruflarına katkısını göstermektedir. Çalışmamda yedi tane gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ele alınmış, söz konusu ülkelerde BES'in uygulamaya başlama tarihleri öncesi ve sonrası tasarruf oranları ile sistemi uygulama şekilleri ele alınmıştır.

Gelişmekte olan ülkelerden altı tanesinde zorunlu özel emeklilik uygulaması bulunmakta olup, sadece Türkiye’de diğer ülkelere göre yeni uygulanmaya başlayan kısmen zorunlu bir sistem bulunmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde, reform tarihleri öncesi ve sonrası dönemlerdeki tasarruf oranları incelendiğinde iki ülke dışında diğer ülkelerde yurtiçi tasarruf oranlarında artış olduğu görülmektedir. Tasarruf oranlarında azalma olduğu tespit edilen Arjantin ve Kolombiya ise yaşadıkları büyük ekonomik ve siyasi krizler, ülkede halkın tasarruf eğilimini büyük ölçüde azaltmış ve yurtiçi tasarruf oranlarında düşüşe neden olmuştur. Gelişmekte olan ülkeler arasında bulunan Şili, BES’in ilk uygulaya başlayan ülkelerden biri olmuştur. Uygulama tarihinden sonraki yıllarda Şili’de yurtiçi tasarruf oranları iki katına çıkmıştır. Özellikle tasarruf açığı bulunan gelişmekte olan ülkeler için zorunlu bireysel/özel emeklilik sistemleri tasarruf artırıcı politika olarak uygulanmakta olup, sistemin tasarrufa olumlu katkısı olduğu söylenebilir.

Gelişmiş ülkelerde ise BES sonrası yurtiçi tasarruf oranlarında farklılık gözlenmektedir. Çalışmamıza konu olan yedi gelişmiş ülkenin, üçünde sistem değişikliği sonrası yurtiçi tasarruf oranlarında artış gözlenmekte iken dört ülkede tasarruf oranları azalmıştır. Ancak düşüş yaşanan bazı ülkelerde emeklilik fon tutarlarının çok yüksek olduğu görülmektedir. Düşüş yaşanan ülkelerden ikisinde emeklilik fonlarının GSYH’ye oranları ABD’de %132,9 İngiltere’de % 97,4 gibi çok yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Diğer düşüş yaşanan ülke olan İtalya’da kamu sosyal güvenlik sisteminin iyi olması bireylerin emeklilik sonrası refah kaybı yaşamamaları toplumun tasarruf eğilimini azaltmakta, ayrıca BES’e katılımın gönüllük esasına göre çalışması katılımın sınırlı kalmasına neden olmaktadır. Düşüş yaşayan bir diğer ülke Fransa’da ise zorunlu özel emeklilik sistemi reform tarihinin oldukça yeni olması tasarruf oranlarının sınırlı kalmasına neden olmuştur.

Gelişmiş ülkelerde çok parçalı sosyal güvenlik sisteminin uygulandığı görülmektedir. İlk basamakta zorunlu kamu sosyal güvenlik sistemi ikinci basamakta yine birçok ülkede zorunlu olan mesleki emeklilik sistemidir. Gelişmekte olan ülkelerinde birçoğunda da zorunlu özel emeklilik sistemi uygulanmaktadır. Zorunlu BES’i uygulayan ülkelerde yurtiçi tasarruf oranlarında artış tespit edilmiştir ayrıca emeklilik fon miktarlarında yaşanan büyüme sermaye piyasalarının gelişmesine uzun vadeli fon miktarının artmasını sağlamıştır. Daha önce yapılmış olan, BES’in yurtiçi

tasarruf oranları üzerindeki etkisini inceleyen çalışmalarda, zorunlu BES'i uygulayan ülkelerde sistemin yurtiçi tasarruflar üzerinde olumlu katkısı yönündeki tespitler çalışmamızla aynı yöndedir.

Türkiye'de 2003 yılında uygulanmaya başlayan BES her yıl istikrarlı şekilde büyümüştür. Katılımcı sayısının artırılması yönünde farklı tarihlerde yasal düzenlemeler yapılmıştır. 2013 yılında yapılan devlet katkısı uygulaması ile o tarihe kadar uygulanan vergi teşviki uygulamasına son verilmiş ve katılımcıların katkı paylarına devlet tarafından % 25 oranında destek sağlanmaya başlanmıştır. 2003 - 2012 yılları arasındaki 10 yıllık dönemde sisteme yaklaşık 3 milyon kişi katılırken, 2013–2018 yılları arasındaki 5 yıllık dönemde yaklaşık 4 milyon kişi dahil olmuş ve sistem 7 milyon kişiye ulaşmıştır. 5 yıldaki katılımın ilk 10 yıldaki katılımdan fazla artması, devlet katkısı uygulamasının kişilerin tasarruf eğilimi üzerinde olumlu katkı sağladığını göstermektedir.

Türkiye'de 2010 yılında emeklilik fonlarının GSYH'ye oranı %2,3 iken bu oran 2015 yılında %5,5 oranında kadar yükselmiştir. Ayrıca 2017 yılı Ocak ayında uygulanmaya başlayan otomatik katımlı BES ile sistem yeni bir boyut kazanmaya başlamıştır. Aradan geçen bir yıllık sürede beklenen etkiyi göstermediği ve sistemden çıkışın fazla olduğu düşünülmektedir. Bu meyalde otomatik katılım uygulamasında, sistemden çıkışın daha zor hale getirilmesi gerekir. Ayrıca birçok gelişmiş ülkede uygulanan zorunlu devlet güvencesi, zorunlu mesleki özel emeklilik sistemi ve gönüllü BES uygulamasında oluşan üçlü sosyal güvenlik sisteminin ülkemizde de uygulanabilirliği araştırılmalıdır. BES'i zorunlu mesleki BES haline çevirmek, farklı meslek kollarında çalışan bireylere farklı seçenekler ve öznel yaklaşımlar sunma imkanı vererek, ihtiyaca yönelik uygulamalar geliştirilebileceği böylece tasarruf eğilimlerinin artırılacağı öngörülmektedir.

KAYNAKLAR

- Akın, F. (2008). *Özel Emeklilik Fonları ve Türkiye’de Bireysel Emeklilik Üzerine Bir Araştırma*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Al, H. (2002). Özel Emeklilik Fonları ve ABD Uygulaması. *Active Finans Dergisi*. Mayıs-Haziran: 1-9.
- Algümüş, D. (2006). *Türkiye’deki Bireysel Emeklilik Fonlarının Performanslarının Ölçülmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Alkin, E. (1992). *İktisat*. İstanbul: Filiz Kitapevi.
- Alp, A. “TÜİK’ten Şimşek ve Ağbal’a müjde: Tasarruf oranı 15 değil, yüzde 25’miş”, *Hürriyet*. (12.12.2016). <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/tuikten-simsek-ve-agbala-mujde-tasarruf-orani-15-degil-yuzde-25mis-40304542>, (19.02.2018).
- Altaş, G. (2010). *Özel Emeklilik Sistemleri*. TSPAKB Sermaye Piyasasında Gündem Dergisi. 96: 7-32.
- Altay, M. (2013). *Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi: Aydın İli Örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Anadolu Hayat Emeklilik. Bireysel Emeklilik Sistemi Hakkında. <https://www.anadoluhayat.com.tr/bireysel-emeklilik/sikca-sorulan-sorular/bireysel-emeklilik-hakkinda>, (28.02.2017).
- Antón, J. I., de Bustillo, R. M., Fernández-Macías, E. (2014). Supplementary private pensions and saving: evidence from Spain. *Journal of Pension Economics & Finance*, 13(4): 367-388.
- Andras, S. (2000). Partial Privatization of a Pension System: Lessons from Hungary, *Journal of International Development, J. Int*

- Arslan, F. (2006). *Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi, Fon Yaratma Kapasitesi ve Sermaye Piyasası Üzerine Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Attanasio, O.P., Banks, J. ve Wakefield, M. (2004). Effectiveness of Tax Incentives to Boost (Retirement) Saving: Theoretical Motivation and Empirical Evidence”, *Institute for Fiscal Studies Working Papers*.No.04/33.
- Aydın, A. (2008). *Türkiye’de ve Dünya’da Bireysel Emeklilik Sistemi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bacak, B. (2005). Sosyal Güvenlik Yönüyle Bireysel Emeklilik. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*. 49: 159-71.
- Bariş, S. (2014). *Yurtiçi Tasarruflar Ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Teori Ve Türkiye Örneği*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Başar, S., Eren, M., Bozma, G. (2016). Bireysel Emeklilik, Tasarruf Oranı ve Cari Açık Arasındaki İlişkiler: OECD Ülkeleri Üzerine Bir Uygulama. *International Conference on Eurasian Economies kitabı* (591-97). Eurasian Economists Association. Kaposvár – Hungary. 29-31 August 2016.
- Bateman, H., Piggott, J. (1997). *Mandatory retirement saving: Australia and Malaysia compared. The economics of pensions: Principles, policies and international experience*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bebczuk, R. N., Musalem, A. (2006). Pensions and saving: new international panel data evidence. *Documentos de Trabajo*. 61: 1-26.
- Bireysel Emeklilik İptali ve Uygulanan Kesintiler.
<http://bireyselemekliliksistemi.org/bireysel-emeklilik-iptali-ve-uygulanan-kesintiler.html>, 07.03.2017.
- Bireysel Emeklilik Sistemi Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmeliğin Uygulanmasına İlişkin Genelge.
https://www.tsb.org.tr/images/Documents/Teknik/genelge_2015-50.pdf, (07.07.2017).

- Bireysel Emeklilikte Şirketler Arası Aktarım.
<http://bireyselemekliliksisitemi.org/bireysel-emeklilikte-sirketler-arasi-aktarim.html>, (21.02.2017).
- Büyükkara, G. ve Balcı, M . (2014). An Assessment On Private Pension System's In Terms Of Changing In Pps's Incentive Mechanism. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 1(1): 37-53.
- Country Profiles Canada. <http://www.pensionfundsonline.co.uk/content/country-profiles/canada/85>, (05.12.2017).
- Country Profiles France. <http://www.pensionfundsonline.co.uk/content/country-profiles/france/117%20>, (05.12.2017).
- Country Profiles Germany. <http://www.pensionfundsonline.co.uk/content/country-profiles/germany/92%20>, (28.11.2017).
- Çetin, M. (2004). *Türkiye'nin Tasarruf Sorunu*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çolak, Ö. F., & Öztürkler, H. (2012). Tasarrufun Belirleyicileri: Küresel Tasarruf Eğiliminde Değişim ve Türkiye'de Hanehalkı Tasarruf Eğiliminin Analizi. *Bankacılar Dergisi*, 82, 1-43.
- Dalkılıç, N. (2013). Özel Emeklilik Fonlarının OECD Ülkelerinde Değerlendirilmesi. Marmara Üniversitesi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 4(8): 36-7.
- Daykın, C. (2003). Experience And Trends İn Occupational Pensions. Oecd Prviate Pension Series. No.4.
- Demiral, M. (2007). Türkiye Ekonomisi İçin Tüketim Fonksiyonu Tahmini (1980-2005). Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 2007(2), 347-366.
- Duskin, E. (1992). The Economic Effects of Private Pensions Private Pensions and Public Policy. *OECD Social Policy Studies*. 9: 126.
- Dutch Association of Industry-wide Pension Funds. *The Dutch Pension System an overview of the key aspects*.

http://telegraafpensioenfonds.nl/fileadmin/user_upload/PDF/TheDutchPensionSystem.pdf, (27.11.2017).

Dünya Bankası ve Kalkınma Bakanlığı (2011). Yüksek Büyümenin Sürdürülebilirliği: Yurtiçi Tasarrufların Rolü.
http://siteresources.worldbank.org/TURKEYINTURKISHEXTN/Resources/455687-1331626580764/CEM_YurticiTasarruflar_tammetin.pdf, (19.02.2018).

Dünyadaki Bireysel Emeklilik Sistemleri. <https://www.investopedia.com/terms/i/ira.asp>, (05.12.2017).

Ekin, N., Alper, Y., Akgeyik, T. (1999). Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Arayışlar: Özelleştirme Ve Yeniden Yapılanma. İstanbul: İto Yayınları, Yayın No: 69,

Elbil, C. (2015). *Bireysel Emeklilik Sistemine Faizsiz Yaklaşım: Türkiye Örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü.

Elkatmış, M. A. (2012). *Bireysel Emeklilik Sistemi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Emeklilik Gözetim Merkezi. www.egm.org.tr, (06.02.2017).

Emeklilik Gözetim Merkezi. BES ve Otomatik Katılım Verileri. <http://www.egm.org.tr/?pid=351>, (19.02.2018).

Emeklilik Gözetim Merkezi. (2016) Bireysel Emeklilik Sistemi 2016 Gelişim Raporu. (12Mayıs2016).

<http://www.egm.org.tr/bes2015gr/T%C3%BCrk%C3%A7e/BES%20Geli%C5%9Fim%20Raporu%202015/E-Kitap/mobile/index.html#p=1>, (28.02.2017).

Emeklilik Gözetim Merkezi. (18 Mayıs 2005). Bireysel Emeklilik Sistemi 2004 Gelişim Raporu.

<http://www.egm.org.tr/bes2015gr/T%C3%BCrk%C3%A7e/%C3%96nceki%20Y%C4%B1llar%C4%B1n%20Raporlar%C4%B1/BES%20Geli%C5%9Fim%20Raporu%202004/E-Kitap/mobile/index.html#p=II>, (08.03.2017).

Emeklilik Gözetim Merkezi. Bireysel Emeklilik Sistemi (BES) Hakkında. <http://www.egm.org.tr/?sid=69>, (12.02.2017).

- Emeklilik Gözetim Merkezi. Bireysel Emeklilik Sisteminin Tarihçesi. <http://www.egm.org.tr/?sid=70>, (04.07.2017).
- Emeklilik Gözetim Merkezi. Katılımcı Hakları. <http://www.egm.org.tr/?pid=486>, (20.02.2017).
- Emeklilik Gözetim Merkezi. Katılımcı Pratik Bilgilendirme Sistemi. https://araci.egm.org.tr/beses/BESES_course_y_KAPBS.asp?konu=KAPBS3, (13.02.2017).
- Emeklilik Gözetim Merkezi. Kesintiler. <http://www.egm.org.tr/?pid=484>, (25.02.2017).
- Emeklilik Gözetim Merkezi. Sisteme Katılım ve Emeklilik Sözleşmesi. <http://www.egm.org.tr/?pid=483>, (07.07.2017).
- Emeklilik Şirketleri. <http://www.bireyselemekliliksisitemi.info/Emeklilik-Sirketleri?Page=2>, (06.02.2017).
- Ercan, M., Gökçe, D. (1999). Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Reform Arayışı, Şili Tipi Özel Emeklilik Sigortası Alternatifi. *Bankacılar Dergisi*, Sayı:20
- Eren, E. (2006). Makro İktisat. İstanbul: Avcıol Basım Yayın. 4.BS .
- Eren, O. ve İleri, İ.G. (2015). Government Subsidized Individual Retirement System. *TCMB Working Paper*. No.15/20.
- Ergenekon, Ç. (2000). *Emekliliğin Finansmanı, Global Uygulamalar Işığında Türkiye İçin Bir Özel Emeklilik Modeli Önerisi*. İstanbul: TUGİAD Ekonomi Ödülleri Kitapları-2.
- Erkiletlioğlu, H., Gül, E., Şat, A.G., Çevik, B. (2011). *Türkiye’de Tasarruf Eğilimi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası A.Ş.
- Erol, A., Yıldırım, A. E. (2004). *Tüm Yönleriyle Bireysel Emeklilik Sistemi*. Ankara: Yaklaşım Yayınları.
- French Pension Guide: The French Pension System For Expats. <https://www.investopedia.com/terms/i/ira.asp>, (28.11.2017).
- Gale, W.G. ve Scholz. J.K. (1994), IRAS and Household Saving”, *The American Economic Review*, 84(5). 1233-1260.

- Genç, T, Kabak, M, Köse, E. ve Yılmaz, Z. (2015). Bireysel Emeklilik Sistemi Seçimi Problemine İlişkin MACBETH Yaklaşımı. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri Ve İstatistik Dergisi*. 22: 48-56.
- German Pension Guide: Understanding Your Pension In Germany. https://www.expatca.com/de/finance/german-pension-pension-in-germany_831124.html, (28.11.2017).
- Germir, H. N. (2015). Bireysel Emeklilik Sistemi Katılımcılarının İzmir ve Manisa İlleri Bazında Karşılaştırılması Üzerine Bir Araştırma. *UHBAB Dergisi*. 4(12): 73.
- Gravelle, J.G. (1991). Do Individual Retirement Accounts Increase Savings?. *The Journal Of Economic Perspectives*. 5(2), 133-148
- Guardiancich, I. (2010). *France-Current Pension System: First Assesment Of Reform Outcomes AndOutput, Country*. http://www.ose.be/files/publication/2010/country_reports_pension/OSE_2010_CRpension_France.pdf, (05.12.2017).
- Günay, G. ve Güneş, H. (2015). Bireysel Emeklilik Sistemi ve Türkiye Değerlendirmesi. *Turkish Journal of Social Research/Türkiye Sosyal Arastirmalar Dergisi*. 19: 3.
- Günenç, A.Z. (2002). *Emeklilik Fonları Sermaye Piyasasına Kaynak Aktarımı ve Türkiye Üzerine Degerlendirmeler*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).Ankara. Gazi Üniversitesi SosyalBilimler Enstitüsü.
- Güneş, H. (2015). *Bireylerin Bireysel Emeklilik Sistemine Tutum ve Davranışları: Karabük İlinde Bir Alan Araştırması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karabük: Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güneş, İ., & YAKAR, A. G. S. (2004). Sosyal Sigorta Finansman Yöntemleri ve Türkiye’de Sosyal Sigorta Kurumlarının Finansman Yöntemlerinin Değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(2)
- Heidarpour, S. (2014). *Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sigortası Pazarının Gelişim Süreci ve OECD Ülkeleriyle Karşılaştırılması*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü.

- Individual Retirement Account – IRA. <https://www.investopedia.com/terms/i/ira.asp>, (28.11.2017).
- Investment Company Institute. - https://www.ici.org/research/stats/retirement/ret_17_q2, (28.11.2017).
- Isseveroglu, G., Hatunoglu, Z. (2012). Türkiye'de Bireysel Emeklilik Sisteminin Makro Ekonomik Dinamiklere Etkisi Kapsamında Swot Analizi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*. (56): 155-74.
- İnan, M. (2007). *Türkiye'de 1980 Sonrası Uygulanan Tasarruf Politikaları Ve Tasarrufların Yatırımlara Dönüştürülmesinde Vergi Sisteminin Etkisi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kapar, R. (1999). Şili Sosyal Güvenlik Sisteminde Sağlık ve Emeklilik Sigortalarında Yaşanan Değişimler, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 1:1.
- Kara, S. ve Yıldız, Y. (2016). *Türkiye'de Bireysel Emeklilik Sistemi: 2012 Sonrası Yapılan Reformlar ve Beklentiler*. İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi. 4(1): 23-45.
- Katharina, M. (2001). The Political Economy Of Pension Reform in Eastern Europe. *International Social Security Review*, ISSA, Vol.
- Kaya, V., Efe, G. (2015). Yurt İçi Tasarruflar ve Ekonomik Büyüme: Dünyanın En Büyük İlk Yirmi Ekonomisi Üzerine Teorik Bir Değerlendirme ve Panel Veri Analizi. *Ataturk University Journal of Economics & Administrative Sciences*. 29(2): 251-78.
- Kızılgöçer, Z. (2014). *Bireysel Emeklilik Sistemi ve Bireysel Emeklilik Sistemindeki Sigorta Şirketlerindeki Fon Yönetimi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Korkmaz, E. ve ark. (2007). *Sosyal Güvenlikte Yeni Yaklaşım: Bireysel Emeklilik*. İstanbul: İTO Yayınları.

- Korkmaz, T., Uygurtürk, H., Çevik, E.İ. (2010). Bireysel Emeklilik Yatırım Fonlarının İşlem Hacmine Etki Eden Faktörlerin Analizi. *Tisk Akademi Dergisi*. 1 : 66.
- KPMG. (2017). Türkiye’de ve Dünyada Bireysel Emeklilik Sistemleri. <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/tr/pdf/2017/02/bes.pdf>, (08.01.2018).
- Loayza, N., Schmidt-Hebbel, K., Servén, L. (2000). Saving in Developing Countries: An Overview. *The World Bank Economic Review*. 14(3): 393-4.
- Ludens İleri Finansal Hizmetler ve Danışmanlık. Emeklilik Yatırım Fonları Performans Raporu Mart 2017. (2017). http://www.tkyd.org.tr/assets/raporlar/EYF_Raporu_2017_Mart-dd0004359af63cd6dba0a421b232cbc0.pdf, (27.02.2018).
- Mevzuat Bilgi Sistemi. 4632 Sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu. <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4632.pdf>, (06.02.2017).
- Murphy, P. L., Musalem, A R. (2004). *Pension funds and national saving*. <http://documents.worldbank.org/curated/en/132931468765315638/pdf/wps3410.pdf>, (16.01.2018).
- Neale, W.C. (1991). Who Saves? The Rich, The Penniless, and Else. *Journal of Economic Issues*. 25(4): 1160-66.
- Nefesoğlu, İ. (2005). *Bireysel Emeklilik Sistemi, Basında Sunumu Ve Katılım Düzeyi İlişkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- OECD. (2017). Pension Markets in Focus. <http://www.oecd.org/pensions/private-pensions/Pension-Markets-in-Focus-2017.pdf>, (15.01.2018).
- Özel, Ö. ve Yalçın, C. (2013). Yurtiçi Tasarruflar ve Bireysel Emeklilik Sistemi: Türkiye’deki Uygulamaya İlişkin Bir Değerlendirme. <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/b567edab-3ed7-45f0-b1d2-cf4808a7be4d/WP1304.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-b567edab-3ed7-45f0-b1d2-cf4808a7be4d-m3fw60I>, (25.03.2017).

- Özpeynirci, R., Karaçayır,E. (2015). *Tasarruf Politika Aracı Olarak Bireysel Emeklilik Sistemi: Türkiye.*
http://torino2015.econworld.org/assets/ozpeynirci_karacayir.pdf, (08.01.2018).
- Öztürk, Y. (2010). *Dünyada ve Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi: Türkiye Performansı Üzerine Değerlendirmeler.* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Parlak, N. K. (2017). Emeklilik Sistemlerinin Reformu ve Geleceği: Güney Avrupa ve Türkiye. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi.* 71: 65-98.
- Pesandro J. E. The Economic Effects of Private Pensions Private Pensions and Public Policy. ed. Elizabeth Duskin France. OECD, 1992
- Poterba, J.M., Venti, S.F. ve Wise D.A. (1996). How Retirement Saving Programs Increase Saving. *The Journal of Economic Perspectives.* 10(4), 91-112.
- Resmi Gazete. Bireysel Emeklilik Sistemine Otomatik Katılım ile İlgili 2016/26 Sayılı Başbakanlık Genelgesi.
<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/11/20161126.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/11/20161126.htm>, (01.03.2017).
- Resmi Gazete. Emeklilik Gözetim Merkezi Çalışma Esasları Yönetmeliği.
<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/01/20080112-1.htm>, (28.03.2017).
- Resmi Gazete. 28462 Sayılı Bireysel Emeklilik Sistemi Hakkında Yönetmelik.
http://www.egm.org.tr/cma_test/staticfiles/files/mevzuat/Y%C3%B6netmelik_41.pdf, (25.02.2017).
- Resmi Gazete. 6740 Sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.
<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/08/20160825-4.htm>, (08.03.2017).
- Roth IRAs and Traditional IRAs. <https://www.us.hsbc.com/investments/retirement/ira/>, (28.11.2017).

- SADAŞ Sigorta. BES İle İlgili Genel Sorular. <http://sadas.com.tr/bilgi-merkezi/bireysel-emeklilik-hakkinda-sikca-sorulan-sorular/bes-ile-ilgili-genel-sorular/>, (17.02.2017).
- Salantur, Ş.B. (2015). *Bireysel Emeklilik Katılımcılarının Sistemden Erken Çıkma Riskinin Değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Doktora Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sancak, E., Demirci, N. (2012). Ulusal Tasarruflar ve Türkiye’de Sürdürülebilir Büyüme İçin Tasarrufların Önemi. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 8(2): 159-98.
- Sarı, Z. (2011). *Bireysel Emeklilik Sistemi ve Türkiye’deki Bireysel Emeklilik Yatırım Fonlarının Performans Değerlendirmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Manisa. Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Schmidt-Hebbel, K. (1999). Chile’s Pension Revolution Coming of Age. Central Bank of Chile. <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.587.3723&rep=rep1&type=pdf>, (18.01.2018).
- Sezgin, Z., Sevim, C., Kalyoncu, F. (2015). Türkiye Ekonomisinde Cari Açık Sorunu: Tasarrufların Önemi ve Bireysel Emeklilik Sistemi Dr. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 5(2): 228-40.
- Smith, A. (1997). *Ulusların Zenginliği*. Çev. Ayşe Yunus, Mehmet Bakırcı. İstanbul: Yeni Alan Yayınları.
- Solmaz, A. (2016). *Bireysel Emeklilik Fonlarının Türkiye Ekonomisindeki Önemi, Gelişimi ve Avrupa Birliği Ülkeleriyle Karşılaştırılması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sümer, A. L. (2016). Yurtiçi Tasarrufların Ekonomik Büyümeye Etkisi: Türkiye Örneği. *Kafkas University Faculty of Economics and Administrative Sciences Journal*. 7(13): 281.

- Şengür, M., Taban, S. (2016). Türkiye'de Hanehalkı Tasarruflarının Gelir Dışındaki Belirleyicileri. *Optimum: Journal of Economics & Management Sciences/Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*. 3(1): 29-53.
- Şentürk, Ş. S. (2000). Özel Emeklilik Programları Tanım ve Türleri. *Reasürör Dergisi*. 37: 1-18.
- Tapşın, G. (2011). *İç Tasarruflar, Büyüme Ve İstihdam İlişkisi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı. (2014). Ekonomik ve Sosyal Göstergeler. <http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/EkonomikSosyalGostergeler.aspx>, (13.02.2018).
- T.C. Kalkınma Bakanlığı. (2018). Yıllık Programlar. <http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/YillikProgramlar.aspx>, (19.02.2018).
- T.C. Kalkınma Bakanlığı. Yurtiçi Tasarruflar Özel İhtisas Komisyonu Raporu 2023. <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/zel%20htisas%20Komisyonu%20Raporlar/Attachments/256/Yurti%C3%A7i%20Tasarruflar%20%C3%96zel%20%C4%B0htisas%20Komisyonu%20Raporu.pdf>, (27.03.2017).
- T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı (2017), İşverenlere Yönelik Otomatik Katılım Sistemi Tanıtım Kılavuzu, file:///C:/Users/TEVF%C4%B0K/Downloads/%C4%B0%C5%9Fverenlere%20y%C3%B6nelik%20Otomatik%20Kat%C4%B1m%C4%B1m%20Sistemi%20Tan%C4%B1t%C4%B1m%20K%C4%B1lavuzu_yeni.pdf (30.04.2018).
- TCMB. 2013. Bülten:30. <http://tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/83efa5f8-6bb7-4e4d-8201-0b9fd99e146b/Bulten30.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-83efa5f8-6bb7-4e4d-8201-0b9fd99e146b-m3fB9EG>, (27.03.2017).
- TCMB. Finansal İstikrar Raporu. <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tcmb+tr/tcmb+tr/main+menu/yayinlar/raporlar/finansal+istikrar+raporu>, (16.01.2018).
- TCMB. (2015). Tasarruf-Yatırım Dinamikleri ve Cari İşlemler Dengesi Gelişmeleri. <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/1c433a55-1f29-4115-acd7->

70dc3861772b/TCMB_KITAPCIK_2015_1.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-1c433a55-1f29-4115-acd7-70dc3861772b-m5lk1bu, (06.01.2018).

The Old Age Pension System In The Netherlands.
http://www.iopsweb.org/resources/48238337.pdf, (27.11.2017).

The World Bank. (2017). Gross Domestic Savings.
https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDS.TOTL.ZS, (05.02.2018).

Topalhan, T. (2010). Türkiye'de Altıncı Yılında Bireysel Emeklilik Sistemi ve Uygulama Sonuçları. *KAMU-İŞ İş Hukuku ve İktisat Dergisi*. 11(2): 165-210.

TÜİK. http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24918, (19.02.2018).

Tuncay, C. (2004). Bireysel Emeklilik Sistemi Neler Getiriyor?. *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, c. 1, s. 1, ss. 198-343.

Tüketim www.metinberber.com/kullanici_dosyalari/file/t1.doc (17.05.2018)

Tülin. A. (2017) Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemine Sağlanan Kamusal Teşvikler Hanehalkı Tasarruflarını Artırabilirmi?.*Maliye Dergisi*. Temmuz-Aralık 2017. 173: 301-330

Türk Dil Kurumu. Güncel Türkçe Sözlük.
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=tasarruf, (25.03.2017).

Uğur, S. (2004). Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Özel Emeklilik Programlarının Yeri Ve Gelişimi. Ankara: TİSK Yayınları

United Kingdom Special Pension System Table
Https://Www.Gov.Uk/Browse/Working/State-Pension (09.05.2018)

Uyar, H. İ. (2012). *Bireysel Emeklilik Sistemi*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Uyar, H. İ. (2012). Bireysel Emeklilik Sistemi İle Ekonomik Göstergeler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Mali Çözüm Dergisi/Financial Analysis*. Mart Nisan: 110.

- Uyar, H. İ. (2011). *Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi İle Ekonomik Göstergeler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ülgener, F. S. (1986). *Milli Gelir, İstihdam ve İktisadi Büyüme*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Yakar, A. G. S. (2005). Polonya Emeklilik Sisteminde Dönüşüm. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 14(2).
- Yalçın, N. (2016). *Bireysel Emeklilik Sisteminin Finansmanı ve Öngörüler*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yazıcı, S. (2015). *Bireysel Emeklilik Sistemi ve Türkiye Uygulaması*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, İ. (2016). *Bireysel Emeklilik Değişim Hızının Zamansal ve Bölgesel Analizi*. İstanbul: Aydın Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Mehmet Tevfik ASİLTÜRK

Doğum Yılı ve Yeri : 1977 - Hekimhan

Eğitim Durumu : Lisans

Lisans Öğrenimi : İnönü Üniversitesi

Yüksek Lisans Öğrenimi : Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Yabancı Dili : İngilizce

Bilimsel Faaliyetleri :

İş Deneyimi :

İletişim :

E-Posta Adresi : m.t.asilturk@gmail.com